

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS BİLİM DALI

**BANKA KÂRLİLİĞINA ETKİ EDEN MİKRO DEĞİŞKENLER:
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serkan ÇELİK

Danışman
Doç. Dr. Ferudun KAYA

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Serkan ÇELİK'e ait "Banka Kârlılığına Etki Eden Mikro Değişkenler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışma jürimiz tarafından Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

18.01. 2019

Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Ferudun KAYA	
Üye : Doç. Dr. A. Emre BİBER	
Üye : Doç. Dr. Gülfen TUNA	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Banka Kârlılığına Etki Eden Mikro Değişkenler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarn adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Serkan ÇELİK
18.01.2019

ÖN SÖZ

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren tüm bankalar, diğer ticari işletmeler gibi faaliyetlerinin devamlılığını sağlayabilmek amacı ile karlılıklarını maksimize etmek zorundadırlar fakat, bankacılık sektörünün diğer ticari işletmelerden en önemli farkı; hem Türkiye hem de dünya ekonomileri açısından etkilenen değil etkileyen pozisyonda olmalarıdır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, finansal piyasaların yeterli derinlikte olmaması nedeni ile bankacılık sektörü neredeyse ticaret ve sanayi açısından tek finansal kaynak konumundadır.

Banka karlılığı kavramı yalnızca bankalar açısından değil, finansal sektördeki tüm unsurlar açısından büyük önem taşımaktadır. Banka perspektifinden; ortakların gelir beklentisi, yatırımcıların karlı bir işletmeye yatırım yapmak istemesi yahut banka personeli açısından; karlı bir bankanın çalışanlarına sunabileceği imkanların daha geniş bir yelpazede olmasının yanında, makro düzeyde de daha fazla şube açarak daha fazla istihdama ve yatırıma da imkan sağlayan kurumlar olacaklardır.

Bankacılık sektörünün karlı ve verimli bir şekilde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmesi ve güçlü bir yapıya sahip olmasının en önemli artıları ise “*makro düzeyde*” hissedilecektir. Bankalar finans piyasalarında aracı pozisyonadırlar ve fon fazlası olanın atıl durumdaki fonlarının, fon ihtiyacı olana doğru akışını kontrol eden kurumlardır. Bankacılık sektöründe yahut makro düzeyde yaşanacak olası krizler, kredilerin ödenmemesi, bankaların kötü yönetilmeleri, yüksek enflasyon vb. sebeplerle banka karlılığının ortadan kalkması durumunda bankalar kredi musluklarını kredi politikaları dahilinde kısarak kredi vermeyi zorlaştıracaklar ve kendilerini koruma pozisyonun almak zorunda kalacaklardır.

Böyle bir durumda sektördeki ekonomik unsurlar fon ihtiyaçlarını karşılamada zorlanacaklar ve yaşayabilecekleri olası likidite krizleri nedeni ile belki de ticari

hayatları sona erebilecektir. Bu zincirleme yapının asıl sonuçları ise daha öncede belirttiğimiz gibi makro ekonomik düzeyde görülecektir. Bankaların kredi musluklarını kapatarak piyasaya fon arz etmeyi kesmeleri durumunda, arz ve talep daralacak, olası bir ekonomik krizin ayak sesleri duyulmaya başlayacaktır. Bankaların verdikleri kredi miktarındaki büyüme ekonomik büyüme açısından da önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışma ile Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların mikro düzeyde; operasyonel ve yönetsel işleyişleri ile ilgili konuların karlılıklarını nasıl etkilediği araştırılarak literatüre katkı yapılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen, mesleki tecrübesini ve birikimini benimle paylaşarak, desteğini ve zamanını hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ferudun KAYA'ya teşekkür ederim.

Ayrıca yaptığım bu çalışma esnasında desteğini eksik etmeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Berna AK BİNGÜL hocama yüksek lisans yaptığım sürede değerli desteklerini esirgemeyen çok kıymetli Aileme ve yol arkadaşım, yoldaşım Bihter Gökçe BOZAT'a canı gönülden teşekkürü bir borç bilirim.

Serkan ÇELİK

18.01.2019

ÖZET

BANKA KÂRLILIĞINA ETKİ EDEN MİKRO DEĞİŞKENLER: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Serkan ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ferudun KAYA

Ocak 2019, 125 + xiv Sayfa

Bu çalışmanın amacı; 2009-2017 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen, banka düzeyindeki içsel faktörleri belirlemektir. Çalışmada mevduat bankalarının kârlılık ölçüsü olarak varlık karlılığı değişkeni kullanılmıştır. Klasik panel veri analiz yöntemi kullanılarak elde edilen bulgulara göre, bankacılık sektörünün karlılık performansı ile banka düzeyinde finansal değişkenler arasında önemli ilişkiler bulunmaktadır. Buna ilaveten çalışmada yerli bankaların yer aldığı örneklem ve yabancı bankalardan oluşan örneklem dikkate alındığında, kredi-mevduat oranı ile mevduat bankalarının karlılık ölçüleri arasında ters-U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kârlılık, Kredi Mevduat Oranı, Bankacılık Sektörü, Türkiye, Panel Veri Analizi.

ABSTRACT

MICRO-VARIABLES THAT AFFECT BANK PROFIBILITY: A RESEARCH ON THE TURKISH BANKING SECTOR

Serkan ÇELİK

Master's Thesis

Department of Banking and Finance

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ferudun KAYA

January - 2019, 125 + xiv Pages

The aim of this study is; to determine empirically the internal variables at bank level that affect the profitability of Turkish deposit banks for the period of 2009–2017. In the study, return on asset variable is employed as a measure of profitability of deposit banks. According to the findings obtained from the classical panel data analysis method, there are significant relationships between the profitability indicator of the banking sector and financial variables at the bank level. In addition, when the sample of domestic banks and the sample of foreign banks are taken into consideration, it is determined that there is an inverted U-shaped association between the loan-to-deposit ratio and the profitability of deposit banks.

Key words: Profitability, Loan-to-Deposit Ratio, Banking Sector, Turkey, Panel Data Analysis.

*Acı ve Tatlıyı Paylaştığımız, Yalnız Yürümemize Müsaade Etmeyen;
En Sevdiklerimize...*

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiv

GİRİŞ	1
--------------------	----------

I. BÖLÜM

1. BANKA KAVRAMI BANKA TÜRLERİ ve BANKACILIĞIN TARİHİ

GELİŞİMİ	3
1.1. Banka Kavramı	3
1.2. Banka Türleri	5
1.2.1. Mevduat Bankaları	6
1.2.2. Katılım Bankacılığı	7
1.2.3. Kalkınma Bankaları	8
1.2.4. Yatırım Bankaları.....	9
1.2.5. Kıyı Bankacılığı	11
1.2.6. Merkez Bankacılığı	13
1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihi Gelişimi	16
1.3.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932)	16
1.3.2. Milli Bankalar Dönemi (1933-1944)	18
1.3.3. Özel Bankacılık Dönemi (1945-1959).....	19
1.3.4. Planlı Dönem (1960-1979).....	21

1.3.5. Serbestleşme Dönemi (1980-1999).....	23
1.3.6. Krizler ve Yeniden Yapılandırma Dönemi (2000-2010)	24
1.3.6.1. 2000 Kasım Krizi.....	27
1.3.6.2. 2001 Krizi	28
1.3.6.3. BDDK Kuruluşu	29
1.3.6.4. 2008 Global Bankacılık Krizi	31
1.3.7. Günümüz Bankacılık Dönemi (2011 ve Sonrası)	32

II. BÖLÜM

2. BANKALARIN TEMEL FONKSİYONLARI ve BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN RİSKLER	36
2.1. Bankacılığın Temel Fonksiyonları.....	36
2.1.1. Kaynak Toplama Fonksiyonu	37
2.1.2. Kaynak Kullanma Fonksiyonu.....	38
2.1.3. Kaynak (Likidite) Dağılımını Sağlama Fonksiyonu	39
2.1.4. Kaydî Para Yaratma Fonksiyonu	41
2.1.5. Kaynak Kullanımını İyileştirmek.....	43
2.1.6. Hizmet Sağlama Fonksiyonu	44
2.1.7. Kısa Süreli Fonları Uzun Süreli Fonlara Dönüştürme Fonksiyonu	45
2.1.8. Para Hareketlerinin Kayıt Altına Alınmasını Sağlama Fonksiyonu	46
2.1.9. Ulusal Para Politikasının Etkinliğini Arttırma Fonksiyonu	47
2.1.10. Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme Fonksiyonu	48
2.1.11. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu.....	48
2.1.12. Finansal Danışmanlık Fonksiyonu	49
2.1.13. Asimetrik Bilgi Sorununu Giderme Fonksiyonu	50
2.2. Bankacılık Sektörüne İlişkin Riskler	52
2.2.1. Sistematik Riskler	54
2.2.1.1. Faiz Oranı Riski	54
2.2.1.2. Piyasa Riski.....	56
2.2.1.3. Döviz Kuru Riski	57
2.2.1.4. Menkul Kıymet Fiyat Riski	58
2.2.2. Sistematik Olmayan Riskler.....	59

2.2.2.1. Kredi Riski	59
2.2.2.2. Operasyonel Risk	60
2.2.2.3. Likidite Riski	61
2.3. Türk Bankacılık Sektörünün Güncel Durumu	63

III. BÖLÜM

3. BANKA KARLILIĞINA ETKİ EDEN MİKRO DEĞİŞKENLER: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	69
3.1. Literatür İncelemesi	69
3.1.1. Ulusal Literatür İncelemesi	69
3.1.2. Uluslararası Literatür İncelemesi	78
3.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi	85
3.3. Çalışmanın Veri Seti ve Kısıtları	86
3.4. Ekonometrik Model	88
3.4.1. Banka Düzeyinde Değişkenler ve Hipotezlerin Geliştirilmesi	89
3.4.2. Model Seçimi Çoklu Doğrusal Bağlantı ve Durağanlık Analizi.....	91
3.4.3. Tahmin Sonuçları	100

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ	105
-----------------------	------------

KAYNAKLAR	109
------------------------	------------

ÖZ GEÇMİŞ	124
------------------------	------------

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Kalkınma ve Yatırım Bankaları Arasındaki Farklar	11
Tablo 2.1: Kaydî Para Yaratılması.....	42
Tablo 2.2: Bankacılık Sektörünün Finans Sektörü İçerisindeki Yeri	64
Tablo 2.3: 30.09.2018 Tarihi İtibari ile Türk Bankacılık Sektöründeki Bankaların Aktif Büyüklüklerine Göre Sıralanması	65
Tablo 2.4: Bankalar Grup Bazında Şube Sayıları ve Çalışan Personel Sayıları.....	67
Tablo 3.1: Çalışmada Yer Alan Mevduat Bankaları.....	86
Tablo 3.2: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (Tüm Bankalar).....	87
Tablo 3.3: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (Yerli Bankalar)	87
Tablo 3.4: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (Yabancı Bankalar).....	88
Tablo 3.5: Çalışmada Yer Alan Değişkenler	89
Tablo 3.6: Korelasyon Matrisi ve VIF Katsayıları (Tüm Bankalar).....	92
Tablo 3.7: Korelasyon Matrisi ve VIF Katsayıları (Yerli Bankalar).....	93
Tablo 3.8: Korelasyon Matrisi ve VIF Katsayıları (Yabancı Bankalar).....	93
Tablo 3.9: Değişken Bazında Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları.....	94
Tablo 3.10: Pesaran CIPS İkinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Tüm Bankalar).....	95
Tablo 3.11: Pesaran CIPS İkinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Yerli Bankalar).....	95
Tablo 3.12: Pesaran CIPS İkinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Yabancı Bankalar).....	96
Tablo 3.13: Değişken Bazında Homojenite Test Sonuçları (Tüm Bankalar)	97
Tablo 3.14: Değişken Bazında Homojenite Test Sonuçları (Yerli Bankalar).....	97
Tablo 3.15: Değişken Bazında Homojenite Test Sonuçları (Yabancı Bankalar).....	98
Tablo 3.16: I. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Tüm Bankalar)	98
Tablo 3.17: I. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Yerli Bankalar).....	99
Tablo 3.18: I. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Yabancı Bankalar)	100

Tablo 3.19: Varlıkların Karlılığına İlişkin Tahmin Sonuçları 102

Tablo 3.20: Varlıkların Karlılığı Modelinin Katsayılarına İlişkin Özet Sonuçlar 104

KISALTMALAR LİSTESİ

TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
FKB	: Finansal Kurumlar Birliği
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
FED	: Amerikan Merkez Bankası
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
VK	: Varlık Karlılığı
LN	: Doğal Logaritma
YAŞ	: Banka Yaşı
AKTİF	: Banka Ölçeği
MB	: Mevduat Büyüme
MKO	: Kredi-Mevduat Oranı
SYO	: Sermaye Yeterlilik Oranı
FV	: Finansal Varlıklar
ÖK	: Özel Karşılıklar
KD	: Kredilendirme Düzeyi
MD	: Mevduat Düzeyi
NÜKG	: Net Ücret ve Komisyon Gelirleri
PG	: Personel Giderleri

GİRİŞ

1980 yılından itibaren hızlanan küreselleşmenin de etkisi ile bankacılık faaliyetlerinde müşterilere sunulacak olan hizmetlerin ve finansal ürün çeşitliliğinin arttığı görülmektedir. Finansal ürün ve hizmetlerin sayısındaki bu artış beraberinde bankacılık açısından risklerinde artması sonucunu getirmiştir. Özellikle getirisi fazla fakat riski de aynı oranda yüksek olan finansal varlıkların, doğru ölçülüp çeşitlendirilememesi nedeniyle sektördeki birçok bankanın ağır sonuçlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Karşılaşılan bu ağır sonuçların da makro ekonomiye olumsuz etkilerinin olmaktadır.

Türk bankacılık sektörü açısından da; şu andaki güçlü yapının oluşmasına kadar ki süreçte oldukça ağır faturalar ödendiği, Türk ekonomik tarihinin en ağır kayıplarının verildiği ve daha sonra alınan önlemlerle birlikte sürekli olarak risklerin kontrol altında tutulması sureti ile bugünkü verimliliğin yakalandığı görülmektedir. Özellikle 2000 yılında Türk bankacılık sektöründe yaşanan likidite krizi ile birlikte, bankacılık sistemimizin zayıflıklarının ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. 2000 yılında IMF ile yapılan stand-by anlaşması sonucunda oluşan iyimser havanın doğru sayısallaştırılamaması nedeniyle, bankaların kar iştahlarına yenilerek yanlış pozisyon aldıkları görülmektedir. Yanlış öngörülerin bankaları likidite krizine taşımalarının ardından bankaların yılsonu açıklarını kapatmak ve likidite krizini aşmak için yabancı paraya yoğunlaşmışlar, bu sebeple de ülke ekonomisi bir döviz krizine sürüklenmiştir. 2000 krizi TCMB ve ülke ekonomisi açısından ağır sonuçlandığı görülmektedir. Krizin etkileri hafifletilebilmek için IMF ile yeniden anlaşılacak zorunda kalınmış 7,5 milyar dolarlık yüksek faizli ve kısa vadeli bir kredi kullanılmıştır.

2000 yılı sonunda yaşanan krizin ardından 2001 şubat ayında sektör ve ekonomi toparlanmaya çalışırken, ülke tarihinin en büyük krizi meydana gelmiştir. 2000 yılı sonunda yaşananlar, doğal afetler ve siyasi kriz nedeni ile kara Çarşamba olarak bilinen

kriz yaşanmıştır. TL'nin bir günde %40 değer kaybettiği gecelik faizlerin %7500'lere kadar çıktığı görülmektedir. Yaşanan bu felaketlerin ardından bankacılık sisteminin zayıflıkları apaçık ortaya çıkmış, ekonomi yönetimi almış olduğu önlemlerle sistemi güçlendirmeye çalışmıştır. BDDK yetkileri genişletilerek daha aktif ve sektöre hakim bir kurum haline getirilmiştir. BDDK'nın bu tarihten sonra Türk bankacılık sektörünü uluslararası mevzuata uyumlaştırarak standartları arttırmaya çalıştığı görülmektedir. Sonraki dönemde Türk bankacılık sektörü BASEL süreçlerine dahil edilerek sektör zamanla AB eşdeğerliği kazanacak yapıya sahip olmuştur. Türk bankacılık sektörü geldiği noktada 2008 yılında dünya bankacılığının en önemli kurumlarından Lehman Brothers'ın batışıyla başlayan global krizden minimum zarar ile çıkabilecek kadar sağlam bir yapıya sahip olabilmıştır.

İşte bu çalışmada; Türk bankacılık sektörünün geldiği noktada karlılığına etki eden mikro ekonomik faktörler analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın birinci kısmında "banka" kavramı, Türk bankacılık sektörünün tarihi gelişimi ve Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka türleri açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın ikinci kısmında ise bankacılık sektörünün ekonomimiz açısından işlevleri ve önemini anlaşılması anlatılmaya çalışılacaktır. Daha sonra bankacılık açısından sektör içerisinde var olan riskler tanımlanacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise; Türk bankacılık sektörünün karlılık performansına etki eden mikro yani içsel faktörleri analiz edebilmek adına, Türk bankacılık sektörünün mali verileri panel veri yöntemi ile analiz edilerek sonuçlar yorumlanacak ve önerilerde bulunulacaktır.

I. BÖLÜM

1. BANKA KAVRAMI BANKA TÜRLERİ ve BANKACILIĞIN TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. Banka Kavramı

Finansal piyasalar içerisinde ülke ekonomileri açısından en önemli aktörler olduğu görülen Bankacılık sektörünü en temel anlamda tanımlamaya çalışırsak; küçük parçalar halindeki fon fazlalarını yani müşteri mevduatlarını bir araya getirerek, bu fonların, önemli projeler veya bireysel ihtiyaçlar için kullanılmak üzere fon ihtiyacı olan piyasa unsurlarına, her biri kendi kurumsal kültürleri dahilinde belirlenmiş kriter ve politikalara göre, ilgili mevzuat çerçevesinde verilmesi ile ilgili faaliyetlerin yürütüldüğü kurumlara “banka” denir. Çok daha basit bir tanımlama yapmak gerekirse, bankalar müşterilerinden mevduat toplarlar ve daha sonra bu mevduatları kredi vererek tekrar ekonomiye kazandırır.

Bankacılık kavramını kitabi olarak tanımlamak gerekirse; İtalyancada “tezgah” anlamındaki “banca” kelimesinden türeyen “banka” sadece Türkçemize değil tüm dünya dillerinde neredeyse aynı fonetik ile girmiştir (Vurucu ve Arı 2017: 21). Bankalar basit olarak; mevduat toplamak, kredi vermek, saklama işlemleri yapmak, para yaratma, satın alma gücünün genişletilmesi ve fon akışında aracılık faaliyeti amacıyla kurulmuş şirketlerdir (Dilley 2012: 11).

Bankacılık işlemlerinin tarihinin M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzandığı, Hammurabi kanunlarında da borç/ödünç işlemleri ile ilgili düzenleyici maddelerin var olduğu, çiftçilerle hasat sonrası geri ödeyebilecekleri kredi işlemlerinin yapıldığı ve

Yunanlıların da Babil'den öğrendikleri bankacılık işlemlerini kendi bünyelerinde uyguladıkları tarih yazıtlarından öğrenilmiştir (Öztürk 2011: 90).

Tarihte ilk bankacılık işlemlerini Lombardiyalı Yahudilerin gerçekleştirdiği ve bu işlemleri gerçekleştirirken pazarlarda kullandıkları tezgahlar nedeni ile de tezgah anlamına gelen “Banca” kelimesinden Banka kelimesinin türediği düşünülmektedir (Yazıcı 2011: 1).

Bir başka tanımda ise bankayı; müşteriden faiz ile mevduatı ödünç alan, daha sonra ödünç aldığı bu paraları ödünç vererek paranın piyasa içerisinde dolaşmasını sağlayan, sadece ülke parası ile değil, yabancı para ile de işlem yapan, ayrıca müşterilerine kasa kiralama hizmeti vermek sureti ile de müşterilerinin kıymetli eşyasını, kıymetli belge ve parasını saklayabilen kuruluşlar olarak tanımlamak mümkündür (Hazar ve Babuşcu 2017: 45).

Bankalar piyasada fon ihtiyacı olan ekonomik birimler arasında para ve kredi alış verişinin yerine getirerek, servet yaratma ve tasarrufların değerli yatırım projelerine can suyu olmasına aracılık ederler. Bankacılık sektörü ekonomi içerisinde yer alan tüm unsurlar ile ilişki içerisinde olması, tasarruf sahiplerinden topladıkları atıl fonları yatırımlar için fon ihtiyacı olana doğru yönlendiren bir aracı hizmet unsuru olması sebebi ile de servet yaratmak ve verdiği fon kararları ile doğru yatırımların ekonomiye kazandırılmasında rol oynamasıyla da ekonominin pozitif yönde etkilenmesi rolüne de sahiptir (Altay 2016: 6).

Bankalar belli başlı bazı özelliklere sahip olan menkul varlıkları satarak, elde ettikleri geliri yine daha farklı menkul değerler satın almaya harcarlar. Bankalar müşterilerinin satın almak istemeyecekleri riskleri satın alarak ve doğru yöneterek bu riskler üzerinden gelir elde etmeye çalışan kurumlardır (Mishkin 2011:223).

Gelişen ekonomik sistem içerisinde bankacılık sektörü de daha kompleks görevler üstlenmektedir. Bunlara örnek vermek gerekirse;

- Ülke ekonomisi açısından Merkez Bankası yönlendirmeleri ile beraber kredi ve para politikalarının uygulanmasına yardımcı olur.
- Finansal piyasalarda fon arz ve talep eden arasında piyasa yapıcılığı görevini üstlenir.
- Menkul kıymetlerin el değıştirmesi, alım satılması ile ilgili faaliyetleri yürütür.
- Varlıkların korunması fonksiyonları arasındadır. Özellikle kıymetli varlık ve paranın yastık altından çıkarak hırsızlığa, yıpranmaya karşı korunmasını sağlar.
- İç ve dış ticaret faaliyetlerinde tüccarların yüklenmek istemedikleri riskleri üstlenerek gelir elde ederler.
- Kredi kartı ve bankamatik kartı gibi ödeme yöntemlerinin yaygınlaşması ve ödeme kolaylığı sağlayarak, makroekonomi üzerinde de canlandırıcı etkiye sahiptirler (Yetiz 2016: 107).

Ülke ekonomileri açısından çarkların dönüşünü sağlayan kurumlardır. Eğer bankacılık sektörünün işleyişinde bozulmalar meydana gelir ve faaliyetlerini olması gerektiği gibi yerine getiremezse, örneğin; fon ihtiyacı olanlara fon sağlama fonksiyonu yerine getirilemezse bu durumda yatırımların fon ihtiyaçlarının sağlanamayarak ülke ekonomisine ve sürdürülebilir büyümeye önemli negatif yönlü etki etmesi, ekonominin ve dolayısı ile büyümenin yavaşlamasına hatta durmasına sebep olmaları da olasıdır.

1.2. Banka Türleri

Türkiye’de faaliyet gösteren banka türlerini mülkiyetine göre; devlet, özel, yabancı sermayeli veya faaliyet alanlarına göre ziraat, emlak bankaları gibi spesifik sektörlerle yönelik olarak çeşitlendirmek mümkün olmakla birlikte, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka türlerini temel faaliyetlerine göre altı başlık altında incelemek daha anlaşılır olacaktır. Bunlar;

- Mevduat Bankaları,
- Katılım Bankaları,

- Kalkınma Bankaları,
- Yatırım Bankaları,
- Kıyı Bankaları,
- Merkez Bankası'dır.

1.2.1. Mevduat Bankaları

5411 Sayılı Bankacılık Kanununa göre mevduat bankası; “Kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’de yer alan şubeleridir.” Şeklinde tanımlanmaktadır.

Mevduat bankalarının en önemli kaynakları toplamış oldukları mevduatlarıdır. Özellikle kısa vadeli mevduat ve kredi işlemlerinde uzmanlaşmış kuruluşlardır. Sanayi işletmelerinin ve Kobilerin kısa vadeli fon ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla başvurdukları mevduat bankalarının en belirgin fonksiyonları; fon toplamak ve kredi vermektir. Mevduat bankalarının en önemli fonksiyonlarının başında kaydi para yaratmak da gelmektedir (Hazar ve Babuşçu 2017: 61).

Finans Piyasaları gelişmiş bazı ülkelerde mevduat bankaları ile birlikte mevduat toplama yetkisine sahip başka kuruluşlar da var olmakla birlikte, Türkiye yasalarına göre mevduat toplamaya yetkili tek banka türü; ticari/mevduat bankalarıdır. Bu tür bankaların en önemli gelir kalemi topladıkları mevduata ödedikleri faiz ile vermiş oldukları kredilerden elde ettikleri faiz arasındaki pozitif farktır. Mevduat bankalarının vermiş oldukları hizmetleri kısaca özetlemek gerekirse;

- Mevduat toplayarak toplanan mevduat üzerinden para yaratarak fon sağlarlar.
- Bireysel ve/veya ticari müşterilerin ihtiyaçlarını inceleyerek kredi kararı verirler ve doğru fonlama sayesinde ekonomiye pozitif etkide bulunurlar.
- Toplanan mevduatların sermaye piyasasındaki menkul varlıklarla değişimi sağlanarak ta fon dağılımına aracılık ederler.
- Müşterilerine danışmanlık, saklama ve sigorta hizmeti de sağlarlar (Machiraju 2008: 48-49).

- Müşterilerine anlık satın alma gücü sağlarlar. Kredi kartları, çekler vb. ürünleri ile mevduat sahiplerine mikro kredi sağlarlar.
- Müşterilerine ticari ve tüketici kredisi sağlarlar. Özellikler ticari işletmelerin fon ihtiyaçlarını karşılamada en önemli kaynakları ticari/mevduat bankalarıdır. Finans sektörü içerisinde banka dışı kurumların sağlam bir alternatif oluşturmaması nedeni ile ticari ve tüketici kredilerinde de en önemli kaynak mevduat bankalarıdır.
- Yatırımcıların olası krizlerde yaşayabilecekleri likidite daralması durumunda likidite kaynakları olarak faaliyet gösterirler.
- Atıl durumdaki fonların güvenli bir şekilde saklanması da mevduat bankalarının vermiş olduğu en önemli hizmetlerdendir. Ödünç aldıkları fonlarla kaydi para yaratarak atıl fonların finans sektörü içerisine girmesini ve fon ihtiyacı olanlara hizmet etmesine aracılık etmektedirler (Selçuk ve Tunay 2014: 7-8).

1.2.2. Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığı inançları gereği faizden kaçınan fakat parasını değerlendirmek isteyen mevduat sahiplerinin, atıl durumdaki fonlarını sisteme kazandırabilmek amacıyla, katılma esasına göre faaliyet gösteren, faiz yerine kar/zarar payı esasına göre getiri sağlayarak müşterilerine mevduatlarını değerlendirme imkanı veren, toplamış oldukları mevduatları yine İslami esaslara göre fon olarak kullanarak bankacılık faaliyeti yürüten şirketlerdir.

Türkiye’de 1984 sonunda “Özel Finans Kurumları” ismi altında ilk olarak sektörde boy göstermeye başlayan katılım bankaları o dönem bankacılık yasasına tabi olmadığı gibi kurumlara yatırılan paralarda mevduat statüsünde olmadığından tasarruf mevduatı sigorta fonu kapsamında değildi. Bu durumun sistemi olumsuz olarak etkileyeceğinden hareketle, sistemin yaygınlaşmasına destek olmak amacıyla önce 2000/2001 döneminde bankacılık yasasına tabi olmuşlar daha sonra da 2004 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında “Katılım Bankaları” olarak faaliyet

göstermelerine ve diğer bankalarla aynı statüde faaliyet göstermeye başlamışlardır (Öztürk 2011: 101-102).

Bankacılık Kanununa göre Katılım Bankacılığı; “Özel, cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini” ifade etmektedir. Katılım bankaları bu yasaya tabi olduktan sonra bankalar ile aynı hukuki altyapıya sahip olmuşlar ve bankalar gibi tekdüzen muhasebe planına tabi olarak muhasebe kaydı tutmaya başlamışlardır.

Katılım bankaları katılma esasına uygun olarak müşterilerinden toplamış oldukları fonları finansal alım satım, finansal kiralama ve kira geliri gibi katılım bankacılığı esaslarına uygun yöntemlerle gelir elde etmek için kullanırlar. Daha sonra elde ettikleri geliri müşterileri ile kar/zarar esasına göre paylaşırlar (TKBB <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu> Erişim Tarihi: 23.11.2018).

1.2.3. Kalkınma Bankaları

Kalkınma bankaları ilgili mevzuata göre mevduat toplamaya yetkili değildir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırımların fon ihtiyaçlarının sağlanması amacıyla ve kalkınma politikalarına uygun olarak fon akışı sağlamak için kurulmuş olan bankalardır. Mevduat toplama yetkilerinin olmaması nedeni ile faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli olan likiditeyi tahvil ihraç etmek yahut devlet ve kurumlardan temin ettikleri fonlarla sağlamak zorundadırlar (Hazar ve Babuşçu 2016: 95).

Bankacılık Kanununa göre Kalkınma Bankacılığı; “Mevduat veya katılım fonu kabul etmek dışında, kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki şirketlerin Türkiye’deki şubeleri” şeklinde tanımlanmaktadır.

Kalkınma bankaları sermaye piyasası gelişmemiş ve yatırımların fon ihtiyacının, kıt olan sermaye miktarından dolayı zor sağlandığı ülkelerde/piyasalarda bu ihtiyacın karşılanabilmesi amacıyla çalışırlar. Özellikle yurt içi ve yurt dışı fonların kullanılması suretiyle fon ihtiyacı duyan yatırımların bu eksikliklerini gidermek ve yatırımları arttırmaya yönelik faaliyet gösterirler (Ural 2016: 57).

Türkiye’de özellikle 80’li ve 90’lı yıllardaki yüksek enflasyon nedeni ile fon maliyetlerinin yüksek olması uzun vadeli kredi imkanını sınırlamış ve vadeleri daraltmıştır. Ayrıca ekonomideki likidite darlığı talebi de azaltmış ve azalan talep nedeni ile yatırımlar da azalarak, kalkınma bankacılığı açısından olumsuz bir tablo oluşmuştur. Bu dönem Türk kalkınma bankacılığı açısından en limitli dönemdir (Aydın 2004: 231). 2000 sonrası dönemde gerçekleşen gelişmeler sonrası 2018 itibari ile, Türkiye’de; dördü devlet bir tanesi özel olmak üzere toplam beş kalkınma ve yatırım bankası mevcuttur (TBB 2018: 1).

Kalkınma bankalarının başlıca fon kaynakları;

- Gerçekleştirdikleri tahvil ihraçları,
- Devletten sağladıkları fonlar,
- Ulusal ve uluslararası kuruluşlardan sağladıkları fonlardır.

Kalkınma bankaları elde ettikleri bu fonları;

- Yatırım projelerinin ihtiyaç duyduğu fonların sağlanması amacıyla,
- İhraç ettikleri tahvillerin menkul kıymet yatırımı olarak değerlendirilmesi ile,
- Kredi yerine finansal kiralama yöntemi ile de kullanırlar (Yazıcı 2011: 54).

1.2.4. Yatırım Bankaları

Yatırım bankacılığı kavramı da kalkınma bankacılığı kavramına çok benzemektedir. Aralarında çok benzer unsurlar olmakla birlikte, önemli noktalardaki farklılıkları bu iki bankacılık türünün birbirinden ayrılmasını sağlamaktadır. Yatırım bankaları kendi başlarına kurulabilecekleri gibi, kalkınma bankaları ile birlikte

“Kalkınma ve Yatırım Bankası” şeklinde her iki işlevi yerine getirebilecek özellikte de kurulabilirler.

Özellikle ikinci dünya savaşından sonra yeniden inşa edilen ülkelerde, yatırımların ihtiyacı olan fonların karşılanabilmesi amacı ile kuruldukları görülmektedir. Sermaye piyasası araçlarını kullanarak fon sağlayan yatırım bankaları, şirketlere danışmanlık hizmeti de vermek suretiyle tıpkı kalkınma bankaları gibi mevduat toplamaya yetkisi olmaksızın faaliyet gösterirler (Ural 2016: 57).

Sermaye piyasasının etkin şekilde faaliyet gösterdiği piyasalarda önemli aracılık görevleri üstlenen yatırım bankaları; atıl durumdaki fonlarını menkul değerler alanında yatırıma dönüştürmek isteyen yatırımcılarla, fon ihtiyacı olan yatırımcıları bir araya getirerek önemli aracılık faaliyeti yürütürler. Yatırım bankaları doğrudan kredi vermedikleri gibi, fon ihtiyacı olan müşterileri ile atıl fonları olan müşterileri arasında bir köprü görevi ifa ederek faaliyet gösterirler (Vurucu ve Arı 2017: 45).

Yatırım bankalarının başlıca faaliyet alanları;

1. Paya dayalı işlem aracılığı,
2. Paydan oluşan türev araçların işlem aracılığı,
3. Diğer türev araçların işlem aracılığı,
4. Saklama işlemleri,
5. Finansal danışmanlık faaliyetleri,
6. Yatırım danışmanlığı,
7. Yüklenim ile yürütülen faaliyetler,
8. Fon ihtiyacına yönelik aracılık faaliyetleridir. (M&L, <https://www.ml.com.tr/about-services.html>, Erişim Tarihi 10.10.2018).

Faaliyet konularından da anlaşıldığı gibi yatırım bankaları ve kalkınma bankaları arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Aşağıdaki tabloda yatırım ve kalkınma bankaları arasındaki farklılıkları detaylı ve karşılaştırmalı olarak görmek mümkündür.

Tablo 1.1: Kalkınma ve Yatırım Bankaları Arasındaki Farklar

Kalkınma Bankaları	Yatırım Bankaları
Sermaye piyasası gelişmemiş ülkelerde faaliyet gösterirler.	Sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde faaliyet gösterirler.
Servetin ve sermayenin artmasına yönelik olarak faaliyet gösterirler.	Var olan serveti sermaye piyasasına aktarmak yoluyla faaliyet gösterirler.
Devlet ve uluslararası kurumlardan sağladıkları krediler ve tahvil ihracı ile fon sağlarlar.	Sermaye piyasasından sağladığı fonlarla müşterilerinin fon ihtiyacını giderir
Kredi bulamazlarsa tahvil ihraç ederek sağladıkları fonlar kredi olarak kullanırlar.	Yatırım danışmanlığı yaparlar.

Kaynak: (Hazar ve Babuşçu 2017)

1.2.5. Kıyı Bankacılığı

5411 Sayılı Bankacılık Kanununa göre Kıyı Bankacılığı; “Bankacılık faaliyetleri, kurulu bulunulan ülke harici ile sınırlı tutulan veya ülke genelinde uygulanan ekonomik ve mali mevzuata tabi olmayan ya da kurulu bulunulan ülkede yerleşik olanlardan mevduat ve fon kabulünün yasaklandığı bankacılığı ifade eder”.

Yasada da ifade edildiği üzere “off-shore bankacılık” olarak da adlandırılan kıyı bankacılığı kurulu bulunulan ülkedeki ekonomik mevzuat ve vergi gibi düzenlemelerden kaçınabilmenin avantajını kullanarak, yurt dışında bankacılık mevzuatı bakımından rahat olan bölgelerde veya serbest bölgelerde kurulan ve kurulu bulunulan ülkeden “fon toplaması yasak” olan bankalardır.

Ülke içerisinden fon toplayamayan bu bankalar, dışarıda kurulu buldukları yerde topladıkları fonları yine orada kullanılmak amacıyla fon aracılığı yapan ve genel olarak serbest bölgelerde kurulan bankalardır. Bu tür bankacılıkta ülke mevzuatı dışında faaliyet gösteren bankalar hukuki ve parasal olarak avantajlı bir bölgede kurularak faaliyet göstermektedirler. Önemli kıyı bankacılığı merkezleri Manş, Cayman ve Bahama Adaları olarak örnek verilebilir (Hazar ve Babuşçu 2017: 58).

Kıyı bankacılığında yaşanan gelişmelerin uluslararası piyasalarda herhangi bir devletin regülasyonuna tabi olmayan fonların oluşturduğu “Euromarket” olarak tabir edilen piyasaların gelişmesi ile paralellik oluşturduğu görülmektedir. Bu tür bankacılık

sitemlerinin gelişmesinde elbette bu bankaların sahip olduğu ve çalıştıkları müşterilere de sundukları serbestlik, gizlilik ve muafiyetler önemli bir sebeptir.

Kıyı bankacılığının müşterilerine sundukları avantajları şöyle sıralamak mümkündür;

- Müşterilere sunulan faiz oranların belirlenmesinde serbestlik,
- Likidite, dispoñibilite ve munzam karşılık gibi uygulamalardan tamamen muafiyet imkanı,
- Kıyı bankacılığında vergi muafiyeti veya çok düşük vergi imkanının olması,
- Kıyı bankacılığında çok düşük kesintilerle işlem yapılması sayesinde maliyetlerin düşük ve getirinin daha yüksek olmasıdır (Vurucu ve Arı 2017: 63).

Off-shore bankacılık merkezleri uluslararası para transferlerinin gerçekleştirildiği yerlerdir. Bu transfer işlemlerinde kıyı bankacılığı merkezlerinin en önemli avantajları ise para transfer limitlerinin olmaması ve çok düşük maliyetlerdir (Yazıcı 2011: 58). Bu merkezler temelde kayıt merkezleri ve fonksiyonel merkezler olarak da ikiye ayrılmaktadırlar. Kayıt merkezleri; uluslararası bankaların şube sahibi olmasalar da uluslararası piyasalarda gerçekleştirdikleri işlemleri, sağladıkları avantajlar nedeni ile üzerlerinden geçirerek faydalandıkları merkezler olarak tanımlanabilir. Fonksiyonel merkezlerse, bankacılık faaliyetlerinin bizzat yürütüldüğü, uluslararası bankacılık faaliyetlerinin bizzat gerçekleştirildiği merkezlerdir (Takan ve Boyacıoğlu 2011: 84).

Fonksiyonel kıyı bankacılığı merkezleri kendi içerisinde;

1. Birincil kıyı bankacılığı merkezleri,
2. Fon sağlayıcı merkezler,
3. Fon toplayıcı merkezler olarak 3'e ayrılmaktadır.

Birincil kıyı bankacılığı merkezleri gelişmiş kıyı bankacılığı merkezleridir. Bu merkezlerde uluslararası bankacılık faaliyetleri yürütülmektedir. Fon toplayıcı merkezler ise fon miktarı yüksek olan fakat fon talebi yetersiz olan bölgelerdeki

fonların toplanarak, uluslararası piyasalardaki fon talebine cevap vermek amacıyla fonların toplandığı merkezlerdir. Fon sağlayıcı merkezlerde ise durum tam tersine işlemektedir. Yani fon talebine fon miktarının cevap veremediği durumlarda uluslararası piyasalardan sağlanan fonların iç piyasaya verilmesi suretiyle fon ihtiyacının karşılandığı merkezlerdir (Cimat ve Taş 2004: 1).

1.2.6. Merkez Bankacılığı

1900'lü yılların başında sadece 18 tane varken, günümüzde 173'e ulaşan "Merkez Bankalarının bankacılık açısından önemi tartışılmazdır (Akyazı 2008: 1). Merkez bankalarının ilk kuruluş dönemlerinde, devletin parasını saklayan bir kasa görevi icra etmekteyken, değişen ekonomik konjonktür ile birlikte günümüz ekonomik şartlarına uygun şekilde kural koyucu, çerçeve belirleyici ve ekonomi politikasının önemli unsuru olarak yeniden tanımlanmıştır (Gediz ve Sağın 2015: 1).

İlk kuruldukları dönemlerde ana görevleri sadece banknot ihraç etmek olan merkez bankalarının özel ve karma sermaye ile kuruldukları görülmektedir. Daha sonra merkez bankalarının önemi ve işlevlerinin artması ile birlikte bu bankaların devlet tekelinde olması görüşü hakim olmuştur. Bu görüşün aksini savunanlar banknot ihracı yetkisinin devletin tekelinde olması halinde likidite daralması yaşanan dönemlerde devletin karşılıksız para basabileceğini savunarak merkez bankalarının devlet tekeline girmemeleri gerektiğini savunmuşlardır. Günümüz uygulamasında görüldüğü üzere, bu iki görüş arasında banknot ihraç yetkisinin devlette olduğu model ağırlıklı olarak hakim olmuşsa da karma sermayeli merkez bankaları da mevcuttur (Takan ve Boyacıoğlu 2011: 18).

Türkiye'de ilk olarak Osmanlı Bankası merkez bankası görevini ifa etmiş, cumhuriyetin ilanından sonra T.C. Merkez Bankası kurularak merkez bankası görevini üstlenmiştir. TCMB görev ve yetkileri ilgili yasa 14.01.1970 tarihinde yayınlanmış olan 1211 sayılı TCMB Kanunu tarafından belirlenmiştir. Bu görev ve yetkiler;

1. Bankanın temel görevleri;
  - a) Açık piyasa işlemleri yapmak,

- b) Hükümetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ve altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile ilgili dövizlerin Türk lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,
- c) Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi dispo­nibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- d) Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- e) Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- f) Türk lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve gözetimini sağlamak ve gereken düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntem ve araçları belirlemek.
- g) Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- h) Mali piyasaları izlemek,
- i) Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

2. Bankanın temel yetkileri

- a) *Türkiye’de banknot ihracı imtiyazı tek elden Bankaya aittir.*
- b) Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.
- c) Banka, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla bu Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.
- d) Banka, olağanüstü hallerde ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre bu Fona avans vermeye yetkilidir.

- e) Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.
  - f) Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkilidir.
  - g) Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkilidir.
3. Bankanın başlıca müşavirlik görevleri;
- a) Banka, Hükümetin mali ve ekonomik müşaviri, mali ajanı ve haznedarıdır. Bankanın Hükümetle ilişkisi, Başbakan aracılığı ile sağlanır.
  - b) Banka, finansal sistemle ilgili olarak istenilecek hususlarda Hükümete görüş verir.
  - c) Banka, bankalar ve uygun göreceği diğer mali kurumlar hakkındaki görüşlerini ve tespitlerini Başbakanlık ile bu kurum ve kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisine sahip kuruluşlara bildirebilir.

Yasanın, TCMB'ye vermiş olduğu görev ve yetkilerden de anlaşılacağı gibi, TCMB ilk kuruluş dönemlerinde devletin kasası/hazinesi görevini yerine getirirken, merkez bankalarının zamanla yaşanan ekonomik gelişmeler nedeniyle, günümüzde devletin önemli bir parçası ve ekonomi açısından bir kural koyucu haline gelmiştir. Tüm bu görev ve yetkilerinin dışında TCMB'nin temel görevi ilgili Yasanın 4. Maddesinde şöyle tanımlanmaktadır; "Bankanın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler." Maddeden de anlaşılacağı gibi Merkez Bankasının temel görevi enflasyonla mücadeledir. Fiyat istikrarının sağlanamadığı ortamlarda bankacılık sektörü açısından son derece olumsuz ve kısıtlı faaliyetleri ortaya çıkartacak şartların oluşması olasıdır. Özellikle enflasyon nedeni ile fon maliyetlerinin artması uzun dönemli fon ve yatırımların önünde engel teşkil etmektedir. Yüksek enflasyon dönemlerinde bankalar, yüksek maliyetli borçlanacak, geleceğin kestirilememesi nedeni ile uzun dönem fon imkanı elde edemeyecek ve sağlayamayacak, müşterilerine de yüksek maliyetli fon sağlamak zorunda kalacaktır.

Bankaların kendi borçlanma vadelerinin, alacak vadelerinden kısa olması durumunda da yeniden borçlanma nedeni ile maliyetler yükselecek, hatta bankanın likidite sıkıntısı yaşaması riskini de arttıracaktır. Merkez Bankası'nın "Fiyat İstikrarını Sağlama" görevinin hem ülke ekonomisi hem de bankalar açısından hayati önem taşıdığı su götürmez bir gerçektir.

1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihi Gelişimi

Türk bankacılık sistemini Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yedi farklı dönemde incelememiz mümkündür. Bunlar;

1. Ulusal bankalar dönemi (1923-1932)
2. Milli bankalar dönemi (1933-1944)
3. Özel bankacılık dönemi (1945-1959)
4. Planlı dönem (1960-1979)
5. Serbestleşme dönemi (1980-1999)
6. Krizler ve yeniden yapılanma dönemi (2000-2010)
7. Günümüz bankacılık dönemi (2011-Günümüz)

1.3.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932)

1923 yılına kadar olan dönemde Türk bankacılık sektöründeki gelişmelerin genel olarak yabancı sermayenin itici gücü ile ilerlediği görülmektedir. Özellikle Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılından itibaren İzmir İktisat Kongresi'nde Türk bankacılık sektörünün kurulmasının yeni kurulan Cumhuriyetin ekonomik olarak gelişebilmesi için gereken itici güç olduğuna inanılarak alınan kararlar sonrasında; ticaretin ihtiyacı olan fonlar ve yön tayin etme kabiliyetine sahip bir kurum oluşturulması ihtiyacını giderebilmek amacı ile 1924 yılında Fransız uygulaması örnek alınarak Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Kongreye katılan sanayicilerin "sanayinin gelişimine lokomotif olabilecek bir sanayi bankasının da kurulması gerekliliği" ile ilgili talepleri üzerine, Türkiye'deki ilk sanayi ve kalkınma bankası olması özelliğini taşıyan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası 1925 yılında kurulmuştur. Özellikle sanayi

işletmelerinin ihtiyacı olan orta ve uzun vadeli fonların sağlanması ve sanayi erbabına danışmanlık faaliyeti yürütmesi amacı ile kurulmuş olan bu banka, kuruluşu ile birlikte, Osmanlı döneminden kalmış olan dört önemli sanayi işletmesini devir alarak yürütmesini üstlenmiştir (Hazar ve Babuşçu 2017: 12).

1927 yılında konut kredisi vermek amacı ile Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bu banka 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası olarak isim değiştirecektir. 1930 yılı Türk bankacılık sektörünün açısından çok önemli bir yıldır. Bankacılık sektörü açısından en önemli adımlarından biri olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bu yıl içerisinde, 3 Ekim 1931 tarihinde, 1715 sayılı Merkez Bankası Kanunu ile, resmen faaliyetine başlamıştır (Vurucu ve Arı 2017: 27).

1923-1932 yılları arasında kurulan bankalar

- Akhisar Tütüncüler Bankası (1924),
- İstanbul Esnaf Bankası (1925),
- Karaman Çiftçi Bankası (1925),
- Ticaret ve Sanayi Bankası (1925),
- Eskişehir Bankası (1926),
- Niğde Çiftçi ve Tüccar Bankası (1926),
- Aksaray Halk İktisat Bankası (1926),
- Afyon Terakki ve Servet Bankası (1926),
- Kocaeli Halk Bankası (1927),
- Denizli İktisat Bankası (1927),
- Ermenak Ahali Bankası (1927),
- Nevşehir Bankası (1927),
- Akseki Ticaret Bankası (1927),
- Trabzon Tasarruf ve İkras Sandığı (1928),
- Trabzon İktisat Ltd. Şti (1928),
- Bor Esnaf Bankası (1928),
- Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası (1928),
- Şarki Karaağaç Bankası (1928),

- Türkiye İmar Bankası (1928),
- Egebank (1928),
- Elazığ İktisat Bankası (1929),
- Lüleburgaz Birlik Ticaret (1929),
- Mersin Ticaret Bankası (1929),
- Üsküdar Bankası (1929),
- Kastamonu Bankası (1930),
- Diyarbakır Bankası (1931),
- Kırşehir Ticaret Bankası (1931).

1.3.2 Milli Bankalar Dönemi (1933-1944)

1933-1944 dönemi genel olarak tarımsal ekonominin ülke ekonomisine hakim olduğu bir dönem olarak tanımlanabilir (Hazar ve Babuşçu 2017: 13). Tarımsal ekonominin hakim olduğu ve sanayinin gelişemediği bu dönem ülke ekonomisi açısından da büyüme açısından da olumsuz bir görüntü teşkil etmektedir. Özellikle 1929 buhranının da etkisi ile sanayinin lokomotif olması beklenen bankaların birçoğu kapanmak zorunda kalmıştır. 1929 ekonomik buhranının da etkisi ile birlikte özel sermayenin büyümesi ile hızlanması beklenen sanayileşmenin başarısız olduğu ve sanayiye geçişin devlet eliyle sağlandığı korumacı bir döneme girilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler bankacılık sektörünü de derdinden etkilemiştir. Devlet eliyle sanayileşmenin sağlanması amacı ile özel yasalara tabi bankaların bu dönemde kurulduğunu görmekteyiz (Yıldırım 2017: 33).

1933 yılında kurulan Sümerbank bu bankaların ilklerinden ve en önemli örneklerindedir. Sümerbank Rusya'dan alınan kredi ile birlikte sanayi planı dahilinde kurulması kararlaştırılan sanayi işletmelerinin faal hale getirilmesini sağlamaya yönelik olarak kurulmuştur.

Yine 1933 yılında Belediyeler Bankası kurulmuştur. Adından da anlaşılacağı gibi bankanın temel amacı yeni kurulan Cumhuriyetin şehirlerinde vatandaşın ihtiyaç

duyacağı her türlü alt ve üst yapının oluşturulabilmesi için gerekli olan kredilerin belediyelere sağlanmasıdır.

Birinci sanayi planıyla birlikte hızlanmaya başlayan sektörel hareketlenmenin ardından, yaklaşık 100 yeni sanayi tesisinin de kuruluşunu amaçlayan ikinci sanayi planının 1935 yılında yürürlüğe girdiğini görmekteyiz. Bu dönemde özellikle 1935 yılında memleketin maden ve enerji kaynaklarını işleyebilecek işletmelerin kurulabilmesi amacı ile gerekli finansman kaynaklarının sağlanabilmesi için Etibank kurulmuştur.

1937 yılında, sanayi planları dahilinde, denizcilik sektörünün de gelişmesi için gerekli olan finansmanı sağlamak amacı ile Denizbank devlet tarafından kurulmuştur. 1938 yılında ise Şimdilerde KOBİ olarak adlandırdığımız küçük esnafın finansal ihtiyaçlarının sağlanabilmesi ve sermaye birikiminin oluşması için Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuştur (Hazar ve Babuşçu 2017: 15).

Daha sonraki dönemde İkinci Dünya Savaşının tüm dünyada sebep olduğu ekonomik daralma nedeni ile öncesinde sanayi planlarıyla birlikte hareketli bir dönem geçiren bankacılık sektörü de negatif etkilenerek, bir yavaşlamaya girmiştir. 1940 ile 1945 arası dönemde yaşanan gelişmelerin ardından Türkiye'deki banka ve şube sayısının %20 oranında azaldığı görülmüştür (Hazar ve Babuşçu 2017: 15).

1.3.3. Özel Bankacılık Dönemi (1945-1959)

Özel sermayeli bankaların sektördeki paylarını arttırmaya başladığını gördüğümüz bir dönem olan 1945-1959 arasında, özellikle savaşı takip eden yıllarda yaşanan likidite genişliği ve savaşın yıktığı ülkelerde yeniden yapılanma etkisi ile ortaya çıkan ekonomik hızlanma nedeni ile, sektörde yeni bankalara olan ihtiyaç artmış ve özel sermayeli bankalar bu ihtiyaca cevaben ortaya çıkmaya başlamışlardır (Parasız 2011: 24).

Bu dönemde kurulan bankalar;

- Yapı ve Kredi Bankası (1944),
- Garanti Bankası (1946),
- Akbank (1948),
- Niğde Bankası (1948),
- Tutum Bank (1948),
- Türkiye Kredi Bankası (1948),
- Türkiye Eski Muharipler Bankası (1949),
- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950),
- Göynük Sanayi ve Kredi Bankası (1951),
- Doğubank (1952),
- Demirbank (1953),
- Türk Ekspres Bankası (1953),
- İstanbul Bankası (1953),
- Türk Yapı Bankası (1954),
- Şekerbank (1954),
- Türkiye Vakıflar Bankası (1954),
- İşçi Kredi Bankası (1954),
- Buğday Bankası (1955),
- Türkiye Turizm Bankası (1955),
- Pamukbank (1956),
- Raybank (1956),
- Tümsübank (1957),
- Esnaf ve Kredi Bankası (1957),
- İzmir Halk Sandığı (1957),
- Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası (1957),
- Sanayi Bankası (1958),
- Çaybank (1958),
- Maden Kredi Bankası (1958),
- Türkiye Öğretmenler Bankası (1959)'dır.

1950 sonrası dönemde tarımsal gelişimin yaşanması ile birlikte özellikle makine ile yapılan tarımsal faaliyetler sayesinde, geniş ekim alanlarının kolayca çalıştırılabilmesi ile yaşanan sermaye artışının etkilerini bankacılık sektöründe de görmekteyiz (Hazar ve Babuşçu 2017: 15).

Özellikle bu dönemdeki ülke yönetiminin özel sektöre önem veren ekonomik politikaları sayesinde de bankacılıkta özel sektör etkisinin artmasının sağlanmasının yanında, gelişmenin ivmesinin korunabilmesi amacı ile de devlet tarafından yapılan yatırımların da sürdürülmekte olduğu görülmektedir.

Özellikle bankacılık işlemlerinde uygulanacak komisyon miktarlarının ve mevduata ödenecek olan faizlerin ekonomi yönetimi tarafından belirlendiği ve sadece Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın dövizle işlem yapabildiği bir ortamda, artan banka sayısı ile birlikte mevduat toplama konusunda bir rekabete sebep olurken, bir yandan da gelişen şube ağı sayesinde sadece belirli bir bölgede hizmet veren bankaların da yavaş yavaş sektörden çekildikleri görülmüştür.

1.3.4. Planlı Dönem (1960-1979)

Özellikle 50'li yılların sonundaki dönemde, ekonomi yönetiminin liberal politikalarının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, ekonomik faaliyetler 5 Yıllık Kalkınma Planı dahilinde yürütülmeye başlanmıştır (Parasız 2011: 24). 1963 ve 1967, 1968 ve 1972, 1973 ve 1977 yılları arasında 5 yıllık kalkınma planları dahilinde devletin ekonomik alana müdahaleleri yönlendirilen bu döneme "Planlı Dönem" adı verilmektedir (Yıldırım 2017: 38). Bankacılık sektörü bu dönemde büyük oranda kamu müdahalesi altında işleyişini sürdürmektedir. Verilebilecek kredi miktarlarını belirleyen limitler, işlemlerden alınacak komisyonlar ve mevduata verilebilecek faizler halen ekonomi yönetimi tarafından belirlenmektedir. Bu dönemde bankacılık sektörünün en temel işlevi ekonomik kalkınma planlarında belirlenmiş yatırımların ihtiyacı olan fon ihtiyaçlarını sağlamak olarak görülmektedir (Hazar ve Babuşçu 2017: 18).

Planlı dönem olarak adlandırılan bu dönemde ekonomi devlet eli ile kalkınma planları dahilinde yönetildiği için, bu dönemde yeni banka kurulması da devlet tarafından sınırlandırılmıştır. Devlet kontrolü nedeniyle rekabetin tamamen ortadan kalktığı bu ortamda bankalar mevduat miktarlarını artırabilmek amacı ile şube sayılarını artırma yoluna gitmişlerdir. Bu dönemde devlet, yeni ticari banka veya yabancı sermayeli bankaların açılmasına özel durumlar haricinde izin vermemiştir.

Planlı bankacılık döneminde toplamda sekiz bankanın kurulduğu, bunların da sadece üç tanesinin ticari banka olduğu, kalan beş bankanın ise dönemin amaçlarına uygun olarak kalkınma ve yatırım bankası olduğu görülmektedir.

Bu dönemde kurulan bankalar;

- T.C Turizm Bankası (1962-Kalkınma ve Yatırım Bankası),
- Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963-Kalkınma ve Yatırım Bankası),
- Devlet Yatırım Bankası (1964- Kalkınma ve Yatırım Bankası),
- Türkiye Maden Bankası (1968- Kalkınma ve Yatırım Bankası),
- Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976- Kalkınma ve Yatırım Bankası),
- Anadolu Bankası (1961-Ticari Banka),
- Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964- Ticari Banka),
- Arap-Türk Bankası (1977- Ticari Banka)'dır.

Planlı dönemin de etkisi ile birlikte, ülke ekonomisinde yaşanan gelişmeler sayesinde bankacılık sektörü de hızlı sürece ayak uydurmuş ve devletin de özel sektör yatırımlarını hızlandıracak düşüncesiyle desteklediği holding bankacılığı ön plana çıkmaya başlamıştır. Dışarıya kapalı yapıdaki ekonominin ihracattan kaçınması nedeni ile ülkede önemli bir döviz darboğazının oluşması da kaçınılmaz sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler ışığında artan döviz ihtiyacının dış borçları da arttırması nedeni ile 80'li yıllarda planlı dönemde kullanılan stratejiler terkedilerek ihracatı destekleyen bir serbest ekonomik modele doğru geçiş başlamıştır (Hazar ve Babuşçu 2017: 20).

1.3.5. Serbestleşme Dönemi (1980-1999)

1980 yılı ile birlikte tüm dünyada yaşanan globalleşme sürecinin de etkisiyle Türk bankacılık sektörü daha önceki dönemlerden çok daha farklı bir ortamda faaliyetlerini sürdürmek durumunda kalmıştır.

Özellikle Türk bankacılık sektörü açısından devrim niteliğinde etkiye sahip olan 24 Ocak 1980 kararlarıyla faiz oranlarının serbest bırakılması sonrası, sektördeki rekabet nedeni ile mevduat toplamak isteyen bankaların daha yüksek faizlerle müşterilerine hizmet etmeye çalışmasından dolayı faiz oranlarının hızla artmaya başladığı görülmektedir. Özellikle bu dönemde bankalara rakip olan “Bankerler” mevduat getirenlere sağladıkları yüksek kazanç ile birlikte rağbet görmüşler ve bu durum bankaların da rekabet nedeniyle faizleri arttırmaları ile sonuçlanmıştır.

Özellikle “Sermaye Piyasası Yasası” ile birlikte İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın yeniden canlandırılması ve bankacılıkta müşteriye satılan ürünlerin hızla gelişmesi, çeşitliliğin ve rekabetin artması ile birlikte kazançlar oldukça azalmış ve bankacılık sektöründe rekabetin kızıştığı bir dönem yaşanmıştır.

Bankacılık işlemlerinde bilgisayar kullanımı ile birlikte yaşanan işlem hızlarındaki artış, zaman ve bilgi maliyetinin azalması gibi gelişmeler bu ürünlerden de kazanç sağlayan bankaların gelirlerini azaltıcı etki sağlamıştır (Parasız 2011: 26).

Bu dönemde alınan kararlar ile birlikte bankaların döviz cinsinden borçlanmalarına, yurt dışında döviz mevduat tutmalarına ve Türkiye’de yerleşik olan vatandaşların yurt dışında döviz hesabı açarak yatırım yapabilmesine de izin verilmiştir (Hazar ve Babuşçu 2017: 22).

1986 yılında kurulan “İnterbank” piyasası ile birlikte bankaların TCMB’ye borç verip borç alma imkanına kavuştuğu görülmektedir. TCMB’nin interbank piyasasındaki rolü aracılıkla sınırlı kalmıştır. Borç veren ve borç alan bankalar birbirleri ile karşılaşmamakta, bankalar anlık nakit ihtiyaçlarını bir başka bankanın TCMB İnterbank

piyasasına vermiş olduğu gecelik fonlarla karşılayabilmekte, böylece TCMB fonlarına olan ihtiyacın azalmasına aynı zamanda da faizlerin dengelenmesine fayda sağlanmıştır (Hazar ve Babuşçu 2017: 22).

Bu dönemde alınan önemli kararları şöyle sıralayabiliriz;

- 1986 yılında İMKB faaliyete geçmiştir.
- 1988 yılında TCMB bünyesinde döviz ve efektif piyasaları kurulmuştur.
- TCMB parasal programlama deneyimini 1988 yılında başlatmıştır.
- 1989 yılı ile birlikte sermaye hareketleri ve döviz pozisyon hareketleri serbestisi sağlandı. Aynı yıl serbestlik sağlayan “Türk Parasını Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar” çıkmıştır.
- 1999 Yılında BDDK'nın kurulma kararının alınmıştır.

1.3.6. Krizler ve Yeniden Yapılandırma Dönemi (2000-2010)

Özellikle 2000 yılında yaşanan bankacılık krizi ile birlikte başlayan bu dönem Türk Bankacılık Sektörü açısından önce en dip noktayı görmek, sonrasında ise yeniden yapılanarak, güçlü ve verimli çalışan bir yapıya doğru geçiş açısından önemli olması nedeniyle “Krizler ve Yeniden Yapılandırma Dönemi” olarak adlandırılmaktadır.

Özellikle krizlere giden yolda ekonominin ve bankacılık sektörünün önemli zayıflıkları süreci hızlandıran bir etkiye sebep olmuştur. Türkiye ekonomisinde ve bankacılık sektöründe krize neden olan o dönemdeki önemli zayıflıkları başlıklar halinde şöyle sıralamak mümkündür;

- a) İstikrarsız büyüme trendi: 1990-2001 arası dönemde ülkenin ekonomik büyümesinin %9 ile %-9 arasında dalgalı bir yol izlemesi krize yol açan en önemli sebeplerden olduğu görülmektedir.
- b) Bütçe açığı ve kamu kesimi borçlanma gereği: 90'lı yılların en önemli ekonomik sorunlarından biri bütçe açıkları olmuştur.
- c) Yüksek enflasyon: Sorunlu ekonomik yapının en önemli göstergelerinden biri de 90'lı yıllarda yaşanan yüksek enflasyondur. %80'lere varan enflasyon nedeni ile bankacılık sektörü de önünü göremez hale gelmiştir. Yüksek

enflasyon uzun vadeli fon ihtiyacı olanların fon temin etmesini imkansız hale getirmiş bankacılık sektöründeki bu sıkışıklık ekonomiye de ağır bir şekilde yansımıştır.

- d) Düşük tasarruf ve dış kaynak ihtiyacı: Cari açık ve kamu tasarruflarının yetersiz olması da krize neden olan önemli problemlerdendir.
- e) Yüksek reel faiz: Ekonomideki kriz havası nedeni ile önünü göremeyen ekonomik unsurların korumaya geçmeleri nedeni ile likidite daralmış faizler artmıştır.
- f) Yönetim Sorunları: Hem ekonomi politikalarının yanlışlıkları, hem de bankaların kötü yönetilmeleri sonucunda likidite krizleri yaşamaları gibi önemli sorunları beraberinde getirmiş ve krizleri direkt etkilemiştir.
- g) Aracılık maliyetleri: Ekonomideki problemler nedeni ile vergilerde yaşanan artışlar bankaların işlem maliyetlerini artırmıştır. Bu durum kredi maliyetlerine yansımış, kredi muslukları sıkılmış ve ekonomide daralma hızlanmıştır.
- h) Rekabeti bozucu unsurlar: 2000 döneminde mevduata getirilen sınırsız güvence sistemi ve bankaların şüpheli duruma gelmiş alacaklarının izlenmesine engel teşkil eden mevzuat uygulamaları bankacılık sektörü açısından önemli sorunlara sebep olmuştur.
- i) Görev zararı uygulaması: Küçük esnaf, çiftçi, zanaatkâr gibi ekonomik unsurlara düşük faizli kredi verilmesi uygulamalarından oluşmaktadır. Bu uygulama da krediye konu olan gruptaki unsurları korumak amacı ile kamu kesimi tarafından maliyetlerin altında kredi kullandırılmış fakat geri ödemelerin zamanında yapılmaması nedeniyle büyük zararlar oluşmuştur. Öyle ki görev zararı nedeniyle verilen kredi alacakların bilanço ağırlıkları %50'lere varan rakamlara ulaştıktan sonra önlem alınsa da önemli likidite sorunlarına neden olmuştur.
- j) Risk yönetiminin gelişmemiş olması: Bankacılık sektörünün yapısı gereği neredeyse bir karlılık unsuru olan "risk" kavramının iyi yönetilmesi çok önemlidir. 2000'li yıllarda iyi yönetilmeyen ve bilançoda gizlenen riskler nedeni ile bankacılık sektörünün önemli krizler yaşadığı görülmektedir (Hazar ve Babuşçu 2017: 30).

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri Türk bankacılık sektörünün yüksek riskli işleyişinin artık ilerleyemez bir noktaya gelmesi ile ortaya çıkmıştır. Özellikle 2000 krizine bankaların yılsonu işlemleri nedeni ile likidite sıkıntılarını gidermek amacıyla yaptıkları düşüncesiz hareketler neden olmuştur. Bu dönemde likidite sorunu yaşayan bankaların önemli krizler yaşaması ve bankaların TMSF'ye devredilecekleri yönünde ortaya çıkan dedikodular nedeni ile hücum başlamış ve bankaların içerisinde buldukları likidite sorunlarının daha da derinleşmesiyle, bazı bankaların TMSF'ye devredilmesine kadar giden bir süreç yaşanmıştır.

2000 ve 2001 yılında yaşanan bu krizler bankacılık sektöründeki zayıflıkların göz ardı edilemez hale geldiğini ve sistemi yeni baştan yapılandıracak devrim niteliğinde kararların alınması gerekliliğini ortaya koymuştur (Bilgili 2012: 40).

Türk bankacılık sektörünün 2000 ve 2001 yıllarında yaşadığı krizlere nelerin sebep olduğunu şöyle sıralayabiliriz;

- Denetimsiz bankaların düşük enflasyon beklentisinin de etkisi ile ekonomik olmayan davranışları,
- Ekonomi yönetiminin enflasyonu bir türlü düşürememesi,
- Yüksek cari açıklar,
- Yüksek görev zararları ile birlikte Türk Lirasının aşırı değerli hale gelmesi,
- Siyasal istikrarın sağlanamaması nedeni ile uzun vadeli sermaye girişinin bir türlü sağlanamaması,
- Kura yönelik politikalarına olan inancın sarsılmış olması,
- Bankaların dönem sonu yaşadıkları likidite darlıkları nedeni ile kurtulmak için çırpınırken ani ve düşüncesiz davranmaları,
- Hızla artan yabancı para talebi,
- Bankacılık sektörünün halihazırda var olan sorunları; yüksek enflasyon nedeni ile sektörün önünü görmekte zorlanması, TCMB'nin likidite yönetimi üzerindeki etkisinin sınırlandırılması (İbiş 2013: 34).

1.3.6.1. 2000 Kasım Krizi

1999 yılının sonuna gelindiğinde Türk ekonomik tarihinin en önemli ve çözülememiş sorunlarından biri olan enflasyon sorununu çözmek ve artık enflasyonist sürecin de bir nedeni haline gelmiş olan kamu iç borçlarının bir çözüme ulaştırılabilmesi amacı ile IMF ile bir Stand-by anlaşması yapılarak dezenflasyon-stabilizasyon sürecine girilmiştir. Önemli beklenti ile çıkılan yolda, henüz Stand-by programı ilk yılını doldurmadan çok büyük krizlerin ardı ardına patlak vermesi nedeni ile program sonlandırılmak zorunda kalmıştır (Yılmaz, Yay ve Yay 2001: 42).

2000 krizinin en önemli aktörlerinden biri Demirbank'tır. Daha önce TMSF'ye devredilen Etibank'ın da örtülü hisse sahiplerinden olduğu düşünülen Demirbank'ın 2000 yılı ekonomik programı dahilinde oluşturduğu öngörülerini paralelinde; DİBS ihraçlarının %15'ini o dönemdeki toplam DİBS stokunun %10'unu daha sonra yüksek getiri ile satmak amacı ile satın almış olduğu görülmektedir. Demirbank bu satın almaları gerçekleştirilebilmek için kısa vadeli iç ve dış kaynak kullanmayı tercih etmiştir. Demirbank uzun vadeli DİBS'ni kısa vadeli fonlarla karşılamaya çalıştığı için likidite krizi yaşamaya başlamıştır. Bunların yanında yaşanan ekonomik sorunlar çerçevesinde iç ve dış kaynakların tıkanması nedeni ile bir anda DİBS fiyatları düşerken faizler artmış, yaşanan panik nedeni ile bankalar ellerindeki DİBS'ni elden çıkarmaya çalışırken DİBS piyasasının çökmesine sebep olmuş ve bu olayların ertesinde işlemler durdurulmuştur (Özbuçan 2011: 129).

DİBS piyasasının çökmesini takiben oluşan likidite sorunlarına ek olarak, dönem sonu işlemler nedeni ile de yüksek miktarlara ulaşan döviz talebi sonrası kriz ortamı oluşmuş, TCMB oluşan talebi karşılayabilmek için 5,5 milyar dolar civarında döviz rezervini kaybetmiş ek olarak çok yüksek faizle ve kısa vadede 10 milyar dolar IMF kredisi almak zorunda kalmıştır (Bilgili 2012: 42).

2000 Kasım krizinin temel sebebi bankacılık sektöründe özellikle dönem sonu işlemlerinde etkisi ile birlikte ortaya çıkan likidite ihtiyacının bir krize dönüşmesidir.

Bankacılık sektöründeki yabancı pozisyon açıklarının ve Türk Lirasına olan güvensizliğin de etkisi ile birlikte bir anda krizin ortaya çıktığı görülmektedir.

2000 Kasım krizinin ülke ekonomisi açısından en önemli sonucu henüz yeni uygulamaya konmuş olan ve önemli beklentilerin olduğu dezenflasyon programının da rafa kaldırılmak zorunda kalınmış olunmasıdır. Kriz sonrası dönemde ise ekonomi yönetimi durumun ciddiyetinin farkına vararak kendi elini kolunu bağlayan bir durumda kalacak olmasına rağmen IMF ile yeniden anlaşma yapmak zorunda kalmıştır (Sarak 2006: 42-44).

1.3.6.2. 2001 Krizi

2000 yılında yaşanan kriz Türk Ekonomik Tarihi'nin en kötü krizi ve "Kara Çarşamba" olarak adlandırılan 2001 Şubat krizini de peşinden getirmiştir. Ekonomi yönetiminin "Kriz" kelimesini telaffuz etmesi ile başlayan panik havası içerisinde TL %40 oranında devalüasyona uğramış, gecelik faiz ise %6200'lere fırladığı görülmüştür. Devletin borcu bir gecede 30 katrilyon artmıştır. 2001 şubat krizinin ülke ekonomisi açısından faturası oldukça ağır olmuştur. GSMH %10 oranında azalmış ve Enflasyon %70'lere kadar çıkmıştır (Genç 2015: 2-4).

2000 yılı sonunda Türkiye Ekonomisinde yaşanan kriz sonrası ekonomimizde önemli bir küçülme meydana gelmiştir. Yaşanan likidite krizi nedeni ile faiz oranları hızla yükselmiş bu durum nedeni ile yılsonu krizinin nedenlerinden olan sermaye çıkışlarının da hızının arttığı görülmüştür. IMF ile oluşturulan dezenflasyonist program rafa kaldırılmış, kısa vadeli faiz oranları %5000'lere kadar yükselmiştir. Durum bu kadar kötü iken oluşturulan programın aksine enflasyonun %89'lara çıkması da durumu daha da kötüleştirmiştir. Bankacılık sektörü açısından da krizin etkileri oldukça olumsuzdur. Bankacılık sisteminin kur, faiz ve vade risklerinin tamamı yükselen enflasyonun da etkisi ile gerçekleşerek bir felaket senaryosu oluşturduğu görülmektedir. Azalan karlılığın da etkisi ile birlikte bankacılık sektörünün kredi arzı daralmış ve bankacılık sektörü ticari ve tüketici kredisi açısından muslukları kapatmıştır. Yüksek

enflasyonun oluşturduğu belirsizlik ortamı ve kriz nedeni ile bankalar kendilerini korumaya almışlardır (Genç 2015: 2-4).

2001 Şubat ayında yaşanan siyasal gerginlikler ve borç ödeme döneminin çakışması nedeni ile Türkiye kendini bir anda yeniden bir döviz krizinin içerisinde bulmuştur. Döviz talebi nedeni ile kurun yaşadığı yükselişe ve talebe cevap verebilmek için, TCMB 7 milyar doların üzerinde bir satış gerçekleştirmek zorunda bırakılmıştır. TCMB bir süre sonra TL talebi olan kamu bankalarına fon sağlayamaz hale geldiğinde ise bütün sistemin tıkanması söz konusu olmuştur. Faiz oranları repo piyasalarında %7000 bankalar arası piyasada ise %6000 oranlarına kadar tırmanmıştır. Bu gelişmelerden sonra ekonomi yönetimi sabit kurdan vazgeçerek dalgalı kura geçmiş ve bu noktadan sonra TL %40 değer kaybederek örtülü bir devalüasyona uğramıştır.

Faiz oranlarında yaşanan bu sıçrama ve TL'nin devalüe olmasının üzerine kurda yaşanan gelişmeler sonucunda, Türk Bankacılık Sektörü 2001 krizinde yaklaşık 192 milyon dolar zarara uğramıştır. Türkiye ekonomisi tarihinin en hızlı küçülmelerinden birini yaşayarak %5,7 oranında küçülmüş, işsizlik oranı ise %17 oranına kadar çıkmıştır. 2001 krizinin sonuçları oldukça ağırdır. TL bazında mevduat %84 oranında yabancı para mevduat ise %14 oranında azalmıştır. Bankacılık sektörünün takipteki krediler rakamı da önceki yıla göre artış göstermiş, 2001 krizi sonrasında 4.822 milyon dolara çıkmış, bankalar vade, faiz ve kur riski ile birlikte kredi riskini de yaşamak durumunda kalmıştır (Coşkun 2015: 57-59).

1.3.6.3. BDDK Kuruluşu

Kriz sonrası dönemde finansal sistemde yer alan zayıflıkların giderilebilmesi ve güçlü bir yapının oluşturulabilmesi amacı ile “güçlü ekonomiye geçiş” olarak adlandırılan program yürürlüğe konulmuştur. Güçlü Ekonomiye Geçiş programıyla ekonomik istikrarı ve güveni tahsis etmek için hedeflenen beş önemli madde karşımıza çıkmaktadır. Bu maddeler;

- Dalgalı kur sistemiyle enflasyonla mücadelede sürekli ve kararlı olunması,
- Kamu finansman dengesinin sağlam bir temel üzerine oturtulması,

- Reel kesim ile bankacılık sektörü arasında yaşanan bozulan ilişkileri iyileştirmek adına sektörün yeniden yapılandırılması ve yapısal problemlerin çözülmesi,
- Oluşturulacak gelir politikasının enflasyon göz ardı edilmeden ve toplumun bütününe kapsayacak şekilde bir uzlaşma ve adaletli dağılımın esas alınarak oluşturulması,
- Bütün bu hedeflerin yasal alt yapısını oluşturmak için etkinlik, esneklik ve şeffaflığın sağlanmasıdır (Karaçor 2007: 169-170).

Oluşturulan programın sektör açısından en önemli ayağı ise bankacılık sektörüyle alakalı olup, BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu)'nın finans sektörünün içine dahil olmasıyla paralel, sektörün denetlenmesi ve düzenlenmesi noktalarında önemli görevleri üstlenmesidir. Bu görevler dört temel unsur üzerinde yoğunlaşmış olup bunlar;

- TMSF'ye devredilen bankaların sorunlarının çözüme kavuşturulması,
- Finansal ve operasyonel açıdan kamu bankalarının yeniden yapılandırılması,
- Sağlıklı bir yapının oluşturulması amaçlanan özel bankalar ve sektördeki etkinliği artırmak,
- Sıkı denetim ve gözetim politikaları oluşturmak ve uygulamaktır şeklinde açıklanmıştır (Dinçer 2006: 98).

BDDK'nın kuruluşundaki ana amaç; Bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesindeki dağınık yapının ortadan kaldırılarak, sektörün tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurum tarafından yönetilmesidir. Temel amaç, düzenleme ve denetimin etkinliğinin artırılması ve bağımsız bir karar alma mekanizmasının sektöre hakim olmasıdır. Bu gelişmelerin sonucunda, 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile Haziran 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulmasına karar verilmiş, kurum faaliyetlerine Ağustos 2001'de başlamıştır. BDDK'nın kuruluşu ile birlikte bankacılık sektörünün denetimi ve düzenlemesine ilişkin tüm yetki Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası'ndan alınıp, BDDK'na teslim edilmiştir (Arabacı 2018: 26).

Türkiye’de denetim ve gözetim otoritesi olan BDDK, bankaların risk yönetimlerinin gözeticisi ve denetleyicisi konumundadır. Ayrıca sermaye yeterliliği konusunda Türk bankacılık mevzuatının uluslararası düzenlemelere uygun hale gelmesini ve uygulanmasını denetlemektedir (Hazar vd. 2018: 136).

Türk ekonomik tarihinin en büyük krizi olarak kabul edilen 2011 krizinin ardından 01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile, sürekli olarak gelişen finansal sektörün ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla BDDK’nın görev alanı, diğer finansal şirketleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve bankacılık mevzuatı uluslar arası düzenlemelere paralel hale getirilmiştir (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz 2013: 187).

1.3.6.4. 2008 Global Bankacılık Krizi

15 Eylül 2008 sabahı finans dünyası hiç beklemediği bir kabusu uyanmıştır. Lehman Brothers iflasını açıklamış, dönemin ABD Merkez Bankası FED Başkanı Alan Greenspan yaşananları yüzyılın krizi olarak nitelendirmiştir. Greenspan’ın bu tespiti yapmasının en önemli nedeni finans dünyasının 1929 ekonomik buhranından beri yaşadığı en büyük krizi yaşamaya hazırlanmasıdır. Sektör için büyük önem arz eden finans kurumlarından olan Lehman Brothers Battığında yaklaşık 620 Milyar Dolar borcuyla tüm sistemi de bir anda ateşe atmıştır. Dünya krize uyandığı o günden 10 yıl sonra bugün dahi etkileri hissedilen büyük bir şoka girmiştir (Çelik 2017: 11).

Mortgage kredilerinin geri ödemelerinde yaşanan sıkıntılarla ortaya çıkan bu finansal kriz, ABD piyasalarından yayılarak tüm dünyada büyük bir etki oluşturmuştur. Mortgage kredilerinin menkul kıymetleştirilmesi suretiyle ihraç edilen finansal varlıkların ve türev ürünlerin risklerinin yanlış ölçülmesi ve bilinçli olarak ölçülemez hale de getirilmesi sonrasında denetleyici kurumun eksiklikleri finansal kurumları etkisi altına almış ve mortgage kredi krizi olarak adlandırılan durum küresel bir likidite krizi halini almıştır. (BDDK 2008).

BDDK, 2005 yılında Basel II geçişinin etkin bir şekilde plânlanmasına yönelik olarak yol haritasını kamuoyuna açıklamıştır. Yol haritasında değişen koşullara göre revizyonu mümkün olmakla birlikte, önemli bir sapma olmadığı taktirde; Türkiye'nin 2009 yılında tam manasıyla BASEL II'yi uygulamaya başlamış olacağı düşünülmektedir (BDDK 2005). 2008 küresel finans krizi nedeniyle, 2009'da başlaması öngörülen kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulaması ileri bir tarihe ertelenmek zorunda kalmıştır. BDDK, 25 Haziran 2008 tarihinde yaptığı açıklamayla Basel II uygulamasının, uluslararası finansal piyasalarda yaşanan kriz nedeni ile ertelendiğini bildirmiştir. Türk bankacılık sektöründe BASEL II tam manasıyla ancak 2012 yılından itibaren uygulanır hale gelebilmiştir (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz 2013: 192).

2008 küresel krizinin oluşturduğu sıkıntılar, bankacılık ve finans sisteminin kırılganlıklarını ve mevcut uluslararası uygulamalarının yetersizliğini, gelecekte oluşabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla; likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik konjonktürün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini ortaya koymuştur (BDDK, 2010:4). Kriz sonrasında, Türkiye'nin de üye olduğu Basel komitesi, sektörün kırılganlıklarını ortadan kaldırmak, dayanıklılığını artırmak ve daha güçlü hale getirmek amacıyla çalışmaya başlamış, bu çalışmalar sonucunda, Basel III olarak adlandırılan doküman ortaya çıkmıştır (TCMB, 2010: 58).

1.3.7. Günümüz Bankacılık Dönemi (2011 ve Sonrası)

2010 yılına gelindiğinde krizden çıkma uğraşları olumlu sonuçlar vermiş ve toparlanma süreci başlamıştır. Türk bankacılık sektörünün yakaladığı ivmenin 2010 yılında da olumlu olarak devam etmesi, beklentilerin üzerinde bir büyüme performansı göstermesi, sektör için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. 2008 krizinin etkisiyle %1 altına düşen büyüme rakamları, 2010 yılında %9,2'lik bir büyüme hızı yakalamıştır (TBB, 2011).

2011 yılı dünya ekonomileri için büyüme rakamlarında gerilemelerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Petrol arzı sebepli şoklar ve Japonya da yaşanan felaketler yavaşlamaya neden olan ve riskleri arttıran sebepler olarak değerlendirilmiştir. Birçok gelişmiş ülke ekonomisinde borçlanmanın hızla artması, kamu, banka, hane halkı bilançolarında yaşanan kötü görüntünün de devam etmesi ve işsizlik oranlarının yüksek seviyelerde olması karamsar bir tablonun oluşmasına sebep olmuştur. Ekonomilerin yaşadığı borçlanma problemi ile birlikte özellikle Euro bölgesinde devam eden borç krizi bu dönemin göze çarpan en önemli problemi olduğu görülmüştür (T.C. Maliye Bakanlığı 2011: 1).

Kriz sonrası dünya ekonomisinde kısa süreli bir toparlanmanın ardından, 2011 ikinci yarısından itibaren belirsizlik ve dolayısıyla riskler yükselmiştir. Türkiye’de ise global piyasalarda yaşanan bu belirsizliğin olumsuz etkilerini önleyebilmek ve iç tasarrufu arttırmak için kredi büyümesinin yavaşlatılması yoluna gidilmiş, bu durum da büyüme hızına olumsuz etki etmiş, bir önceki seneye göre yavaşlayan büyüme %8,5’te kalmıştır. Bankacılık sektörü krizi başarı ile atlattıktan sonra hızlı büyümeye ayak uydurarak, 2011 yılında da büyümesini sürdürmüş ve ekonomik büyümenin finansman ihtiyacını karşılamaya devam etmiştir. 2011 itibari ile; Toplam mevduatın ortalama vadesi 2,4 aydan 2,9 aya yükselmiştir. Kredilerin yüzde 68’i kurumsal, yüzde 32’si ise bireysel kredilerden oluşmuştur. Bankacılık sektörünün net karı yüzde 10 azalmıştır (TBB, 2011:4).

2012 yılında büyüme hızı 2011’e göre 6,6 puan gerileyerek, yüzde 2,2 olarak gerçekleşmiştir. Büyümede iç talep azalmış; ihracat katkısı artmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında en önemli neden talebin yavaşlamasını hedefleyen, bu amaçla kredi büyümesini azaltan para ve bankacılık önlemleridir. 2012 yılının temmuz ayından itibaren Türkiye’de BASEL II uygulanmaya başlamıştır. 2012 yılı itibari ile sermaye yeterlilik oranı bankalarımız için %18,1 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılı itibari ile ortalama mevduat vadesinin yeniden 2,7 aya gerilediği görülmektedir. Bu dönem öncesi normalin üzerinde büyüyen Türkiye ekonomisi ve Bankacılık sektörü verilerinin bu dönemde normal seyrine girmesinin bir düşüş gibi görünmekle, birlikte büyümenin

devam ettiği de görülmektedir. 2012 yılında Odeabank yabancı sermayeli mevduat bankası olarak sektörde faaliyetlerine başlamıştır (TBB 2013: 3-4).

2013 yılında TCMB'nin bankalara sağladığı likiditenin maliyetinin ilk çeyrekte %5,1 iken son çeyrekte %7,1'e yükseldiği görülmektedir. Bankacılık sektörünün aktif büyümesinin kriz sonrası 5 yılda sürekli olarak büyüyerek kriz dönemine %62 arttığı görülmektedir. 2013 yılı itibari ile Türkiye'de faaliyetini sürdüren banka sayısı; 32 tanesi mevduat bankası olmak üzere 49'dur. Bu dönem içerisinde sektördeki büyümeye paralel şekilde şube sayılarında da artış sürmüştür, 789 şube daha açılarak 10.981 şube sayısına ulaşılmıştır. 2013 yılında bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünün %26 oranında artış göstererek toplamda 1.636 milyar TL'ye yükseldiği görülmektedir (TBB 2014: 9-10).

2014 yılında ülke ekonomisinin büyümesi yavaşlayarak %2,9 oranında gerçekleşmiştir. Yıl içerisinde tarımsal ekonominin yaklaşık %2 küçülmesi nedeni ile ülke ekonomisinin öngörülenin altında büyüdüğü tahmin edilmektedir. TCMB TL bazında varlıkların 5 milyar TL büyüyerek 3 milyar TL seviyesine ulaştığını, yabancı para bazında ise 1 milyar TL'lik artışla 97 milyar TL olarak gerçekleştiğini rapor etmiştir. TCMB'nin bankalara sağladığı likiditenin maliyeti 2014 ilk çeyreğinde artarak %10 oranına ulaştığı görülmektedir. Maliyet artışına paralel olarak 3 ay vadeli mevduatın faiz oranı da 2,5 puan artışla 11,4'e yükselmiştir. Yılsonuna doğru ise enflasyona yönelik iyimser beklentiler nedeni ile faiz oranlarının aşağı yönlü hareket ettiği görülmektedir. Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü de bu dönem içerisinde 1.994 milyar TL'ye ulaşarak büyümesini sürdürmüştür (TBB 2015: 13).

2015 yılı içerisinde bankacılık sektörünün kredi stokunu %20 oranında artırmayı başararak büyümesini sürdürdüğü ve ülke ekonomisinin büyümesine de gerekli finansal desteği vermeye devam ettiği görülmektedir. Sektörün aktif büyüklüğü 2015 yılı itibari ile 2.357 milyar TL'ye yükselirken, bankacılık sektörünün finans sektörü içerisindeki ağırlığı %81 olarak gerçekleşmiştir. BDDK BASEL uygulamaları ile uyumlaştırdığı Türk bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranını %12 olarak belirlemiş olmasına

rağmen, Türkiye bankalarının sermaye yeterlilik oranı bu rakamın üzerinde büyüyerek %15,6 olarak gerçekleşmiştir (TBB 2016: 11).

Türkiye ekonomisinin 2016 yılı içerisinde yaşamış olduğu iç ve dış şoklar nedeniyle yaşanan dalgalanmalara rağmen bankacılık sektörünün sağlıklı yapısı sayesinde aktif büyümesi %8 olarak gerçekleşerek 2.731 milyar TL olduğu görülmektedir. 2016 yılında sektörün öz kaynak karlılığının 10,6 puandan 13,2 ye yükseldiği ortalama öz kaynak karlılığının DİBS'lerin 2,5 puan üzerinde gerçekleştiği, ortalama aktif karlılığının ise 1,5 puan olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönemin bankacılık sektörümüz açısından önemli bir gelişmesi ise AB komisyonunun 21 Aralık 2016 tarihi itibari ile Türkiye'yi eşdeğer ülke kabul etmesi ile birlikte Türk bankacılık sektörünün AB bankaları ile eşdeğer düzenleme ve uygulamaya sahip olduğu teyit edilmiştir (TBB 2017: 18).

2017 yılında Türk ekonomisinin FED bilançosunun küçültülmesi ve ABD faiz oranlarının yükselmesine rağmen büyümeye devam ettiği görülmektedir. Bankacılık sektörünün toplam aktifleri büyümeye devam ederek %19 büyüme ile 3.258 milyar TL rakamına ulaşmış, kredilerin 364 milyar TL artış gösterdiği görülmüştür. Bir önceki dönemde 1.747 milyar TL olan kredi hacminin bu büyüme ile 2.112 milyar TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. Sermaye yeterliliği oranı da bir önceki döneme göre 15,6'dan 100 baz puan artarak 16,6 oranına yükselmiştir. Türk bankacılık sektörünün uluslararası düzenlemelere uyumlu hale getirilmesi ile ilgili faaliyetler de devam etmektedir. AB konseyi Türkiye'nin BASEL düzenlemelerine tam uyumlu ülke olduğunu teyit etmiştir (TBB 2018: 14).

2018 yılı geneli ile ilgili bankacılık sektörü raporları henüz yayınlanmamış olmakla birlikte, yıl içerisinde yayınlanan raporlardan hareketle; 2018 yılında özellikle döviz kurunda yaşanan problemlerin piyasalarda önemli belirsizlik ve dalgalanma oluşturmasına rağmen sektörün aktif büyümesi devam ederek 3.993 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bankacılık sektörü içerisinde hizmet veren bankaların toplam şube sayısı 10.505'e çıkarken, bankaların istihdam ettiği personel sayısının da 193.343'e ulaştığı görülmektedir.

II. BÖLÜM

2. BANKALARIN TEMEL FONKSİYONLARI ve BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN RİSKLER

2.1. Bankacılığın Temel Fonksiyonları

Ticari bankaların finansal sektör içerisinde en önemli fonksiyonu; fon sahipleri ile fon ihtiyacı olanlar arasında aracılık görevi yürüterek, piyasadaki fon akışını sağlamaktır. Bankaların sistem içerisindeki işlevleri bununla da sınırlı değildir. Bankacılık sisteminin ekonomi içerisindeki yeri oldukça önemlidir. Öyle ki verdikleri fon kararları ile makro ekonomik anlamda olumlu/olumsuz etki edebilmektedirler.

Bankacılık faaliyetleri para ve finans piyasalarındaki temüller gereğince işleyişini sürdürür. Piyasalar ülke ekonomisinin bir parçasıdır ve ülke ekonomileri de o ülkelerin ekonomileri ile ilgili yasal çerçeveden oluşur. Dolayısı ile kural koyucu bir ülkedeki para hareketlerinin tamamının sınırlarını belirler. Ekonomik sistemdeki hareketler de bankacılık sistemini doğrudan etkileyecektir. Yani bankacılık sisteminin işlevlerinden bahsederken, o ülkenin yasal çerçevesinin de hesaba katılması gerekmektedir (Altay 2016: 15).

Yapıları ve buldukları ekonomik iklim itibari ile birbirinden farklılık gösteren bankaların işlevsellikleri açısından ortaklık arz eden önemli fonksiyonlarını şöyle sıralayabiliriz;

- Kaynak Toplama fonksiyonu,
- Kaynak kullanma fonksiyonu,
- Kaynak (likidite) dağılımı sağlamak,

- Kaydi para yaratmak,
- Kaynak kullanımını iyileştirmek,
- Hizmet sağlamak,
- Kısa süreli fonları uzun süreli fonlara dönüştürmek,
- Para hareketlerinin kayıt altına alınmasını sağlamak,
- Ulusal para politikasının etkinliğini arttırmak,
- Ulusal ve uluslararası ticareti geliştirmek,
- Gelir ve servet dağılımını Etkilemek,
- Finansal Danışmanlık yapmak,
- Asimetrik bilgi sorununu gidermek.

2.1.1. Kaynak Toplama Fonksiyonu

Bankalar kullandıkları kaynakları, öz kaynaklarından yahut yabancı kaynaklarından elde ederler. Öz kaynaktan kasıt bankanın kendi sermayesi, yedekleri ve bünyede kalan karlar iken yabancı kaynak dışarıdan sağlanan kaynakları ifade etmektedir. Ticari bankalar dağıtacakları fonların çoğunu mevduatlardan, tahvil ve aldıkları kredilerden karşılarlar. Bunların en önemlisi ve yaygın olanı mevduatlardan elde edilen fonlar olmakla birlikte, mevduat toplamaya yetkisi olmayan bankalar diğer fon kaynaklarını kullanmak durumundadırlar (Takan ve Boyacıoğlu 2011: 45).

Bankalar kredi ve alacak kalemlerinden doğan haklarını menkul kıymetleştirerek VDMK (Varlığa dayalı menkul kıymet) ihraç edebilmektedir. Ayrıca bankaların TCMB ve SPK'nın ilgili yasalarının izin verdiği ölçülerde hisse senedi ihraç ederek, öz kaynak oluşturarak veya tahvil ihraç ederek yani piyasaya borçlanma yoluyla dışarıdan kaynak yaratarak fon toplayabildikleri gibi, fon fazlası olan dış ve iç piyasalardan da kullanmak üzere kaynak toplama imkanları bulunmaktadır (Öztürk 2011: 91).

Türkiye'de 2000 sonrasında uygulanmaya başlanan enflasyon hedeflemesi projeksiyonlu ekonomi politikalarının etkisi ile bankaların faiz oranları düşecek beklentisi yüksek faizli ve uzun ödeme planları olan fon kullanımlarına karşı mesafeli yaklaşmalarına sebep olmuştur. Ayrıca döviz politikalarının enflasyon hedeflemesi

nedeniyle önceden açıklanması bir güven ortamı oluşturmuş ve bankaların döviz cinsinden kaynak toplama yoluna gitmelerine neden olmuştur. Oluşan bu iklim nedeni ile bankalar kısa vadeli yabancı para cinsinden borçlanırken uzun vadeli fon kullanımları nedeni ile de vade uyumsuzluğu ve kur riskleri ile karşı karşıya kalmamak için düşük rezervle çalışarak, kredi taleplerini karşılamaya, dolayısı ile karlılıklarını arttırmaya çalışmışlardır. Bu hareketli dönem 2001 krizine kadar devam etmiş, daha sonra artan fon maliyetleri nedeniyle tablo tamamen değişmiş, 2005 yılına kadar toparlanma devam etmiş ve dünya piyasalarına artan likiditenin Türkiye’de de portföy yatırımlarına yansması ile bir yükseliş trendine girilmiştir (Balaylar 2017: 566-567).

2.1.2. Kaynak Kullanma Fonksiyonu

Bankalar mevduat toplayarak fon kullandıran kurumlar olmalarının yanında piyasadaki konumları ve ihtiyaçları gereği aynı zamanda fon kullanıcıları durumundadırlar. Bankalar kendi ödemeleri ve kaynak kullandırmaları yanında gelir elde edebilmek amacıyla da gerek iç gerek de dış piyasalarda kaynak kullanabilen kurumlardır.

Bankaların en büyük öz kaynak kalemleri olan sermayelerinin yanında, her türlü devreden karları ve yedekleri de bankaların kaynak ihtiyaçlarını karşılamak için öz kaynaklarından yapacakları kullanımlarda devreye girmektedir. Fakat öz kaynakların yetmediği durumlarda bankalar gerek müşterilerden faiz karşılığı toplanan mevduatlarla gerekse kredi kullanım yoluna giderek kaynak kullanabilmektedirler.

Şüphesiz bankaların kullandıkları kaynakların belirli bir maliyeti olacağından bu kaynakların kullanım şartları da bu maliyete göre şekillenecektir. Burada bankacılık sektörünün en temel problemlerinden biri olan vade uyumsuzluğu sorununa da değinmemiz gerekmektedir; bankaların vermiş oldukları kredilerin ortalama vadelerinin mevduat ve dış kaynakların ortalama vadelerinin üzerinde olmasına “vade uyumsuzluğu” denir ve bankalar açısından önemli bir likidite sorunu olasılığına işaret eder. Özellikle uzun vadeli planlamaların zor olduğu enflasyonist dönemlerde ortaya çıkan vade uyum sorunları fon maliyetlerini arttırmaktadır ve bankalar açısından çok

önemli sorun teşkil etmektedir (Apak 2006: 30). Fon maliyetlerini arttıran bir olgu olan vade uyumsuzluğunun yarattığı risklerin bertaraf edilmesi için yapılan işlemlerin toplam maliyetleri, fon maliyetlerine direkt olarak etki etmektedir. Örneğin; Türk bankacılık sektöründeki konut kredilerinin ortalama vadesi 10 yılın üzerindeyken mevduat vadelerinin ortalaması bir yılın altındadır. Bu durumda vade uyumsuzluğu riski para swapları aracılığı ile risk bertaraf edilmeye çalışılırken, bu işlemlerin yaratacağı maliyetler de banka tarafından kaynak kullanımına yansıtılmak durumundadır (Gül 2017: 43-44). Vade uyumsuzluğundan kaynaklanan risklerin bertaraf edilebilmesi için vade uyumunun sağlanabileceği bir kaynak kullanım ve fon kullandırma modelinin banka tarafından oluşturularak uygulanması hem banka, hem sektör, hem de fon ihtiyacı olanlar açısından bir gerekliliktir (İslamoğlu ve Kayhan 2013: 180).

2.1.3. Kaynak (Likidite) Dağılımını Sağlama Fonksiyonu

Bankacılık sektörünün en önemli fonksiyonu atıl durumda fon fazlası olan fon sahiplerinden, bunların temin edilerek, fona ihtiyacı olan kesime optimum verimliliğe göre dağılımının sağlanmasıdır. Bankaların ana gelir kalemleri bu aracılık faaliyetinden elde edecekleri komisyon, faiz vb. gelirlerdir. Bankalar fon transferine aracılık ederken mutlaka kaynakları en verimli şekilde kullanacak olan müşteriyi seçmek zorundadırlar çünkü bu seçim aynı zamanda kredinin geri ödenmesinin de garantisi anlamına gelmektedir. Bankaların kredi ve risk yönetimlerine uygun olarak, en uygun kredi taleplerinin seçilerek fonlanması, ekonomi içerisindeki atıl fonların doğru yatırımlara ulaşarak ekonomi içerisine girmesi ülke ekonomisi açısından da çok önemlidir. Yanlış kredi seçimi hem banka açısından önemli bir risk hem de ekonomi açısından negatif bir durum anlamına gelmektedir (Yazıcı 2011: 48).

Bankacılık sektörünün ülke ekonomisi ve finansal sistem içerisindeki temel rolleri fon sahiplerinden emanet alınan mevduatların, bir yatırım fikri yahut basit ihtiyacı olan kişilere geçişine aracılık etmeleridir. Bankalar fon sağlama faaliyetlerini ağırlıklı olarak kredili işlemler üzerinden yürütmektedirler. Kredi basit tanımı ile bir bankanın fon ihtiyacı olan ve bankaya başvuran kişi ve kurumlara ödünç para, hizmet yahut ödeme taahhüdünde bulunması anlamına gelmektedir. Kredinin geri ödenmemesi

riski her zaman kredi işlemi içerisinde yer almakla birlikte kredinin etkin bir şekilde değerlendirilerek doğru seçim yapılabilmesi için etkin bir kredi politikasının banka tarafından oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuş olması gerekmektedir. Böylece banka en azından mikro anlamda kontrol edebileceği riskler bakımından kredi riskini minimize etmiş olur (Girginer 2008: 133).

Bankaların kredi işlemleri sadece mevduat toplamak ve bunları kredi olarak kullandırmak anlamına gelmemektedir. Bankaların kredi işlemleri ve yaptıkları seçimler üzerinden, kredi piyasalarında üstlendikleri önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Bu fonksiyonları şöyle sıralamak mümkündür (Takan ve Boyacıoğlu 2011: 49);

- Bankacılık sektörü ekonomideki atıl durumdaki fonların bir araya toplanarak ekonomiye hareketlilik kazandıracak yatırımlara can suyu olarak, ülke ekonomisine pozitif etki sağlar.
- Atıl durumda, dağınık halde ve küçük birimler şeklinde piyasa içerisinde yer alan fonları, bir araya getirerek bir havuzda toplamak sureti ile büyük miktarda sermaye oluşumunu sağlarlar.
- Fonların bir araya gelmeleri ve krediye dönüşerek kullandırılmaları sayesinde ülke ekonomisine yayılan bir fayda sağlarlar.
- Fon ihtiyacı olanlar açısından bakıldığında alternatif fon kaynaklarının artması söz konusudur.
- Hem fon ihtiyacı olanlar hem de atıl durumdaki fonlarını değerlendirmek isteyenlerin piyasadaki imkanlardan daha fazla yararlanmalarına imkan oluşturur.
- Bankalar arasındaki rekabetin artması sayesinde fon toplama ve kredi kullandırma yarışı faizler ve imkanlar açısından fon ihtiyacı olanların lehine bir durum oluşturur.
- Kredi arzı ve kredi talebinin örtüşmesini sağlar.
- Faiz oranlarının enflasyon oranlarından daha yüksek olması durumunda toplumdaki tasarruf eğilimi artarak bankalardaki mevduat miktarının artmasına, artan mevduat miktarı da servet artışı ve kalkınmanın da hızlanmasına sebep olmaktadır.

Bankacılık sektörü toplamış oldukları fonları kredi olarak kullandırması ve de kredi kartları aracılığı ile verdikleri bireysel krediler sayesinde, ekonomide kaydi para oluşumunu da sağlamaktadırlar (Öztürk 2011: 91).

2.1.4. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu

Bankadaki ticari mevduat üzerinden kullandırılan çek ve kredi kartı gibi ödeme yöntemleri ile müşteriler nakit para kullanmaksızın kendine ödeme yapılması ya da kendi ödeme yapma imkanına sahip olur. Böylece kişiler ve kurumlar nakdi para kullanmaksızın ödeme gücü elde etmiş olurlar. Bu sebeple banka mevduatları, banka parası yahut literatürdeki ismi ile “*kaydi para*” olarak tanımlanır. Bankaların kaydi para yaratma fonksiyonları kredili işlemlerde daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bankalar topladıkları mevduatı kredi olarak dağıtarak para yaratan kurumlardır ve bu kredi işlemleri sonucunda yaratılan paraya “*kaydi para*” adı verilmektedir. Bankacılık sisteminde kredi olarak dağıtılmak üzere toplanan fonlar kanuni kesintiler yapıldıktan sonra krediye dönüşerek ekonomiye katılmakta ve kaydi para yaratılmaktadır (Gümüş 2014: 266).

Banka parasına kaydi para denilmesinin ana sebebi; bankaların topladıkları fonlar üzerinden tekrar tekrar yarattıkları paranın banknot olarak değil kaydi olarak oluşturuluyor olmasıdır. Kaydi para üretilmesi sürecinden kasıt aslında kredilendirme sürecidir. Yani bu süreç; kaydi para yaratmak yerine bir anlamda kredi süreci olarak da adlandırılabilir. TCMB kaydi para yaratılma sürecinin ana unsuru olan karşılık oranlarının belirlenmesinde tek yetkili mercii olarak yasa tarafından belirlenmiştir ve TCMB karşılık oranlarını etkin bir şekilde para politikası aracı olarak kullanmaktadır. Kaydi para ile ilgili bir başka önemli kavram da “*kaydi para çarpanı*” kavramıdır. Kaydi para çarpanı kavramının anlamı ekonomiye TCMB tarafından para politikaları nezdinde enjekte edilecek olan paralar ile ne kadar kaydi para oluşturulabileceğinin hesaplanabilmesidir. Örneğin TCMB karşılık oranlarını azaltarak “*kaydi para çarpanını düşürmesi durumunda*” piyasadaki likidite artacak yani kaydi para yaratma imkanı artacaktır (Gündoğdu 2016: 370).

Kaydi para çarpanını bir örnek ile de açıklamak mümkündür;

Örneğin TCMB piyasaya 1000 TL enjekte ederken karşılık oranlarını da %5 olarak belirlesin:

- $M = E \times K$ ise, Burada
 $M =$ piyasada oluşması beklenen toplam kaydi parayı,
 $E =$ Piyasaya enjekte edilen parayı,
 $K =$ Kaydi para çarpanını ifade etmektedir. Yani;
- $M = 1000 \times (1/0,05) = 20.000$ TL olarak hesaplanır.

Üstteki örnekte TCMB tarafından görmüş olduğumuz kaydi para yaratma fonksiyonuna bankalar açısından bakacak olursak; kaydi para bankaların kendilerinde toplanan mevduatlar üzerinden kanuni karşılığı ayırdıktan sonra kalan tutarı kredi olarak vermeleridir. Daha sonra bu paranın dolaşımdan tekrar bankaya döneceği varsayımına dayanarak bankaların para miktarı sıfırlanana kadar kaydi para yaratmaya devam edecekleri düşünülmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, x bankasına 500 TL mevduat yatırıldığını ve kanuni karşılık oranının da TCMB tarafından 0,10 olarak belirlendiğini varsayarak bankanın ne kadar kaydi para yaratabileceğini hesaplamak ister isek;

Tablo 2.1: Kaydi para yaratılması

Mevduat	Kanuni Karşılık	Verilecek Kredi Miktarı
500 TL	50 TL	450 TL
450 TL	45 TL	405 TL
405 TL	40.5 TL	364.5 TL
...	...	...
...	...	...
TOPLAM	TOPLAM	TOPLAM
5000 TL	500 TL	4500 TL

Kaynak: (Hazar ve Babuşçu 2016: 47)

Tabloda da görüleceği üzere banka bu 500 TL mevduat üzerinden ta ki mevduat rakamı sıfırlanana kadar birçok sefer kredi vermek sureti ile para yaratarak sektöre 5000 TL para enjekte edebilecektir.

2.1.5. Kaynak Kullanımını İyileştirmek

Bankaların makro ekonomi açısından en önemli fonksiyonlarından bir tanesi kredi kararını alırken etkin bir fonlamanın yapılması sayesinde ekonomik olarak artı değer yaratacak olan projeleri tercih etmektir. Bankalar birer ticari işletmedirler ve bir nevi ürünleri olan kredilerin satışından para kazanırlar. Yani, vermiş oldukları kredilerin geriye dönüşünü garanti altına alabilmek için potansiyel olarak karlılığı ve fizibilitesi en yüksek olan kredi taleplerine olumlu yanıt vermeyi seçeceklerdir. Böylece bankalar toplanan fonların finansal sektörde çarkları döndüren, hareket kazandıran bir yapı oluşturmasını sağlarlar (Vurucu ve Arı 2017: 76).

Türkiye’de piyasanın yapısı gereği finans sektörü içerisindeki paranın büyük çoğunluğu mevduat olarak bankalardadır. Bu sebeple gerek para gerek kredi işlemleri ile piyasaların en etkili kuruluşları da bankalardır. Bankalar çeşitli sektörlerde yapmış oldukları işlemlerle ülke ekonomisinin gelişmesini, hareketlenmesini sağlamakla kalmaz, ayrıca dışarıdan buldukları fonlarla dış ticaretin gelişmesini de sağladıkları gibi ödemeler dengesi üzerinde dahi etki sahibi olurlar (Takan ve Boyacıoğlu 2011: 50).

Bu noktada bankaların kredi taleplerini değerlendirirken gerçekleştirdikleri kredi analizi de ön plana çıkmaktadır. Elbette ki bankalar kendilerinden kredi talep eden herkese kredi verememektedir. Hem kaynak açısından hem de geri ödeme açısından imkânsızlıklar mevcuttur. BASEL uygulamaları ile birlikte sektöre giren ve önemli değişikliğe neden olan kredi derecelendirme uygulamaları ve bankaların kendi kredi politikaları dahilinde uyguladıkları kredi analizleri gibi birçok uygulama sonucunda kredi kararı verilebilmektedir. Şüphesiz banka burada kendisini de güvence altına almak isteyecektir.

“*Kredi analizi*” talepte bulunan müşterilerin kredi verilebilirliği konusunda olumlu yahut olumsuz bir sonuca varabilmek için bankanın kendi politikaları dahilinde topladığı belli başlı bilgilerin değerlendirildiği ve sonucunda müşterinin kredi talebinin olumlu yada olumsuz olarak nasıl cevap verileceğine kararın verildiği bir işlemdir (Akkaya ve Demireli 2010: 321).

Örnek vermek gerekirse bir müşterinin bankaya otomobil kredisi için başvurduğunu düşünelim; kredi vermeden önce krediyi verecek olan kurum şüphesiz adayın gelirini ve otomobilin tutarını karşılaştırarak aylık ödemelerin aksatmadan yapılıp yapılamayacağını tespit edecektir. Tüm bu ve benzer aşamaların olumlu olarak sonuçlandığını düşündüğümüz bir senaryoda dahi, banka kendini garanti altına almak amacıyla krediyi vermeden önce müşteriden araca kasko yapmasını isteyerek, kendi kontrolü altında tutamadığı sebeplerden kaynaklı bir durum gerçekleşmesi durumunda kredisini garanti altına almaya çalışmak isteyebilir (Parasız 2011: 7).

2.1.6. Hizmet Sağlama Fonksiyonu

Bankaların özellikle gelişen teknolojinin ve sektörde artan rekabetin de etkisi ile birlikte, daha fazla müşteri ve fonu kendi bünyesinde toplayabilmek hatta daha fazla kredi talebi alabilmek için, müşterilerine çok çeşitli hizmetleri sunarak, geniş bir müşteri portföyü oluşturmaya çalışmaları önemli fonksiyonlarından ve bir nevi pazarlama tekniklerindedir. Söz gelimi bir fatura yatırmak için bankaya gelen bir müşteri, bir bankacılık ürünü, örneğin; bir kredi kartı sahibi olarak bankanın müşteri portföyüne dahil olabilmekte daha sonra kredi müşterisi olarak bankanın daimi müşterilerinden biri olabilmektedir. Bankacılık sektörünün sunmuş olduğu hizmetleri şöyle sıralayabiliriz;

- Müşteri mevduatlarının yastık altı yerine güvenli bir yerde saklanmasına imkan sağlanması,
- Dolaşımdaki paranın bir araya getirilmesi ve ödenmesi ile ilgili işlemlerin yerine getirilmesi,
- Alacak senetlerinin tahsilatı yahut ciro işlemlerinin yapılması,
- Ortaklıklara katılma,
- Dış ticaret müşterilerine akreditif hizmetleri verme,
- Çek hesabı açma,
- Faktöring ve leasing faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Dövizli mevduat işlemlerini yürütmek,
- Müşterilerine ödeme kolaylığı sağlamak için havale, eft hizmeti vermek,

- Müşterilerin talebi doğrultusunda hisse senedi ve menkul kıymet alım-satım işlemlerini yürütmek,
- Ticari senetler ile ilgili işlemleri yürütmek,
- Dış ticaret işlemlerinde aracılık faaliyeti hizmeti vermek,
- Dış ticaret işlemlerine istihbarat hizmeti vermek,
- Teminat mektubu hizmeti vermek,
- Finansal danışmanlık hizmeti vermek,
- Kasa kiralarak müşterilerin kıymetli eşya, menkul kıymet, para vb. değerlerini saklama hizmeti vermek,
- Kredi kartı, uçuş mili, vb. ödeme kolaylıkları sağlamak,
- Referans hizmeti vermek
- SGK prim tahsilatı hizmeti vermek,
- Fatura, kira vb. ödeme hizmeti vermek.

2.1.7. Kısa Süreli Fonları Uzun Süreli Fonlara Dönüştürme Fonksiyonu

Yatırım yapmak isteyenler karar alırken ileriye görmek konusunda sıkıntı yaşamamak için, uzun vadeye yayılmış ödeme planları olan kredilerle yatırımlarının fon ihtiyaçlarını gidermeyi tercih ederler. Özellikle işletme sermayesinin finanse edilmesi gibi ihtiyaçlarda kısa vadeli fonlar kullanıma açılırken, ülke ekonomisine katma değer yaratacak uzun vadeli büyük yatırımların hayata geçebilmesi için uzun vadeli kredilere ihtiyaç duyulmaktadır. Girişimci açısından uzun vadeli fon teminin sürekli bir yapıda olması, anlık ya da arada bir gerçekleşen bir durum olmaması da gereklidir çünkü bahsedilen türde uzun vadeli yatırımların fon ihtiyaçları da uzun vadeli olarak gerçekleşecektir. İşte bu noktada bankaların kısa süreli fonları uzun süreli fonlara dönüştürme fonksiyonu devreye girmektedir (Vurucu ve Arı 2017: 75).

Bankacılık sektörü sadece fonların yer değiştirmesini sağlamakla kalmayıp, ekonomideki mikro birimlerin sahip oldukları kısa vadeli fonları bir araya getirmek suretiyle yatırımların ihtiyacı olan, uzun vadeli fon havuzları oluşturma fonksiyonuna da sahiptir (Hazar ve Babuşçu 2016: 91). Bu uzun vadeli fonlar ve kullanıldıkları büyük

ölçekli yatırımlar ise ülke ekonomisinin kalkınmasını sağlamakta ve büyümeyi hızlandırmaktadır.

2.1.8. Para Hareketlerinin Kayıt Altına Alınmasını Sağlama Fonksiyonu

Bankaların topladıkları fonların yastık altından çıkararak resmi kayıtlara girmesi ile birlikte bu mevduatlara verilen faiz gelirleri üzerinden alınan çeşitli vergiler sayesinde mevduat sahipleri birer vergi mükellefi haline getirilmekte ve devlet ekonomisine bir gelir kalemi olarak yazılmaktadır. Ayrıca son dönemde neredeyse kağıt para yerine geçen kredi ve bankamatik kartları ile yapılan alışverişlerin banka sistemi üzerinden geçerek kayıt altına alınması nedeniyle, bu işlemlerde gelir elde eden tarafların kazançlarının da kayıtlı hale gelmesine ve hem satış üzerinden hem de yıl sonunda vergilendirilmesine olanak sağlanmaktadır. Bankaların kayıt altına alma fonksiyonu devlet açısından bir vergi personeli hatta ajanı gibi çalışarak devlet ekonomisini kayıp kaçaklara karşı kuvvetli hale getirerek vergilendirmeyi sağlaması açısından çok önemlidir (Babuşçu ve Hazar 2016: 91).

Özellikle bankaların ödemiş oldukları, bankalarda yapılan işlemler üzerinden tahakkuk ettirilen; *“banka ve sigorta muameleleri vergisinin”* amacı bankayı vergilendirmek değil, verginin tahakkuk ettirildiği banka müşterilerinin ve işlemlerinin vergilendirilmesidir. Bankalar ödemiş oldukları banka ve sigorta muameleleri vergilerini müşteri hesaplarına yansıtarak onlardan tahsil etme yoluna giderler ve böylece müşterinin vergilendirilmesi amacı da gerçekleştirilmiş olur (Çağan 1976: 26).

Dünya uygulamasına da bakıldığında, OECD'nin üye ülkelerinde bankacılık sektörünün vergilendirme amaçlı bilgi paylaşımının çerçevesini çizmek amacıyla yayınlamış olduğu ve 2000 yılında Türkçeye çevrilen *“Improving Access to Bank Information for Tax Purposes”* isimli yayınında konu ile ilgili olarak;

“İlgili yayının 2 Numaralı maddesinde; Bununla birlikte, vergi idaresi de dahil, kamu yetkililerine karşı banka bilgilerinin gizliliği ilkesinin uygulanması, mükelleflere yasal olmayan faaliyetlerini saklama ve vergiden kaçma imkanı verebilir. Vergi

yasalarının da içinde bulunduğu birçok yasanın etkin bir şekilde uygulanabilmesi, finansal işlemlere ilişkin kayıtlara ulaşılmasını ve analizini gerektirir. Finansal kayıt ve işlemlerin yasa uygulayıcılarından gizlenebilmesi veya bu bilgilere ulaşılmasının reddedilebilmesi, vergi de dahil olmak üzere hukuk alanında kaçakçılık ve kanun hükümlerinden kaçınmaya olanak verilebilir.” Şeklinde bir tespitte bulunulmuştur (OECD 2000: 5).

OECD tespitlerinden de görüleceği gibi bankacılık sektörü kayıt dışı ekonomi ile mücadelede de devletin bir fonksiyonu gibi işlemektedir. Kayıt dışı olarak tabir edilen kayıp kaçaklar ekonomik kazançların devlet kaydından kaçırılması olarak tanımlanabilir. Faturalandırılmayan kazançlar, ve belge ile kayıt altına alınmayan gelirlerin banka sistemi üzerinden geçişi bu kazançların sisteme kayıt olarak girmesine ve doğal olarak ta vergilendirilmesine imkan tanımaktadır (Yavuz ve Babuşçu 2018: 30).

2.1.9. Ulusal Para Politikasının Etkinliğini Arttırma Fonksiyonu

Hükümetler tarafından yürütülen ekonomi politikalarının etkili olması anlamında bankacılık sektörü çok önemlidir (Yavuz ve Babuşçu 2018: 30). TCMB belirlemiş olduğu para politikası uygulamalarını, karşılık oranlarını ve reeskont oranlarını değiştirerek bankalar üzerinden yürütmektedir. TCMB'nin bu kalemler üzerinde yapmış olduğu politika değişiklikleri bankaların toplayacakları fon miktarlarına ve mevduata verecekleri faizlere doğrudan etki etmektedir. Ekonomi yönetimi tarafından belirlenen politikaların finans sektöründeki tüm erklere geçişi bankalar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu sebeplerledir ki etkili faaliyet gösteren bir bankacılık sistemi ülke ekonomi politikalarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için gereklidir. Bankalar müşterileri adına menkul kıymet alım satımı yaparak ve önemli yatırımların ihtiyacı olan fonların sağlanması fonksiyonlarını yerine getirerek para politikalarının etkin bir şekilde işlemesine de işlerlik sağlamaktadırlar. Özellikle ekonominin hareketlendiği dönemlerde bankalar para yaratma fonksiyonlarını kullanarak verdikleri kredilerle alım-satım gücünü arttırmakta, arz ve talep artışının sağlanmasına olanak vermektedirler. Tam tersi ekonominin kötüye gittiği dönemlerde ise bankaların kredi musluklarını

kapatmaları alım-satım gücünü ve doğal olarak talebi negatif yönlü etkilemektedir. Bankacılık sektörünün para yaratma fonksiyonu devletin para politikalarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi açısından oldukça önemlidir (Öztürk 2011: 96-97).

2.1.10. Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme Fonksiyonu

Dış ticarete en önemli sorun ödemelerin güvenilirliğidir. Dış ticaret işlemlerinde alıcı ve satıcı olan taraflar özellikle birbirleri ile ilk defa alım-satım işlemi yapıyorlarsa iki taraf içinde güvensizlik söz konusudur. Satıcı taraf sattıkları malın bedelinin tahsilatını garanti altına almak, alıcı taraf ise satın almış olduğu mallarını sözleşmedeki usullere uygun olarak teslim almak istemektedir. Bu noktada bankacılık sistemi devreye girmektedir ve alıcının bankası ile satıcının bankası garantörlük fonksiyonlarını yerine getirerek, satıcıya alıcının bankası tarafından mal bedelini tahsil edeceği, alıcıya ise satıcının bankası tarafından sözleşmeye uygun şekilde mallarını teslim alacağı garanti edilerek güvensizlik sorununun üstesinden gelinmektedir. Bankaların garantörlük fonksiyonu dış ticaret açısından belki de en önemli sorunların üstesinden gelinmesini sağlamaktadır

Ulusal ticarete de bankalar kefalet fonksiyonları ve verdikleri teminat mektupları ile önemli rol oynamaktadırlar. Ayrıca bankaların para yaratma fonksiyonları, verdikleri krediler ve kart paralar sayesinde alım-satım gücünü geliştirici etkileri ile birlikte ülke ekonomisinde talebi arttırmırlar. Artan talep ile birlikte satın alma gücünün yükselmesi ile ekonomide talep yönlü gelişme sağlanır ve ulusal ticaretin gelişmesine de katkıda bulunulur.

2.1.11. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu

Bankacılık sektöründe, kredi taleplerinin banka kredi politikalarına göre değerlendirilmesi sonrasında olumlu yahut olumsuz cevap verilmesi ile, ülke ekonomisindeki gelir ve servet dağılımının optimum şekilde oluşması sağlanmaktadır. Özellikle banka kredi politikaları dahilinde fizibilitesi olumlu olan kredi taleplerinden ülke ekonomisine katma değer yaratacak olanları olumlu kredi cevapları ile fonlanarak

atıl durumdaki fonların reel ekonomi içerisine katma değer olarak girişi sağlanmaktadır. Bankaların aksi durumda doğru fonlama için analiz yapmaksızın kredi talep değerlendirmesinde bulunması halinde kendileri açısından geri dönüşü olmayacak olan kredi taleplerini olumlu cevaplayabileceklerdir. Böyle bir durumda banka hem para kaybı yaşayacak hem de fonlanması gereken bir yatırıma verdikleri yanlış kararlar nedeni ile olumsuz yanıt verebilecek, ekonomi içerisine pozitif bir değer olarak katılabilecek bir yatırımın önünü kesebileceklerdir.

Özellikle kurumsal kredilerde kredi koşullarının zorlaştırılması halinde sektörel olarak bir daralma yaşanmasını, tersi durumda ise likiditenin rahat olduğu dönemlerde “kredi musluklarının açılması” olarak da tabir edilen kredi şartlarının kolaylaştırılması ile hem sektördeki yatırımcıya likidite sağlarken hem de alım gücü ve dolayısı ile talebi arttırarak yine talep yolu ile reel sektörün fonlanması sağlanmaktadır (Vurucu ve Arı 2017: 77).

Bankaların oluşturduğu fon havuzlarının yarattığı sermaye birikimlerinin büyük projelere kredi sağlaması ile birlikte gelişen, çalışan sermaye piyasası ve artan servet sahipliğinin etkisi sayesinde geliri artan bir grubun tüketim alışkanlıklarında zaman içerisinde değişiklikler yaşanmaya başlayacaktır. Söz gelimi harcama gücü ve imkanı artan bu grup eskiden ihtiyacı olmayan şeylere ihtiyaç duymaya başlayacak ve servet artışı ile birlikte ortaya çıkan bu talep artışı sayesinde mal ve hizmet arz edenlerin kazanç ve servetleri de artmaya başlayacaktır. Tüm bu süreç sonucunda önemli bir alım-satım dolayısıyla para sirkülasyonu ortaya çıkacak ve toplumun birçok katmanında servet ve gelir miktarının artışına neden olacaktır. Yine emek vererek para kazanan zümre açısından da artan talebi karşılayabilmek için çalışan sayısı da artmak zorunda kalacak ve bu durum daha fazla emek veren personel çalıştırılarak en azından ülke ekonomisi açısından işsizlik rakamlarının azalması ile yine ekonomik açıdan gelire ve servete olumlu yansıtacaktır (Çağlar 2018: 4).

2.1.12. Finansal Danışmanlık Fonksiyonu

İşletmelerin çalıştığı bankalar müşterileri için finansal danışmanlık hizmeti vermektedir. Özellikle nakit yönetimi ve krediler konularında bankaların vermiş

oldukları danışmanlık hizmetleri, müşteriler açısından doğru kredinin seçimi ve likiditenin yönetilmesi açısından hayati önem taşımaktadır (Taner ve Akkaya 2005: 31). Günümüzde bankalar müşterilerine krediler, nakit yönetimi, yatırımlar, menkul kıymet alım satımı vb. birçok konuda danışmanlık hizmeti vererek fonlarını doğru yönetmelerine dair para karşılığı hizmet vermektedir.

Özellikle gelişmiş bankacılık hizmetlerinin verildiği sektörlerde bankalar bireysel ve kurumsal müşterilerinin yatırım ve varlıklarının, dış ticaret ile ilgili olarak yapacakları işlemlerin yönetilmesi konusunda danışmanlık hizmeti vermektedirler.

Bankaların yaygın olarak verdikleri danışmanlık hizmetleri arasında;

- Bireysel ve kurumsal varlıklarının doğru yönetilmesi anlamında verilen “Servet Danışmanlığı”,
- Bireysel ve kurumsal müşterilerin yapmayı düşündükleri yatırımlara yönelik olarak “Yatırım Danışmanlığı”,
- Menkul kıymet alım-satımı ile ilgili olarak portföy danışmanlığı,
- Bireysel ve Kurumsal müşterilerin dış ticaret işlemlerinde yaşanabilecek problemlerin ortadan kaldırılması ve istihbarat, kefalet amaçlı “Dış Ticaret Danışmanlığı” sayılabilir (Vurucu ve Arı 2017: 77).

Bankalara Sermaye Piyasası Yasası ile birlikte borsa bankerliği izni verilmiştir. Müşterilerinin menkul değer alım-satım işlemleri ve portföylerinin yönetilmesi faaliyetleri ile ilgili olarak önemli rol üstlenen bankaların, bireysel ve kurumsal alanda verdikleri danışmanlık hizmetleri bankacılık sektörünün önemli fonksiyonlarından (Öztürk 2011: 92).

2.1.13. Asimetrik Bilgi Sorununu Giderme Fonksiyonu

“*Asimetrik Bilgi*” kavramı bir işlemin iki tarafından birinin işlem hakkında bir bilgiye sahip değilken, diğer tarafın bu bilgiye sahip olarak kendi lehine kullanması durumunu ifade eder. Örneğin herhangi bir malın satıcısı olan kişi o malın hangi kaliteye sahip olduğu hakkında tam manasıyla bilgi sahibi iken, o malı satın alacak olan

kişi kalite hakkında bir bilgiye sahip değil ise bu durumda satıcı bu durumu kendi lehine kullanma yoluna gidebilecektir. Bir tarafın faydasına diğer tarafın da zararına olan böyle durumlar sonucunda; piyasadaki rekabet ortamının ortadan kalkarak piyasa dengelerinin yerinden oynaması ile sonuçlanacak problemlere neden olabilmektedir. Tarafı oldukları alım-satım işlemine konu ürün ya da hizmet hakkında bilgi sahibi olmayan alıcıların ve bu bilgiye sahip olan satıcıların olduğu durumlarda, konu edilen alım-satım işleminin alıcının aleyhine sonuçlanması söz konusudur (Erdoğan 2008: 1).

Finansal sistem içerisinde de âtil fonu bulunan kesimlerden fon ihtiyacı olan taraflara fon akışını banka sistemleri üzerinden gerçekleştirmediği durumlarda, işlemin tarafı olanlardan bir tanesinin diğerinin bilmediği bir bilgiye sahip olması durumunda, asimetrik bilgi sorunu ortaya çıkacak ve taraflardan bir tanesi finansal riski yüklenmek durumunda kalacaktır. Bu durumda tabii ki riski alan taraf fonunu ödünç veren taraf olacaktır çünkü; ödünç verdiği fonların geri ödenmesi konusunda yahut ödünç alanın kredibilitesi hakkında bir banka gibi analiz yapma imkânı olmayacaktır (Babuşçu ve Hazar 2016: 48).

Kaynak transferinde aracılık eden bir banka olması durumunda ise, Hem ödünç veren taraf hem de ödünç alan tarafın birbiriyle muhataplığı söz konusu olmaksızın, her iki tarafla da ayrıca işlem yaparak muhatap olan banka, riski üstlenerek; fon sahibinin riskini de ortadan kaldıran taraf olacaktır. Bankacılık sisteminin işleyişi gereği sürekli olarak fon tahsis etme işlemlerini yürütmeleri nedeniyle, istihbarat konusunda uzmanlaşmalarından dolayı, ulaşmak istedikleri her türlü istihbarata ulaşarak, profesyonel anlamda fon tahsis edilecek tarafın, kredi politikaları dahilinde analizinin yapılarak, riskinin tespiti akabinde fon tahsisine karar verilmesi fon sahibinin riskini sıfırlarken, banka da kendi açısından riski minimize ederek işlem yapma imkanına sahip olmaktadır (Babuşçu ve Hazar 2016: 48).

Ayrıca kredi piyasasının kendisinde de asimetrik bilgi sorunu mevcuttur. Özellikle kredi talep edenlerin bankaları kredi taleplerinin taşıdığı risk ve kendileri hakkında yanıtılabileceği durumda bankalar vermemeleri gereken kredilere olumlu yanıt verebilmekte ve bu durum kredi piyasasında “*ters seçim*” olarak adlandırılan durumu

ortaya çıkartmaktadır. Kredi piyasasında bulunan bir başka asimetrik bilgi sorunu ise bankaların kredi talebine olumlu cevap verdikleri, kredi dereceleri yüksek ve projelerinin geri dönüşü de yüksek kabul edilen müşterilerin aldıkları kredileri talep ettikleri şekilde değil de farklı yollarda kullanmalarındır. Bu durum da kredi piyasasında “*Ahlaki Tehlike*” olarak adlandırılmaktadır.

Kredi piyasalarında ters seçim sorununa önlem olarak;

- Ayrıştıran denge durumunun sağlanması,
- Birleştiren denge durumunun sağlanması,
- Kredi tayinlmasının yapılması,
- Bilginin sektör içerisinde paylaşımı,
- Teminat istenmesi,
- Faiz oranlarının arttırılması,
- Ön eleme yapılması önerilmektedir.

Ahlaki seçim sorununa önlem olarak ise;

- Kredi verilmeden önce gözlem yapılması; kredi taleplerinin ön elemeye tabi tutularak ters seçime engel olma aşaması,
- Kredinin kullanılması esnasında gözlem yapılması; ahlaki tehlikenin önlenmesine yönelik aşama,
- Kredi kullanıldıktan sonra gözlem yapılması; kredinin geri ödeme planına sadık kalmayan müşterilerin denetlenmesi ve cezalandırılması aşaması önerilmektedir (Erdoğan 2008: 1).

2.2. Bankacılık Sektörüne İlişkin Riskler

BDDK'nın 28 Haziran 2012 tarihli Resmî Gazetede 28337 sayı ile yayınlamış olduğu “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” metninde risk, “Bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali” şeklinde tanımlanmaktadır. Risk kavramı sözlük anlamı ile, “zarara uğrama tehlikesi” (TDK <http://www.tdk.gov.tr/>)

index.php?option=com_yanlis&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c26b0d081aa87.1592 2093 28.12.2018 Tarihinde Erişilmiştir.) olarak tanımlanmaktadır.

Bankacılık sektörü açısından risk gelecek ile ilgili oluşturulan beklentiler ile gerçekleşenlerin birbirinden farklı olmasıdır. Bu farklılıklar pozitif ya da negatif yönlü olarak gerçekleşebilir. Alınan risk sonucunda bankalar beklenmedik bir zarara uğrayabilirler ya da üstlendikleri risk ile paralel bir gelir elde edebilirler. Bankacılık sektörü açısından örneğin bir kredi işleminde taraflarca kabul edilmiş yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, öngörü ile oluşturulmuş bir yatırımın öngörüldüğü gibi olmaması, ya da hesapta olmayan doğal afet vb. bir olayın ortaya çıkması sonucu oluşan beklenmeyen bir zarara uğrama durumu olarak da tanımlamak mümkündür (Ekenel 2009: 4).

Bankacılık sektörü verilen aracılık hizmetinin doğası gereği tarafların üstlenmek istemeyeceği risklerin banka tarafından üstlenilmesi, yani riskin banka tarafından satın alınıp iyi yönetilerek ondan gelir elde edilmesi faaliyetini bünyesinde barındırdığından, risk sektörün bir parçası haline gelmiştir.

Sektördeki riskleri genel olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Bunlar;

- Piyasa ya da sistemik tabir edilen risk grubu,
- Firmanın kendine özgü ya da sistemik olmayan şekilde tanımlanan risk grubudur.

Sistemik risk sistematik (makro ekonomik) faktörlere bağlı olarak bir varlığın değerinde değişme olması ya da bankanın bir zarara uğraması riski olarak tanımlanmaktadır. Sistematik riskten korunma yöntemleri olmakla birlikte, firmanın kendi elinde olmayan nedenlerle yani sistematik olarak ortaya çıkan bu risk türünün tamamen ortadan kaldırılması söz konusu değildir. Bütün kurumlar ekonomik faktörlere bağlı olarak ellerindeki finansal varlıkların ya da borç ve alacaklarının değerinde yaşanabilecek değişimler durumunda bu riske tabidirler. Bankacılık sektöründe sistematik olarak tabir edilen riskler şunlardır;

- Faiz oranı riski,
- Piyasa riski,
- Döviz kuru riski,
- Menkul kıymet fiyat riski.

Türk bankacılık sektörü açısından en önemli sistematik risk başlıkları faiz oranı ve döviz kurundaki değişikliklerdir. Bankacılık sektörü makro ekonomik faktörlerden etkileniyor olmasından dolayı, kendini sistematik risklere karşı korumaya çabalar. Faiz oranı ve döviz kurundaki değişiklikleri yakından izleyerek bu risk başlıklarından kaynaklı olarak uğrayabilecekleri riskleri yönetmeye çalışır (Mandacı 2003: 70).

Sistematik riskler gerçekleştiklerinde sektörün tamamı üzerinde etkili olan riskleri ifade etmektedir. Sistematik olmayan riskler ise, şirketlerin kendi karakteristik özelliklerinden kaynaklanan riskleri ifade etmektedir (Büberkökü 2016: 2-3). Sistematik risk bireysel hatalardan dolayı oluşamaz. Daha doğru bir tanımlama ile bankalar bu tür riskten doğacak olan kayıplara kendi hataları ile neden olmazlar.

Sistematik olmayan riskleri 3 başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar;

- Kredi riski,
- Operasyonel risk,
- Likidite riskidir.

2.2.1. Sistematik Riskler

2.2.1.1. Faiz Oranı Riski

Sistematik risk grubundaki faiz oranı riskini; faiz oranlarında yaşanacak değişikliklerle bankanın pozisyonuna göre oluşabilecek zarar ve kayıplar olarak tarif etmek mümkündür. Faiz oranlarında yaşanabilecek olan değişikliklerin bankanın alacak ve borçlarında pozitif ya da negatif yönlü değişiklikler yaşanmasına sebep olabileceği için bankanın zarara uğraması da muhtemeldir çünkü; olası faiz oranı değişiklikleri nedeniyle bankanın gelir kalemi olan, örneğin; kredi işlemleri ya da stokundaki DİBS

varlıkların değeri de deęiőeceęi için bankanın zarara uğraması muhtemeldir (Büberkökü 2016: 2-3).

Faiz oranı riski faizlerde yaşanan beklentinin tersine yönlü değişimlerin, bankanın finansal tablosunda yaratacağı olumsuz etki olarak tanımlanabilir. Daha kapsamlı bir tanımlama yapmak gerekirse, faiz oranı riski; makro ekonomik nedenlerle faiz oranlarında beklenmeyen bir değişimin meydana gelmesi sonucunda finansal varlık fiyatlarının değişmesinin bankanın aktif-pasif yapısı veya bilançosu üzerinde ya da likiditesinde olumsuz sonuçlar meydana getirmesidir (Ekenel 2009: 26).

Faiz oranı riski, beklenmedik şekilde değişen faiz oranlarının bankanın portföyündeki finansal varlıkları ya da getirilerini olumsuz yönde etkilemesidir. Faiz oranı riski aslında faiz oranının beklenti dışında yükselmesi durumudur çünkü piyasadaki faiz değişiklikleri varlık fiyatlarını etkiler ve bu etkilenme her zaman aynı derecede olmasa dahi genel olarak aynı yönde gerçekleşmektedir. Daha geniş bir tanımlama yapmak gerekirse portföydeki hisse senedi ve DİBS fiyatları olası faiz değişikliklerinden diğer koşullar aynı kalmak şartıyla negatif yönlü olarak etkilendikleri görülmektedir. Artan faiz oranı yatırımdan beklenen getiriye artırırken, hisse senedi değerini ise düşürecektir (Sayım ve Aydın 2011: 6).

Faiz riskinin 3 önemli unsuru vardır. Bunlar;

1. Yeniden fiyatlama riski: Vade uyumsuzluğu nedeniyle faiz oranından kaynaklı olarak uğranabilecek zararları ifade eder. Örneğin; uzun vadeli varlıkların kısa vadeli finansman metotları ile finanse edilmesi.
2. Getiri eğrisi riski: Bankanın portföyündeki varlıkların faiz oranındaki değişimler nedeni ile getirilerinin zaman içerisinde değişmesinin bankanın faiz gelirlerine negatif bir etkisinin olması durumudur.
3. Temel oran riski: Birbirinden farklı iki finansal varlığın, faiz oranları arasındaki ilişkinin aynı yönlü olması nedeniyle bankanın zarara uğramasını ifade eder.

2.2.1.2. Piyasa Riski

Bankanın portföyünde tuttuğu finansal varlıklarda piyasalarda meydana gelen aşağı yukarı yönlü hareket nedeni ile kurda oluşabilecek değişiklikler, hisse senetlerinin değerlerindeki değişiklikler ve faiz oranlarında yaşanabilecek değişiklikler nedeni ile bankanın zarara uğraması riskine piyasa riski adı verilir. Piyasa riski, ayrı ayrı başlıklar halindeki faiz oranı riski, hisse senedi değeri değişim riski ve kur riskini kapsayan bir risk türüdür. Daha açık bir tanımlama ile bir finansal varlığın gelecekteki piyasa fiyatının belirsiz olması şeklinde tanımlanmaktadır (Aloğlu 2005: 39).

Bankanın portföyündeki finansal varlıkları ile yükümlülüklerinin piyasa değerlerinin, piyasada oluşan dalgalanmaların tetiklediği faiz, kur ve hisse senedi değer değişimleri nedeniyle maruz kaldıkları risk türüdür. Piyasa riskini, döviz ve varlık fiyat/değer değişiklikleri, faiz oranlarında değişim ile sahip olunan hisse senedi, fiyatlarında meydana gelen değişimlerin yarattığı risklerdir. Piyasa fiyatlarında yaşanan hareketlerden dolayı bilanço iç veya dış pozisyonlarında ortaya çıkabilecek kayıp riskidir (Guluzade 2016: 3).

Bankacılık sektörü açısından önemli olan bir diğer sistematik risk de piyasa riskidir. Piyasa fiyatlarındaki hareketler nedeniyle portföydeki varlık ve yükümlülüklerin piyasa fiyatlarının ileriki bir tarihte değişmesi nedeniyle yatırımın beklenen kârla sonuçlanmaması şeklinde tanımlanabilir. Piyasa riski, ülkenin yasal, ekonomik, politik ve sosyal olaylarına bağlı olarak oluşmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, ekonomik durgunluklar, yasal mevzuat değişiklikleri, savaş ya da afetler, vergi oranlarındaki artışlar, siyasi politikalar, yüksek faizler, kur ve para piyasasında meydana gelebilecek değişiklikler bu riski arttıran unsurlar arasında sayılabilir (Sayım ve Aydın 2011: 6).

Bankaların bir günlük vadesi olan çok kısa vadeli işlemlerde bulunması, bankayı daha fazla faiz, döviz kuru ve getiri riskleriyle karşı karşıya getirmektedir. Bankaların uzun vadeli yatırımlarını bilançosundan çıkardığımızda, bankaların günlük alım-satım işlemleri yapmakta olduğu görülmektedir. Bankalar bu faaliyetleri kapsamında bono,

finansal varlık, döviz ve hisse senedi alım-satımlarıyla uğraşarak kısa vadeli karlar elde ederler. İşte bu tür faaliyetler bankaları sürekli olarak piyasa riskiyle karşı karşıya getirmektedir (Ertürk 2010: 66).

2.2.1.3. Döviz Kuru Riski

Finansal piyasalardaki en önemli ve hızlı değişen gösterge döviz kurudur denilebilir. Bu nedenle kurdaki değişiklikler döviz pozisyonu bulunan bankaların performansı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Döviz kurundaki dalgalanmalar, Döviz kurundaki değişiklikler, yabancı para birimi cinsinden sabit varlık ve yükümlülüklerin yerli para birimi değerini değiştirmekte ve böylece portföylerinde döviz bulunan bankaların zarara uğramalarına sebep olabilmektedir (Ünal ve Altın 2010: 1).

Döviz kurları ve kurlarda yaşanan ani değişiklikler finansal piyasaları ve ülke ekonomisini doğrudan etkiler. Ayrıca döviz kurlarında meydana gelen beklenti dışı hareketler bankaları olumsuz etkilemektedir. Yatırımcılar ve onların fon ihtiyacını sağlayan bankalar açısından belirsizlik risk unsuru oluşturduğundan, yatırımlarla döviz kuru belirsizliği arasında ters yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir (Alacahan ve Akarsu 2017: 340).

Bankacılık sektörü açısından döviz kuru riski, bankanın portföyünde tuttuğu döviz cinsinden paraların, alacak ve yükümlülüklerinin kurda yaşanabilecek ani değişimler nedeni ile bankayı zarara uğratma durumudur. Söz gelimi banka DİBS yatırımı yapmış ve bu yatırımı döviz cinsinden bir kredi ile finanse etmişse kurda yaşanabilecek ani yükselişler nedeni ile yükümlülüğü açısından önemli zararlara uğrayabilecektir.

Döviz kuru riski olarak adlandırılan bu risk türü; döviz kurlarında ani artış ya da azalışların ülkenin ekonomisinin güçlü oluşuna, para ve sermaye piyasalarının derinliğine, beklentilere bağlı olarak etkili olabilmektedir.. Döviz kurlarının yükselmesi yani yerli paranın değerindeki düşüşün yabancı para cinsinden alacağı olan bankalar için kar anlamına gelirken, yabancı para cinsinden yükümlülükler için zarar anlamına

gelmektedir. Dolayısıyla bankalar için yerli paranın değerinin artıp, döviz kurlarının düşmesi döviz kuru riski anlamına gelmektedir (Engin 2007: 54).

2.2.1.4. Menkul Kıymet Fiyat Riski

Menkul fiyat değişim riski bankanın hisse senetlerine ya da özel veya kamu kesimi finansal varlıklarına yatırım yapmasından dolayı ortaya çıkar. Hisse senedi fiyatlarının borsada dalgalanma göstermesinden dolayı bankalar bu yatırımlarından zarara uğrayabilirler. Ayrıca likidite krizi yaşamaları durumunda bu yatırımlarını nakde dönüştürme zorunluğu oluşabilir. Bu riski çeşitlendirebilmek için bankalar, menkul kıymet yatırımı yapacakları zaman, sektörün durumunu iyi incelemeli ve ekonomik dalgalanmalara karşı hazırlıklı olmalıdırlar (Ekenel 2009: 29).

Enflasyon riski veya satın alma gücü riski olarak da isimlendirilen menkul kıymet fiyat riski, menkul kıymet çeşitliliğinin artması, yaşanan halka arzlar ve menkul kıymetleri çıkaran özel şirket ve devlet kurumlarının sayılarında yaşanan artışlarla birlikte daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bankalar gibi devlet ve özel sektör tahvillerini portföylerinde bulduran kurumların maruz kaldığı bu risk, bankanın menkul kıymetlere yatırım yapmasıyla ortaya çıkmaktadır. (Sayım ve Er 2009: 14)

Bankanın işlem veya yatırım amacıyla portföyünde bulundurduğu hisse senedi, tahvil, bono gibi finansal enstrümanlar nedeniyle maruz kalacağı riski menkul kıymet fiyat riski olarak tanımlayabiliriz. Bankalar yapacakları bu türde yatırımları çok doğru hesaplamalıdır. Bankanın yapacağı tüm varlık yatırımlarına karşılık, sermaye yeterliliği oranında karşılık oranı ayırması gerekecektir. Spesifik risk, bankanın portföyündeki hisse senedi pozisyon risklerinin toplamı anlamına gelmektedir. Eğer bankanın yatırımı iyi çeşitlendirilmemiş ise %8, iyi çeşitlendirilmiş ise %4 oranında spesifik riske yönelik sermaye karşılığı ayırması gerekecektir. (Takan ve Boyacıoğlu 2011: 579).

2.2.2. Sistematik Olmayan Riskler

2.2.2.1. Kredi Riski

Finansal piyasaların en bilindik ve kritik risklerinden biri de kredi riskidir. Kredi bir bankanın belirli bir tutardaki parayı belirli bir vade sonunda geriye almak şartı ile kendisinden kredi talebinde bulunan gerçek ya da tüzel kişilere kaynak olarak vermesi işlemine bankacılık literatüründe verilen isimdir. Bir yatırım fikri, projesi olan yatırımcı fon eksikliğini krediler sayesinde giderebileceği için hem ülke ekonomisi hem de finansal sektör ve birey açısından çok önemlidir (Erdem, Tuğcu 2013:15-16). Bankacılık sektörü açısından kredi riski kredinin verilmesi itibari ile ortaya çıkmaktadır. Kredi riskini basitçe bankanın vermiş olduğu kredinin geri ödenmeme riski olarak tanımlamak mümkündür.

Bankalar tarafından verilmiş olan krediler ve yatırım yapılmış olan finansal varlıkların, vaat edilen ödeme zamanlarında, bankanın alması gereken ödemelerini alamaması durumudur. Bankaların toplamış oldukları fonlardan kullandıkları paranın kısmen yahut tamamen tahsil olmaması durumunda bir kredi riski banka açısından gerçekleşmiş olur. Bankalar işleyişleri ve normal hayatın akışı gereğince her zaman kredi riski ile karşı karşıyadırlar (Ertürk 2010: 66).

Özellikle gelişmiş ülkelerde ticari bankacılığın en önemli risk kalemi kredi riskidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülke piyasalarında ise banka kredi portföyleri daha küçük ve bilinen, belirli sayıda müşteri ile çalışılması nedeni ile kredi riski, gelişmiş ülke bankacılık sektörüne daha az miktardadır (Mandacı 2003: 77).

Ticari bankalar açısından kredi riski içerisinde sayılabilecek işlemler aşağıdaki gibidir:

- Nakdi krediler,
- Gayri nakdi krediler,
- Tahvil, bono vb. varlıklar,
- Vadeli varlık satışlarından doğacak alacaklar,

- Temerrüde düşmüş nakdi krediler,
- Tahakkuk etmiş fakat tahsil olunmamış faizler,
- Gayri nakdi kredilerin nakit tutarlarına tahvil olunan bedelleri,
- Ters repo işlemlerinden doğan alacaklar,
- Vadeli işlemler, opsiyon sözleşmeleri vb. diğer sözleşmeler,
- Ortaklık paylarıdır (Guluzade 2016: 3).

2.2.2.2. Operasyonel Risk

28337 Sayılı “Bankaların iç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” te geçen sekli ile operasyonel risk; “Yetersiz veya başarısız iç süreçler, insanlar ve sistemlerden ya da harici olaylardan kaynaklanan ve yasal riski de kapsayan zarar etme olasılığı” şeklinde tanımlanmaktadır.

Operasyonel risk özellikle son dönem bankacılık sektöründe meydana gelen operasyonel krizlerin artmasıyla birlikte finansal sektörler üzerinde yaygın bir endişe ve çözüm mecburiyetine sebep olmuştur. Operasyonel risk nedeni ile yaşanan kayıplar, piyasa ve kredi riski nedeni ile sektörde yaşanan kayıplara kıyasla ölçüde daha fazla miktarda gerçekleşmiştir (Hao ve Han 2014: 820).

Operasyonel riski piyasa riski ve kredi riski haricinde ortaya çıkabilecek tüm riskleri kapsayan risk olarak tanımlamak mümkündür. BASEL taslağındaki tanımlamasına göre de operasyonel risk; yanlış işlemler, personel, yazılım ve sistemler yahut dışındaki etkenler nedeni ile ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski olarak tanımlanmaktadır. Operasyonel risklerin analiz edilip çeşitlendirilerek önlem alınması diğer risk türlerinde olduğu gibi kolay değildir fakat, operasyonel riskin analiz edilememesi operasyonel riskin bir risk türü olarak algılanmasının da önüne geçmemelidir (Pişkinöglu 2003: 44).

Operasyonel risk içerisinde yer alan; yasal riskler, suiistimal riskleri, ahlaki riskler ve teknolojik riskler, bankacılığın işleyişi içerisinde yer alan nedenlerle bankanın zarara uğraması olasılığını ifade eder. Özellikle yasal mevzuatın sürekli olarak

yenilenmesi nedeni ile, mevzuatın takip edilememesi ya da mevzuata aykırı bir faaliyetin gerçekleşmesi nedeni ile bankanın herhangi bir riske uğraması durumu yasal riskler içerisinde yer almaktadır (Aloğlu 2005: 31).

Ahlaki ve suiistimal riskleri de banka açısından yıkıcı sonuçlara neden olabilmektedir. Suiistimal riski olarak tanımladığımız; banka personel, müşteri ya da yöneticilerinin iyi niyete aykırı davranarak gösterdikleri faaliyetler nedeni ile bankanın zarara uğraması; ahlaki risk ise banka ortak ve/veya hissedarlarının ahlaka aykırı davranışları nedeni ile bankanın zarara uğratılması anlamına gelmektedir (Aloğlu 2005: 31).

Tanımlamalarından da anlaşılacağı gibi operasyonel risk bankadaki insan faktörü ile ilgili olan bir risk türüdür. Bu sebeple analiz edilerek, çeşitlendirerek korunmak ve önlem almak zordur. Operasyonel risk'ten korunabilmek için bankanın kurum içi eğitimlere ve kurum kültürüne önem vermesi, politikalarını ve yasal mevzuatı sıkı bir şekilde takip ederek insan faktörü tarafından da benimsenmesini sağlamalıdır.

2.2.2.3. Likidite Riski

Bankalar için likidite; banka yükümlülüklerinin zamanında yerine getirilebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Likidite riski ise bankanın likit varlıklarının doğru yönetilememesi nedeniyle bankanın yükümlülüklerini zamanında yerine getiremeyecek likit sıkışıklığı ya da ödeyememe duruma gelmesini ifade etmektedir (Özkan ve Gökhan 2016: 24).

Bankaların faaliyetleri esnasında banka müşterilerinin bankada mevcut bulunan ödünç verilmiş fonlarından kullanım talep etmeleri üzerine, piyasa şartları vb. farklı sebeplerle bankanın kötü etkilenerek, müşterisinin bu talebini ya da yükümlülüklerini yerine getirememeye durumuna gelmesine likidite riskinin gerçekleşmesi denmektedir. Likidite riski geri dönülemez risklerdendir ve bankayı iflasa sürükleyebilir (Çanakçı ve Tunalı 2018: 91).

Bankalar açısından çok önemli olan likiditenin yönetilmesi faaliyeti yeterli likidite tutma ve likidite tutmamanın maliyetini dengelemek ile ilgili çalışmaları içerir. Bankanın mevduatları ısrarlı bir şekilde artarken, kredi büyümesi de mevduat büyümesi ile paralel olarak planlanmışsa banka açısından likidite riskinden bahsedilemez. Tersi durumda bankanın likidite riski ile karşılaşması durumunda ise banka sıkı önlemler almak zorunda kalacak, kredi musluklarını kısacak, vadeleri kısaltacak, çeşitlendirmeye giderek ve gerekirse menkul kıymet ihracı ile fon elde etme yoluna giderek likidite riskinin gerçekleşmesini önlemeye çalışacaktır (Çelik ve Akarım 2012: 2).

Likidite riski ile ilgili belirli kurallar vardır. Bunlar;

- Likidite riskinden kaçınılamaz: Likidite riskinden tamamen kaçınmak ya da tamamen korunabilmek mümkün değildir. Banka ne kadar likit olursa olsun varlıklarının üzerinde bir miktarda fon talebi ile karşılaştığında likidite riski gerçekleşmiş olacaktır. Yani, banka her zaman likidite riski ile faaliyet göstermektedir.
- Likidite riski çok çeşitlidir: Likidite riskinin piyasa, fonlama ve arızı tabir edilen çeşitleri gibi farklı tür ve etkide çeşitlerinin olması anlamına gelmektedir.
- Güven unsuru hayati önemdedir: Banka hakkındaki bir dedikodu, güven kaybı yaratacak bir olayın ortaya çıkması durumunda bankanın önünde geçemeyeceği bir “hücum” ortaya çıkabilir ve geri dönülemez sonuçlar ortaya çıkabilir.
- Senaryolar likidite riskinin lisanıdır: Likidite krizlerini ortaya çıkartan nedenler her senaryoda farklı gerçekleşebilmektedir. Bankanın geçmiş ölçümler üzerinden alacağı önlemler asla likidite riskinin tam manasıyla önüne geçemez. Bir başka senaryoda bambaşka bir nedenden banka likidite riski yaşanabilecektir.
- Yetersiz likidite anında ölüm, gereğinden fazla likidite yavaş yavaş ölüm demektir: Olası likidite krizlerinde bankalar hızlı ve kolay fon sağlayabilmek amacı ile yatırımlarını kolay satılabilecek finansal varlıklar üzerinde gerçekleştirmektedirler. Fakat gereğinden fazla tutulan likit varlıklarda banka verimliliğini azaltacak ve bilançoaya olumsuz yansıyabilecektir.

- İyi bir likidite riski yönetiminden sağlanacak faydalar doğrudan gözlemlenemez: Verimliliği maksimumda tutarken, yeterli likiditeyi bankada tutmanın maliyeti arasında bir seçim yapılması ve bu tercihin dengelenmesi gerekmektedir.
- Düzenlemeler gereklidir ancak her zaman yeterli değildir: Özellikle BASEL gibi uluslararası mevzuat kendini şoklara karşı sürekli yenilemekle birlikte daha önceki BASEL mevzuatlarının her biri mevcut halleri ile önleyemedikleri krizler nedeni ile yenilenmek zorunda kalmışlardır. Buradan hareketle mevzuatlara maksimum uyum sağlanmalı fakat asla bankanın durumu garantide olarak görülmemelidir (TBB 2016: 14-15).

2.3. Türk Bankacılık Sektörünün Güncel Durumu

Günümüz Türk bankacılık sektörünün güncel durumunu açıklanan resmi veriler üzerinden aşağıdaki tablolar aracılığı ile inceleyebiliriz;

2017 yılının sonu itibari ile Türkiye finans sektörünün toplam aktif büyüklüğünün TBB'nin yayımlamış olduğu dönemsel verilerden hareketle yaklaşık olarak 3.987 milyar TL'ye ulaştığını ve bankacılık sektörünün finans sistemi içerisindeki ağırlığının ise; 3.258 milyar TL ile neredeyse piyasanın tamamına yakınına ihtiva ettiğini görmekteyiz. Gelişmekte olan ülkelerin finans piyasalarının yeterli derinliğe sahip olmaması nedeni ile bankacılık sektörünün, fon ihtiyacı olanların tek kaynağı olması ve piyasada ağırlıklı yere sahip olması ne yazık ki Türkiye finansal piyasalarının da realitesini oluşturduğu açıklanan veriler itibari ile görülmektedir.

Tablo 2.2: Bankacılık Sektörünün Finans Sektörü İçerisindeki Yeri

Aralık 2017 İtibari ile Türkiye’de Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü		
Sektör	Tutar	Toplam İçindeki Pay (%)
Bankalar	3.258	82
Portföy yönetim şirketleri	158	4
Sigorta şirketleri	140	4
İşsizlik sigortası fonu	117	3
Emeklilik yatırım fonları	80	2
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	65	2
Finansal kiralama şirketleri	58	1
Faktöring şirketleri	44	1
Finansman şirketleri	39	1
Aracı kurumlar	23	1
Reasürans şirketleri	3	0
Girişim sermayesi	1	0
Menkul kıymet yatırım ortaklıkları	0	0
Toplam	3.987	100

Kaynak: (TBB, 2018:15)

Sektörde banka dışı finansal kurumların aktif büyüklüğünün ağırlığının %18 oranında kalmasının bankacılık sektörünün Türk Finans Sektörü ve ekonomisi açısından ne derece önemli olduğunu anlamamıza yeterli olacaktır. Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi bankacılık sektörü Türk finans sektörü içerisinde sektör aktif toplamının %82’lik kesimini ihtiva etmektedir. Finans sektöründe banka dışı kurumların sektördeki payları ile bir alternatif oluşturmaktan çok uzak oldukları görülmektedir.

Tablo 2.3: 30.09.2018 Tarihi İtibari ile Türk Bankacılık Sektöründeki Bankaların Aktif Büyüklüklerine Göre Sıralanması

Banka	Toplam Aktifler	Toplam Krediler*	Toplam Mevduat	Şube Sayısı (Adet)	Çalışan Sayısı (Adet)
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	551.994	384.952	345.017	1.778	24.440
Türkiye İş Bankası A.Ş.	444.334	289.912	243.039	1.357	24.658
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	410.777	248.818	243.865	930	18.574
Akbank T.A.Ş.	392.457	203.280	221.344	782	13.485
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	390.170	236.511	211.024	867	18.088
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	387.323	263.002	239.227	987	18.874
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	353.410	234.713	190.888	950	16.747
QNB Finansbank A.Ş.	180.876	100.240	89.233	542	12.079
Denizbank A.Ş.	147.315	88.662	86.884	718	11.990
Türk Eximbank	143.308	133.292	0	12	685
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	112.416	68.776	71.068	504	9.553
ING Bank A.Ş.	68.482	43.883	36.456	249	4.501
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	43.553	32.999	0	3	375
Odea Bank A.Ş.	37.031	22.599	23.215	46	1.074
HSBC Bank A.Ş.	35.724	19.380	24.108	82	2.250
Şekerbank T.A.Ş.	34.251	22.400	24.869	273	3.590
İller Bankası A.Ş.	31.487	27.398	0	19	2.542
Alternatifbank A.Ş.	27.309	16.867	15.018	52	940
Fibabanka A.Ş.	23.707	15.355	10.842	80	1.627
Burgan Bank A.Ş.	23.508	16.391	12.193	41	986
MUFG Bank Turkey A.Ş.	16.753	11.027	7.669	1	74
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	16.377	14.236	0	1	538
Intesa Sanpaolo S.p.A.	16.285	13.701	9.848	1	28
Anadolubank A.Ş.	15.838	10.585	12.415	112	1.687
ICBC Turkey Bank A.Ş.	15.045	9.195	6.411	44	792
Citibank A.Ş.	13.653	4.856	11.308	3	401
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	13.571	7.540	0	9	691
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	12.510	114	0	1	293
Arap Türk Bankası A.Ş.	6.505	2.110	4.770	7	265
Deutsche Bank A.Ş.	4.027	1.667	1.443	1	107
Türkland Bank A.Ş.	3.958	2.169	2.930	23	407
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	3.382	1.740	103	1	219
Nurul Yatırım Bankası A.Ş.	2.620	1.619	0	1	58
Bank Mellat	2.567	11	1.990	3	51
Rabobank A.Ş.	2.112	1.646	1	1	34
Turkish Bank A.Ş.	1.723	1.077	1.357	12	216
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1.588	918	0	1	45
Bank of China Turkey A.Ş.	1.333	350	0	1	31
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1.235	837	0	1	72
JPMorgan Chase Bank N.A.	1.219	0	509	1	58
Société Générale (SA)	822	360	563	1	46
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	459	31	0	1	46
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	338	265	0	2	30
Habib Bank Limited	204	68	61	1	19
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	154	98	0	1	19
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	99	0	0	1	30
Adabank A.Ş.	54	0	0	1	28
Toplam	3.993.867	2.555.651	2.149.663	10.505	193.343

Kaynak: TBB

2018 yılı haziran ayı itibari ile yayınlanan banka, çalışan ve şube sayılarına ilişkin TBB dokümanlarına göre; Türk bankacılık sisteminde Haziran 2018 itibari ile faaliyet gösteren banka sayısı 52 adettir. Bu bankaların 34 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi kalkınma ve yatırım bankası, 5 tanesi ise katılım bankasıdır. Mevduat bankalarında çalışanların sayısı bu dönemde 188.564, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 5.251 kişi olarak kaydedilmiş ve bir önceki yılın aynı dönemine göre %1,1 oranında artış göstermiştir. Bankacılık sektörünün istihdam oranı 2015 sonrası Türkiye’de yaşanan gelişmeler sonrasında kademeli olarak düşüş göstermiş bu sene itibari ile artmıştır.

Yukarıdaki tabloya göre 2018 Eylül ayı itibari ile bir önceki döneme göre büyümeye devam eden Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 3.993.867 milyon TL’ye ulaşmıştır. Kredi büyüklüğünün ise 2.555.651 milyon TL’ye ulaştığı görülmektedir. Bankacılık sektörü içerisinde hizmet veren bankaların toplam şube sayısı 10.505’e çıkarken, bankaların istihdam ettiği personel sayısının da 193.343’e ulaştığını görülmektedir. Sektör içerisinde ağırlık mevduat bankalarında olmakla birlikte ilk 13 sıradaki bankaların aktif toplamlarının bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin %88’ine denk geldiği görülmektedir. Bunların içerisindeki 3 kamu sermayeli mevduat bankasının aktifleri toplamının genele oranı ise %32’dir. Listenin en başında ve en büyük aktif büyüklük rakamına sahip olan T.C Ziraat Bankası A.Ş’de kamu sermayeli bir bankadır.

Tablo 2.4 Bankalar Grup Bazında Şube Sayıları ve Çalışan Personel Sayıları

Banka Grupları	Şube Sayısı		Çalışan Sayısı	
	2017	2018	2017	2018
	Haziran	Haziran	Haziran	Haziran
Sektör Toplamı	10.724	10.536	196.019	193.815
Mevduat Bankaları	10.679	10.483	190.756	188.564
Kamu Sermayeli Bankalar	3.709	3.715	58.486	59.961
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1.813	1.781	24.709	24.572
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	969	978	17.771	18.898
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	927	956	16.006	16.491
Özel Sermayeli Bankalar	4.110	4.015	73.925	73.553
Adabank A.Ş.	1	1	29	28
Akbank T.A.Ş.	840	800	13.865	13.666
Anadolubank A.Ş.	109	112	1.866	1.734
Fibabanka A.Ş.	79	83	1.620	1.674
Şekerbank T.A.Ş.	273	273	3.597	3.565
Turkish Bank A.Ş.	13	12	225	225
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	515	504	9.541	9.605
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1.372	1.364	24.776	24.729
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	908	866	18.406	18.327
Tas.Mevd.Sig. Fon.Devr. Bankalar	1	1	230	221
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1	1	230	221
Yabancı Sermayeli Bankalar	2.859	2.752	58.115	54.829
Alternatifbank A.Ş.	53	53	941	955
Arap Türk Bankası A.Ş.	7	7	270	261
Bank Mellat	3	3	52	51
Bank of China Turkey A.Ş.	-	1	-	31
Burgan Bank A.Ş.	47	43	969	1.004
Citibank A.Ş.	7	3	441	405
Denizbank A.Ş.	704	713	12.833	12.023
Deutsche Bank A.Ş.	1	1	120	109
Habib Bank Limited	1	1	17	19
HSBC Bank A.Ş.	89	82	2.819	2.312
ICBC Turkey Bank A.Ş.	44	44	783	811
ING Bank A.Ş.	266	254	5.086	4.530
Intesa Sanpaolo S.p.A.	1	1	26	28
JPMorgan Chase Bank N.A.	1	1	55	59
MUFG Bank Turkey A.Ş.	1	1	69	74
Odea Bank A.Ş.	52	46	1.670	1.066
QNB Finansbank A.Ş.	588	542	11.925	12.011
Rabobank A.Ş.	1	1	37	35
Société Générale (SA)	1	1	45	43
Turkland Bank A.Ş.	33	24	612	480
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	959	930	19.345	18.522
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	45	53	5.263	5.251
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	8	9	641	662
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1	1	83	73
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1	1	17	18
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	1	2	31	30
İller Bankası A.Ş.	19	19	2.484	2.410
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1	1	250	275
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	1	1	50	47
Nurul Yatırım Bankası A.Ş.	1	1	43	54
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1	1	41	48
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	1	1	32	28
Türk Eximbank	6	12	637	689
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	1	1	586	546
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	3	3	368	371

Kaynak: TBB

Sektördeki istihdam rakamlarını detaylı olarak veren yukarıdaki tabloya göre, geçtiğimiz yılın aynı ayına göre şube sayısında sektör genelinde yaklaşık %2 oranında bir daralma mevcutken, istihdam rakamlarında da %1'in üzerinde bir küçülme mevcuttur. Mevduat bankaları açısından bakıldığında kamu sermayeli 3 bankanın geçen yılın aynı dönemine göre şube ve personel istihdam sayılarında artış yaşandığını görmekteyiz. Bununla birlikte kamu sermayeli bankaların yaklaşık üç katı oranında olan dokuz yerli özel sermayeli mevduat bankasının şube ve personel istihdam sayıları bir önceki yılın aynı dönemine göre küçüldüğünü görmekteyiz.

III. BÖLÜM

3. BANKA KARLILIGINA ETKİ EDEN MİKRO DEĞİŞKENLER: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde, ilk önce konuya ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde yapılan çalışmalar değerlendirilecektir. Sonrasında; çalışmanın amacı, önemi, veri seti, sınırları ve ekonometrik modeli açıklanacaktır. Bu açıklamaları takiben, oluşturulan karlılık modellerinden elde edilen tahmin sonuçları değerlendirilecektir.

3.1. Literatür İncelemesi

3.1.1. Ulusal Literatür İncelemesi

2002-2015 yılları arasında Türkiye'deki mevduat bankalarının kârlılığı ile kredi-mevduat oranı arasındaki ilişki Aydemir vd. (2018) tarafından analiz edilmiştir. Kârlılık ölçüsü olarak üç alternatif değişkenin (varlık karlılığı, net faiz marjı ve özsermaye kârlılığı) kullanıldığı çalışmada dinamik panel veri tahmincilerine dayalı olarak bankaların karlılığı ile kredi-mevduat oranı arasında ters U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişki olduğu rapor edilmiştir.

Yüksel ve Zengin (2017) tarafından yapılan çalışmada 2003-2015 yıllarını kapsayan çeyrek dönemlik veriler kullanılarak Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının net faiz marjını etkileyen faktörleri MARS yöntemiyle araştırılmıştır. Analiz sonucunda Türk bankalarının net faiz marjını etkileyen en önemli

faktörün faiz dışı gelirler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, diğer iki önemli net faiz marjı belirleyicileri ise takibe düşen krediler ve toplam varlıklardır.

2002-2003 yıllarını kapsayan dönemde Türk bankacılık sektöründeki 19 mevduat bankasının panel verilerini kullanan Aydemir ve Güloğlu (2017) bankaların faiz gelirlerini etkileyen faktörleri dinamik panel GMM tahmincisi kullanarak araştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre mevduat bankalarının faiz gelirleri; bir önceki dönem faiz geliri, banka sermayesi, takibe düşen krediler, işlem maliyetleri ve likit varlıkların tersi ile ölçülen likidite riski gibi banka düzeyinde değişkenlerden anlamlı bir şekilde etkilenmektedir.

Işık ve Belke (2017), çalışmalarında küresel ekonomik kriz sonrası (2010-2015) dönemde pay senetleri Borsa İstanbul (BIST)'da işlem gören 12 mevduat bankasının panel verilerinden oluşan bir örneklem kullanarak, net faiz marjı (NFM) ile ölçülen banka karlılığı üzerinde etkili olan faktörleri analiz etmişlerdir. Statik sabit etkiler panel veri regresyon analizinin kullanıldığı çalışmanın ampirik bulguları doğrultusunda varlıklar, krediler ve mevduata göre ölçülen banka ölçeği ile yönetim etkinliğini temsil eden değişkenlerin banka karlılığını negatif yönde etkilediğini, ancak işlem maliyetleri, kredi riski ve örtülü faiz ödemeleri gibi değişkenlerin ise banka karlılığını pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Türkiye'de faaliyet gösteren 29 mevduat bankasının karlılık düzeyinin bankalara özgü finansal belirleyicileri Karakuş vd. (2017) tarafından analiz edilmiştir. 17 yabancı 12 yerli mevduat bankası çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bununla beraber çalışmada üç alternatif karlılık ölçüsü (özsermaye karlılığı, net faiz gelirleri ve varlık karlılığı) analiz sürecinde bağımlı değişken olarak, seçilen on adet bankalara özgü finansal değişken (mevduat oranı, likit varlıklar, faiz dışı giderler, faiz dışı gelirler, alınan krediler, özel karşılıklar, bilanço dışı yükümlülükler, kredilendirme oranı, banka büyüklüğü ve banka sermayesi) ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Analiz sonuçları göstermektedir ki hem yabancı hem de yerli bankalardan oluşan örneklem için her üç karlılık ölçüsü de özsermaye/toplam varlıklar ile ölçülen banka sermayesi değişkeninden pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilenmektedir.

2006-2014 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 20 ticari bankanın ortalama varlık kârlılığını (OVK) etkileyen faktörler Işık vd. (2017) tarafından statik panel veri analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada ulaşılan ampirik bulgular, bankaların ortalama varlık kârlılığını etkileyen faktörlerin sırasıyla; takibe düşen krediler, mevduatın krediye dönüşüm oranı, öz kaynak-varlık oranı, gelir çeşitlendirme ve faiz gelirleri olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada banka ölçeğinin belli bir noktaya kadar banka kârlılığını arttırdığı, bu noktanın ötesinde ise banka karlılığında azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir.

Aktaş ve Avcı (2017), Malezya, Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, İran, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye ülkelerinin 2011-2015 dönemine ait bankacılık verileri kullanılarak, katılım bankacılığının performansı üzerinde etkili olan finansal oranları tespit etmek amacıyla, girdi değişken olarak; toplanan fonlar, duran varlıklar, öz kaynaklar ve personel giderleri, çıktı değişken olarak; kullandırılan fonlar ve diğer getirili aktifleri kullanarak gerçekleştirdikleri Veri Zarflama Analizi (VZA) sonucunda elde edilen başarı skorları bağımlı değişken olarak kullanılarak, bağımsız değişken olarak ise aktif karlılık oranı, özsermaye karlılık oranı, kredi mevduat oranı ve borç oranını kullanarak Panel Veri Analizi yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre; aktif karlılık oranı ve borç oranının pozitif ve anlamlı ilişki içerisinde olduğu, özsermaye karlılık oranı ve kredi mevduat oranının ise negatif yönde anlamlı ilişki içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Okuyan ve Karataş (2017), Türkiye'deki ticari bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörlerin neler olduğunu araştırdıkları çalışmalarında, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 19 ticari bankanın 2002-2013 yılları arasındaki çeyreklik verileri panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda öz kaynak yeterliliği, mevduatın büyüklüğü, personel giderlerinin fazlalığı, ana faaliyet gelirlerinin yüksekliği, aktif büyüklük değişkenleri ile pozitif yönlü anlamlı, likit varlıkların fazlalığı, takipteki kredilerdeki artışları değişkenlerinin ise karlılığı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak kredilerin aktiflere oranını ile kârlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Küçükbay (2017), çalışmasında Türk bankalarında banka karlılığını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 28 mevduat bankasının 2009-2013 arası verilerini kullanarak, aktif karlılığı ve net faiz marjı bağımlı değişkenleri üzerinde, banka büyüklüğü, sermaye oranı, kredi oranı, mevduat oranı ve kredi kayıp karşılığı bağımsız değişkenlerinin etkileri panel veri kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; aktif karlılığı değişkeninin sermaye oranı ile pozitif yönlü ve banka büyüklüğü ile negatif yönlü anlamlı ilişkide oldukları, net faiz marjı değişkeninin ise kredi oranı ile pozitif yönlü ve sermaye oranı değişkeni ile pozitif yönlü anlamlı ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Özgür ve Görüş (2016) çalışmalarında, Türkiye'deki mevduat bankalarının karlılığı üzerinde etkili olan, bankaya özgü ve makroekonomik faktörleri araştırmayı amaçlamışlardır. 2006-2016 arasındaki dönem için aylık verilerin kullanıldığı çalışmada yöntem olarak çok değişkenli regresyon analizi kullanılmıştır. Ampirik sonuçlar, varlıkların karlılığı değişkeninin banka sermayesi ve net faiz gelirlerinden pozitif yönde, bununla beraber takibe düşen kredilerden negatif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Kahveci vd. (2016), çalışmasında sermaye yapılarının net faiz gelirleri üzerindeki etkisini ölçebilmek amacıyla, Türkiye'deki mevduat bankalarının 2002-2014 yılları arasındaki bilanço ve gelir tablosu verileri ile panel veri yöntemini kullanılmak suretiyle analiz edilmiştir. Çalışmada net faiz gelirleri/toplam aktifler oranı bağımlı değişken olarak, tasarruf mevduatı/toplam aktifler, toplam alınan krediler/toplam aktifler, toplam öz kaynaklar/toplam aktifler, ölçek büyüklüğü ve kriz, dummy bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; öz kaynaklar/toplam aktifler değişkeninin net faiz gelirleri/toplam aktifler oranı ile ilişkisinin pozitif ve anlamlı olduğu, toplam alınan krediler/toplam aktifler ve tasarruf mevduatı/toplam aktifler değişkenleri ile ise ilişkinin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karakuş ve Küçük (2016), çalışmasında Türkiye piyasasında faaliyet gösteren katılım bankalarında karlılığa etki eden makro ekonomik faktörler ile bankalara özgü içsel faktörlerin belirlenmesi amacıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren 4 katılım bankasının 2010-2014 yılları arasındaki çeyrek dönemlik verileri kullanılarak, Toplam

Toplanan Fonlar / Toplam Aktifler, Finansal Varlıklar (net) / Toplam Aktifler, Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler ve Alacaklar, Duran Aktifler / Toplam Aktifler, Likit Aktifler / Toplam Aktifler, Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler, Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler, Kar payı Dışı Gelirler (net) / Toplam Aktifler, Alınan Krediler /Aktif Toplamı, Şube Sayısı, Personel Sayısı, Bankalar / Aktif Toplam, Bilanço Dışı Yükümlülükler / Aktif Toplam, Kısa Vadeli Krediler / Toplam Krediler, Kredi ve Diğer Alacaklara İlişkin Özel Karşılıklar / Aktif Toplamı bağımsız değişkenlerinin öz kaynak ve aktif karlılığı bağımlı değişkenlerinin üzerindeki etkileri panel regresyon yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; Toplam Toplanan Fonlar / Toplam Aktifler değişkeninin aktif karlılığı üzerinde pozitif anlamlı, Alınan Krediler /Aktif Toplamı oranının öz kaynak karlılığı arasında negatif anlamlı ilişki olduğu, Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler, Bilanço Dışı Yükümlülükler / Aktif Toplam, Kısa Vadeli Krediler / Toplam Krediler değişkenleri ile öz kaynak karlılığı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu, ayrıca Duran Aktifler / Toplam Aktifler değişkeninin her iki karlılık değişkeni ile negatif yönlü anlamlı, çalışan sayısı değişkeni ile ise de pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Reis vd. (2016), Türkiye’de faaliyet gösteren ve Borsa İstanbul (BİST)’a kote 14 bankanın 2009-2013 yıllarını içeren 5 yıllık döneme ilişkin panel verilerini kullanarak karlılık üzerinde etkili olan unsurları analiz etmişlerdir. Varlıkların karlılığının bağımlı değişken olarak kullanıldığı modelde piyasa kapitalizasyonu, finansal kaldıraç ve mevduatın krediye dönüş oranı istatistiksel açıdan anlamlı değişkenlerken, net faiz marjının bağımlı değişken olarak kullanıldığı modelde ise finansal kaldıraç, mevduatın krediye dönüş oranı, ekonomik büyüme ve piyasa kapitalizasyonu gibi değişkenlerin anlamlı olduğu görülmektedir.

BİST’e kote ve 2002-2013 döneminde işlem sürekliliği kesilmeyen 13 mevduat bankasının 156 gözlemini kullanan Sevim ve Eyüboğlu (2016) banka karlılığı üzerinde etkili olan içsel belirleyicileri panel regresyon yöntemiyle incelemişlerdir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde varlıkların net faiz getirisi, kredilerden alınan faizler, kredilerin ortalama getirisi ve kredilendirme düzeyi gibi finansal değişkenlerin

bankaların varlık ve özsermaye karlılığını açıklamada istatistiksel açıdan anlamlı değişkenler oldukları tespit edilmiştir.

Türkiye'deki 5 İslami bankanın karlılığı üzerinde etkili olan bankaya özgü finansal değişkenler Görüş ve Özgür (2016) tarafından araştırılmıştır. 2006-20016 yıllarına ilişkin aylık gözlemlerin kullanıldığı çalışmanın verileri en küçük kareler metodu ile analiz edilmiştir. Ampirik sonuçlar banka sermaye düzeyi, net faiz gelirleri ve piyasa payı gibi banka düzeyindeki değişkenlerin bankaların varlık karlılığı üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermektedir.

Toraman vd. (2015), Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının karşılaştırmalı performans analizini, Türkiye'de faaliyet gösteren 11 mevduat ve 4 katılım bankalarının 2006-2014 arası finansal oranları kullanılarak t-testi ve genelleştirilmiş momentler metodu (GMM) ile değişkenlerin teste tabi tutulduğu çalışmada, bağımlı değişken olarak aktif karlılığı, toplam aktif büyüklüğü, likidite, operasyonel etkinlik, kredi kalitesi ve sermaye yeterlilik oranları da bağımsız değişkenler olarak yer almıştır. Araştırmada önce t-testi ile banka türleri açısından bağımsız değişkenlerin karşılaştırması yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre mevduat bankaları ve katılım bankaları arasında aktif ve likit aktif büyüklüklerin farklılık gösterdiği ayrıca sermaye yeterliliği bakımından mevduat bankalarının daha sağlam bir yapıda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. GMM analizi sonuçlarına göre de banka karlılığının operasyonel etkinlik ve sermaye yeterliliği oranları ile pozitif yönlü anlamlı, kredi kalitesi oranı ile ise negatif yönlü anlamlı ilişki içerisinde olduğu ortaya konulmuştur.

Güneş (2015), Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kamu sermayeli, özel sermayeli yerli ve özel sermayeli yabancı mevduat bankalarına ait 2002-2012 dönemine ait verileri kullanarak içsel, dışsal ve sektörel faktörlerin aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı üzerindeki etkisini panel veri yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre; aktif karlılığının banka aktif büyüklüğü değişkeni ile istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü, takipteki krediler değişkeni ile anlamlı fakat negatif yönlü ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Özkaynak karlılığının ise; sermaye

değişkeni ile pozitif ve istatistikî olarak anlamlı ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Sarıtaş ve Saray (2012), Türk bankacılık sektörünün karlılık performansının ölçmek amacıyla bankacılık sektörünün 2002-2009 dönemine ait verileri, banka grupları bazında, oran analizi yöntemi ile test edilmiştir. Analizde kullanılan değişkenler; öz kaynak karlılık oranı, aktif karlılık oranı, kredi-karlılık ilişkisi, net faiz geliri/toplam aktifler, net faiz geliri/toplam gelirler, şube sayısı ve toplam kârdır. Analiz sonuçlarına göre; karlılık ve öz kaynak ilişkisi 2002-2009 döneminde dalgalı bir seyir izlemiştir. Karlılık ve aktiflerin ilişkisi ise özellikle 2008 yılında yaşanan global krizden etkilenerek %30'luk bir düşüş yaşamış daha sonraki dönemde ise dalgalı bir seyir izlemiştir. Kredi ve karlılık ilişkisi sonuçlarında bankaların geniş bir kredi portföyüne sahip olmaları durumunda faiz marjları yüksek ise bunun karlılığa pozitif yansıdığı görülmektedir. Net faiz marjı değişkeninin karlılığa etkisinin yıllar itibari ile düşüşte olduğu görülmektedir. Bunun sebebi de Türkiye'deki fon maliyetlerindeki yükseliş olarak göze çarpmaktadır. Şube sayısının da karlılık ile pozitif bir ilişkisi olduğu, şube sayısının artmasına paralel olarak karlılığın da arttığı analiz sonuçlarında görülmektedir.

Türkiye'deki ticari bankaların karlılık düzeyine etki eden içsel ve dışsal faktörler Taşkın (2011) tarafından rassal etkiler panel veri regresyon tekniği ile analiz edilmiştir. 1995-2009 yıllarını kapsayan çalışmada üç adet kârlılık göstergesi (net faiz gelirleri, özsermaye karlılığı ve varlıkların karlılığı) kullanılmıştır. Çalışmada ulaşılan ampirik bulgular göstermektedir ki dışsal faktörlerle (örn: faiz oranı, ekonomik büyüme sanayi üretim endeksi, enflasyon oranı ve kriz kukla değişkeni) karşılaştırıldığında bankalara özgü içsel faktörler (örn: bilânço dışı faaliyetler, personel giderleri, sermaye düzeyi, takibe düşen krediler, banka ölçeği, kredilendirme düzeyi ve yabancı banka kukla değişkeni) banka karlılık göstergelerindeki değişimi açıklamada daha etkilidir.

Türkiye'de faaliyette bulunan yerel ve yabancı ticari bankaların kârlılığına etki eden faktörler Gülhan ve Uzunlar (2011) tarafından panel veri analizi ile araştırılmıştır. 2001'de yürürlüğe giren yeniden yapılandırma programının karlılık üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla çalışmada seçilen 1990-2008 dönemi; I. dönem (1990-2000) ve 2.

dönem 2002-2008 olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Birinci dönem için 29 ticari banka, ikinci dönem için ise 22 ticari banka analize dâhil edilmiştir. Birinci dönem için tahmin sonuçları incelendiğinde, yerel (yabancı) bankaların ortalama aktif karlılığı; banka sermayesi, personel giderleri, menkul kıymet cüzdanı ve banka ölçeği (banka sermayesi, personel giderleri, likidite düzeyi ve banka ölçeği) değişkenlerinden anlamlı bir şekilde etkilenebilmektedir. İkinci dönem açısından tahmin sonuçları değerlendirildiğinde ise yerel (yabancı) bankaların ortalama aktif karlılığının içsel belirleyicileri sırasıyla banka sermayesi, personel giderleri, banka ölçeği ve takibe düşen krediler (banka sermayesi, likidite düzeyi, banka ölçeği, menkul kıymetler ve takibe düşen krediler) değişkenlerdir.

2002-2009 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan kamusal ve özel sermayeli bankalar için banka kârlılığının banka düzeyindeki belirleyicileri Alp vd. (2010) tarafından incelenmiştir. Çalışmada aktif karlılığı bağımlı değişken olarak, banka düzeyinde değişkenler (aktiflerin doğal logaritması, krediler ve alacakların toplam aktiflere oranı, likit aktiflerin toplam aktiflere oranı, faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı, sermayenin toplam aktiflere oranı) ise bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre aktiflerin doğal logaritması ve sermayenin toplam aktiflere oranı bağımlı değişkeni pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca çalışmada bağımlı değişken ile likit aktiflerin toplam aktiflere oranı ve faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Demirhan (2010) tarafından yapılan çalışmada 2003-2008 yıllarını içeren dönemde finansal yapı kararları ile mevduat bankalarının karlılığı arasındaki ilişkinin panel veri yöntemiyle araştırılması hedeflenmiştir. Mevduat bankalarına ait toplam 703 gözlemin kullanıldığı çalışmanın karlılık ölçüleri net faiz gelirleri, öz kaynak karlılığı ve aktif karlılığıdır. Çalışmada aktif karlılığının dikkate alındığı modellerde hem yabancı hem de yerli bankalar için faiz dışı gelirler, faiz dışı giderler ve finansal yapı değişkenleri (alınan krediler oranı, mevduat oranı ve özsermaye oranı) anlamlı değişkenler olarak rapor edilmiştir. Net faiz gelirlerinin dikkate alındığı modellerde ise anlamlı olarak rapor edilen iki değişken faiz dışı gelirler ve faiz dışı giderler değişkenleridir. Ayrıca, çalışmada özsermayenin bağımlı değişken olarak kullanıldığı

modellerden elde edilen bulgulara göre faiz dışı gelirler, faiz dışı giderler, özsermaye oranı ve mevduat oranı gibi değişkenler özsermaye karlılığındaki varyasyonu açıklayan bankaya özgü finansal değişkenler arasındadır.

Ata (2009), Türk bankacılık sektörü içerisinde yer alan 25 mevduat bankasının 2002-2007 dönemi mali verileri kullanılarak, Banka karlılığına etki eden içsel ve dışsal faktörleri belirlemek amacı ile gider yönetimi, sermaye yeterliliği, likidite, aktif karlılığı ve büyüklük içsel göstergelerinin aktif karlılığı bağımlı değişkeninin üzerindeki etkisini panel veri yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre; içsel faktörlerin dışsal faktörlere göre karlılık üzerinde daha fazla etkili olduğu sonucuna varılmış ve banka büyüklüğü, krediler/mevduat oranının pozitif yönlü, maliyet oranı, sermaye yeterliliği oranı ve takipteki krediler/toplam krediler oranının ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir.

Bumin (2009), çalışmasında Türk bankacılık sektörünün karlılık performansının analiz edilmesi amacıyla, 2002-2008 dönemindeki verilerini oran analizi yöntemiyle test etmiştir. Çalışmada öz kaynak karlılık oranı Camilleri (2005) yöntemi kullanılarak alt bölümlere ayrıştırılmak sureti ile karlılığın analizi yapılmaya çalışılmıştır. Analizin değişkenleri öz kaynak karlılık oranı, aktif karlılık oranı, sermaye çarpanı, varlık kullanımı ve alt çarpanları net faiz gelirleri/Aktifler, toplam faiz dışı gelirler/aktifler, net kar marjı ve alt çarpanları diğer faaliyet giderleri/toplam gelirler, kredi değer düşüş karşılığı/toplam gelirler, vergi karşılığı/toplam gelirler olmuştur. Analiz sonuçların göre; bankacılık sektörünün 2007 yılına kadar olan dönemde karlılığında artışlar yaşadığı fakat 2008 yılında yaşanan krizin de önemli etkisi ile birlikte sektörün karlılığının azaldığı tespit edilmiştir.

Türkiye'deki 26 ticari bankanın (3 kamu, 8 özel ve 15 yabancı sermayeli ticari banka) varlık karlılığının içsel belirleyicileri Işık (2017) tarafından 2009'un birinci çeyreği ile 2016'nın üçüncü çeyreğini kapsayan üçer aylık veriler baz alınarak incelenmiştir. Çalışmada tesadüfi ve sabit etkiler gibi standart panel veri regresyon yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, kamu sermayeli bankaların varlık karlılığının içsel belirleyicileri sırasıyla kredilendirme oranı, kredi riski ve

faaliyet giderleridir. Tahmin sonuçları özel ve yabancı sermayeli ticari bankalar açısından incelendiğinde ise iflas riski, kredi riski ve mevduat oranı gibi içsel değişkenler her iki banka türünün aktif karlılığının anlamlı belirleyicileridir.

3.1.2. Uluslararası Literatür İncelemesi

2000-2014 yıllarını içeren dönemde 8 Güney Asya ülkesinden (Afganistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri-Lanka) 200 ticari bankayı kapsayan bir örneklem kullanan Nisar vd. (2018) banka karlılığı üzerinde etkili olan faktörleri araştırmışlardır. Panel veri analiz yönteminin kullanıldığı çalışmanın karlılık ölçüsü varlıkların karlılığı ve özsermaye karlılığı değişkenleridir. Çalışmanın ampirik sonuçları göstermektedir ki karlılık ölçülerinin istatistiksel olarak anlamlı belirleyicileri; gecikmeli karlılık, fonlama maliyeti, sermaye yeterlilik oranı, faiz dışı giderler, takibe düşen giderler, menkul kıymet yatırımları, faiz dışı gelirler ve likidite düzeyi gibi bankalara özgü finansal değişkenlerdir.

Yao vd. (2018), çalışmalarında 2007-2016 dönemi için Pakistan'daki 28 mevduat bankasının karlılığı üzerinde etkili olan faktörleri panel iki aşamalı sistem GMM analizi kullanarak incelemiştir. Çalışmada seçilen karlılık göstergeleri sırasıyla vergiden önceki kar/ortalama aktifler, ortalama net faiz gelirleri, vergiden sonraki kar/ortalama aktifler ve vergiden sonraki kar/ortalama özsermaye değişkenleridir. Çalışmada Pakistan'daki bankaların karlılığının bankaya özgü belirleyicilerinin banka büyüklüğü, özsermaye oranı, kredi kayıpları karşılığı, likidite düzeyi, yönetim etkinliği, finansal yapı (mevduat-özsermaye oranı), işlem maliyeti, işgücü verimliliği (brüt gelir/ortalama çalışan sayısı), faiz dışı gelirler ve fonlama maliyeti gibi değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sovyet sonrası ülkeler olarak nitelendirilen 13 ülkenin (Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Estonya, Gürcistan, Kırgız Cumhuriyeti, Kazakistan, Litvanya, Letonya, Moldova, Rusya, Tacikistan ve Ukrayna) 1996-2016 dönemine ilişkin yıllık verilerini kullanan Yüksel vd. (2018) banka karlılığı üzerinde etkili olan içsel ve dışsal faktörleri ampirik olarak araştırmışlardır. Çalışmada sabit etkiler panel regresyonu ve

Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) kullanılmıştır. Banka karlılık ölçüsü olarak özsermaye karlılığının (ÖSK) kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, kredi miktarı, faiz dışı gelirler ve ekonomik büyüme değişkenleri banka karlılığındaki değişimi açıklayan en önemli değişkenlerdir. Daha açık bir ifade ile banka karlılığı değişkeni faiz dışı gelirler ve ekonomik büyüme gibi değişkenlerden pozitif yönde, ancak kredi/GSYİH oranından negatif yönde etkilenmektedir.

Bucevska ve Hadzi Misheva (2017), 2005-2009 döneminde Balkan ülkelerinden (Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Bosna Hersek, Karadağ ve Makedonya) 127 ticari bankanın karlılığına etki eden faktörleri statik ve dinamik panel analiz tekniği yardımıyla incelemiştir. Bulgular gecikmeli karlılık, maliyet etkinliği, net faiz gelirleri, kredi kayıpları karşılığı ve banka sermayesi gibi bankalara özgü değişkenlerin hem varlıkların karlılığındaki hem de özsermaye karlılığındaki değişimi açıklamada anlamlı değişkenler olduğuna işaret etmektedir.

Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren 20 mevduat bankasının (12 yerel banka ve 8 yabancı banka) karlılığı üzerinde etkili olan faktörler Saif-Alyousf vd. (2017) tarafından havuzlanmış en küçük kareler ve sabit etkiler panel veri modelleri kullanılarak analiz edilmiştir. 2000-2014 yıllarını kapsayan çalışmada 3 adet karlılık göstergesi (varlıkların karlılığı-VK, özsermayenin karlılığı-ÖSK ve net faiz marjı-NFM) kullanılmıştır. Yerel bankalar için analiz sonuçları, her üç karlılık ölçüsünün banka ölçeği değişkeninden negatif yönde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Buna ilaveten yabancı bankalar için tekrarlanan analiz; takibe düşen krediler, banka ölçeği, mevduatın krediye dönüşüm oranı ve likidite düzeyi gibi içsel değişkenlerin her üç karlılık göstergesinin ana belirleyicileri olduğunu ortaya koymaktadır.

2006-2013 döneminde Hindistan'daki kamu ve özel sektör bankalarının karlılığını etkileyen faktörler Bapat (2017) tarafından dinamik panel veri analizi ile araştırılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni ortalama varlık karlılığı ve özsermaye karlılığıdır. Çalışmanın ampirik sonuçları doğrultusunda takibe düşen krediler ve gider-gelir oranı ile her iki karlılık göstergesini arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir.

2005-2012 yıllarını içeren zaman aralığında Tunus'da faaliyette bulunan 20 ticari bankanın karlılığı ve gelir çeşitlendirme arasındaki ilişki Hamdi vd. (2017) tarafından incelenmiştir. Sistem iki aşamalı GMM metodu kullanılarak ulaşılan sonuçlar faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı ile ölçülen gelir çeşitlendirme değişkeninin hem varlıklar karlılığını hem de özsermaye karlılığı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmada ayrıca belirlenen karlılık göstergeleri ile banka düzeyindeki diğer değişkenler (gecikmeli karlılık, likidite riski, sermaye yeterlilik oranı ve mevduatın maliyeti) arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler rapor edilmiştir.

Menicucci ve Paolucci (2016) Avrupa bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 35 ticari bankanın 2009-2013 dönemine ilişkin verilerini kullanarak bankaya özgü unsurlar ile karlılık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın bağımlı değişkenleri sırasıyla ortalama özkaynak karlılığı, ortalama net faiz marjı ve ortalama aktif karlılığıdır. Sabit etkiler regresyon analizi sonuçları banka ölçeği, özsermaye/varlıklar oranı, kredi kayıpları karşılığı oranı ve mevduat-aktif oranı gibi içsel değişkenlerin hem ortalama özkaynak karlılığı modelinde hem de ortalama aktif karlılığı modelinde anlamlı olduğunu, bununla beraber ortalama net faiz marjı modelinde ise banka ölçeği, özsermaye/varlıklar oranı, net krediler-varlıklar oranı ve kredi kayıpları karşılığı oranı değişkenlerinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Garcia ve Guerreiro (2016), Portekiz'de faaliyet gösteren 27 ticari bankanın 2002-2011 dönemine ait panel verilerini kullanarak banka karlılığının belirleyicilerini incelemişlerdir. Çalışmada varlıkların ortalama karlılığı, özsermaye karlılığı ve net faiz gelirleri karlılık göstergesi olarak kullanılmıştır. Gerçekleştirilen statik sabit etkiler panel veri regresyonu neticesinde varlıkların ortalama karlılığı modeli için banka sermayesi, gider-gelir oranı, kredi riski, mevduatlardaki büyüme ve kredi büyümesi değişkenleri anlamlı içsel değişkenler olarak rapor edilmiştir. Özsermaye karlılığı modelinde gider-gelir oranı değişkeni anlamlı tek içsel değişkenken, net faiz gelirlerini açıklayan içsel değişkenler ise sırasıyla sermaye düzeyi, gider-gelir oranı, kredi riski ve kredi büyümesi değişkenleridir.

Islam ve Nishiyama (2016) 1997-2012 dönemi için Güney Asya ülkelerinde (Bangladeş, Hindistan, Nepal ve Pakistan) faaliyette bulunan 259 ticari bankanın kârlılığı üzerinde etki olan bankaya özgü, sektöre özgü ve makroekonomik belirleyicileri araştırmışlardır. Çalışmada değişkenlerin içsellik durumunu dikkate alan dinamik iki aşamalı sistem GMM panel veri analiz tekniği kullanılmıştır. Varlıkların karlılığının (VK) bağımlı değişken olarak kullanıldığı regresyon analizinden elde edilen sonuçlara göre geçmiş dönem varlıkların karlılığı, sermaye düzeyi, likidite oranı, kişi başına düşen faaliyet geliri ile ölçülen verimlilik oranı, bilanço dışı gelirler ve kazancın istikrarı gibi değişkenler banka varlık karlılığının anlamlı içsel belirleyicileridir. Bununla beraber, Özsermaye karlılığının (ROE) bağımlı değişken olarak kullanıldığı modelden elde edilen sonuçlara göre ise geçmiş dönem özsermaye karlılığı, sermaye düzeyi ve kazancın istikrarı gibi değişkenler banka özsermaye karlılığının etkileyen anlamlı içsel değişkenlerdir.

Gana'da faaliyette bulunan 112 bankanın varlık ve özsermaye karlılığını etkileyen faktörler Adusei (2015) tarafından sabit etkiler panel veri yöntemiyle incelenmiştir. 2009-2013 arasındaki yılları kapsayan banka örnekleme kullanılarak gerçekleştirilen analizde; menkul kıymet yatırımları, likidite düzeyi, banka ölçeği, fonlama riski ve iflas riski gibi bankalara ilişkin finansal unsurların banka karlılık göstergelerindeki değişimi açıklamada anlamlı belirleyiciler oldukları tespit edilmiştir.

Letonya ve Litvanya'da faaliyet gösteren bankaların karlılığının belirleyicileri Titko vd. (2015) tarafından çok değişkenli doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. 2008-2014 dönemini kapsayan çalışmada banka karlılığı dört farklı değişken (faiz gelirleri, net ücret ve komisyon gelirleri, özsermaye karlılığı ve varlık karlılığı) ile temsil edilirken analiz sürecinde SPSS kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre karlılık modellerinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenler sırasıyla gider gelir oranı, kredi kayıpları karşılığı, likidite düzeyi, toplam mevduatların doğal logaritması alınarak ölçülen banka ölçeği gibi bankalara özgü finansal değişkenlerdir.

Chronopoulos vd. (2015), 1984–2010 yıllarını kapsayan dönemde Amerikan bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 17,588 bankanın 241,259 gözlemini kullanarak

banka varlıklarının ve özsermayesinin kârlılığı üzerinde etkili olan faktörleri incelenmiştir. Dinamik iki aşamalı panel regresyon analizinin kullanıldığı çalışmada her iki karlılık değişkeninin anlamlı bankaya özgü belirleyicilerinin sırasıyla banka ölçeği, aktiflerdeki büyüme, bir önceki dönem karlılık, sermaye düzeyi, takibe düşen krediler, kredi-varlık oranı ve gelir çeşitlendirme olduğu tespit edilmiştir.

1998-2013 döneminde Honduras bankacılık sektöründe net faiz marjını etkileyen faktörler Nassar vd. (2014) tarafından araştırılmıştır. En küçük karelere dayalı panel düzeltilmiş standart hatalar yöntemi (OLS-PCSE) kullanılarak yapılan analiz neticesinde 17 bankanın net faiz marjını etkileyen bankaya özgü unsurlar sırasıyla; likit varlıklar/toplam varlıklar, işlem maliyetleri/toplam varlıklar, kredi kayıpları karşılığı/kredi ve alacaklar ve kredi/mevduat oranlarıdır.

Malavi’de 2009-2012 döneminde pay senetleri borsada işlem gören 12 mevduat bankasının karlılığı ile bankalara özgü ve makro değişkenler arasındaki ilişki Lipunga (2014) tarafından araştırılmıştır. Çok değişkenli regresyon analizi sonuçları likidite düzeyinin, banka büyüklüğünün ve yönetim etkinliğinin bankaların varlık karlılığını anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermektedir.

Almazari (2014), 2005-2011 yıllarını kapsayan döneme ilişkin 161 gözlem kullanarak Suudi Arabistan ve Ürdün’de banka karlılığını etkileyen içsel faktörleri araştırmıştır. Havuzlanmış en küçük kareler yönteminin kullanıldığı çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, hem gider-gelir oranı hem de banka ölçeği Suudi bankalarının varlık karlılığını ters yönde etkilemektedir. Bununla beraber çalışmada Ürdün bankalarından oluşan örneklem için varlık karlılığını anlamlı bir şekilde etkileyen tek içsel değişkenin gider-gelir oranı olduğu rapor edilmiştir. Çalışmada ayrıca diğer bankalara özgü içsel değişkenlerle banka varlık karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Dumičić ve Rizdak (2013) çalışmalarında, 1999-2010 döneminde 11 Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren 152 bankanın net faiz marjının ana belirleyicilerini analiz etmişlerdir. Dinamik panel veri metodu kullanılarak elde edilen

sonuçlar; geçmiş dönem net faiz marjı, gider-gelir oranı, sermaye oranı, faiz dışı gelir oranı, mevduatın krediye dönüşüm oranı ve krediler için ayrılan karşılık oranı gibi banka düzeyinde değişkenlerin net faiz marjının ana belirleyicileri olduğunu göstermektedir.

1999-2009 yılları arasında, İspanya'da faaliyette bulunan 89 bankanın 697 gözlemi kullanan Trujillo-Ponce (2013) banka kârlılığını belirleyen faktörleri dinamik panel metodu ile analiz etmiştir. Çalışmanın ampirik sonuçları hem varlıkların hem de özsermayenin karlılığı açısından değerlendirildiğinde her iki karlılık göstergesinin geçmiş dönem karlılık, mevduat/toplam yükümlülükler, gider-gelir oranı, finansal kaldıraç, kredi kayıpları karşılığı/net krediler, takipteki krediler/brüt krediler, kredilendirme düzeyi gibi bankaya özgü finansal değişkenlerden anlamlı bir şekilde etkilendiğini göstermektedir.

Fungáčová ve Poghosyan (2011), 1999-2007 döneminde Rus bankacılık sektöründeki bütün bankaların mülkiyet yapılarını dikkate alarak net faiz gelirlerinin belirleyicilerini ampirik olarak incelemiştir. Analiz metodu olarak sabit etkiler tahmincisinin kullanıldığı çalışmada personel maliyetleri ve sermaye oranı değişkenlerinin net faiz gelirlerini olumsuz yönde, bununla beraber takipteki krediler oranı, likidite oranı ve banka büyüklüğü değişkenlerinin ise net faiz gelirlerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Sonuçlar genel olarak, faiz marjı belirleyicilerini analiz ederken banka sahipliğinin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Heffernan ve Fu (2010) 1999-2006 döneminde Çin'deki 70 bankanın 265 gözlemini kullanarak banka performansı üzerinde etkili olan faktörleri panel veri regresyon yöntemi ile araştırmışlardır. Çalışmada ekonomik katma değer, ortalama özsermaye karlılığı, net faiz gelirleri ve ortalama varlık karlılığı gibi finansal değişkenler bağımlı değişken olarak modellenmiştir. Dinamik panel veri analizinden elde edilen bulgular ekonomik katma değer modelinde; gider-gelir oranının, geçmiş dönem ekonomik katma değerinin, likidite düzeyinin, banka sermayesinin ve kredi kayıpları karşılığının anlamlı içsel değişkenler olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber bulgular kredi kayıpları karşılığının ve gecikmeli karlılık değişkeninin ortalama

özsermaye karlılığı modelinde; likidite düzeyinin, gider-gelir oranının ve geçmiş dönem karlılık değişkeninin ise ortalama varlıkların karlılığı modelinde istatistiksel açıdan anlamlı içsel değişkenler olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, analiz sonuçları net faiz gelirleri açısından yorumlandığında, net faiz gelirleri karlılık göstergesi gecikmeli karlılık değişkeni başta olmak üzere gider-gelir oranı, banka sermayesi, kredi kayıpları karşılığı, kredilendirme düzeyi ve diğer faaliyet gelirleri gibi içsel değişkenlerden anlamlı bir şekilde etkilenmektedir.

Sufian ve Habibullah (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, 2000-2005 reform sonrası dönemi için Çin'de faaliyet gösteren ticari bankaların 220 gözlemine içeren bir panel veri seti kullanılarak bankaların karlılık düzeyini etkileyen unsurlar araştırılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni varlıkların karlılığıdır. Sabit etkiler panel metodunun kullanıldığı çalışmada ampirik bulgular bir taraftan bütün ticari bankalar açısından diğer taraftan da kamu, özel ve yabancı ticari bankalar açısından yorumlanmıştır. Bulgular bütün ticari bankalar açısından incelendiğinde yönetim etkinliği, sermaye düzeyi, faiz dışı gelirler ve banka ölçeği gibi bankaya özgü finansal değişkenlerin varlıkların karlılığındaki değişimi açıklamada istatistiki olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmanın bulguları banka türleri açısından değerlendirildiğinde sadece yönetim etkinliği değişkeni her üç ticari banka türünün varlıklarının karlılığının ortak ve anlamlı belirleyicisidir.

6 Avrupa ülkesinde (Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve İngiltere) faal olarak çalışan 665 bankanın 1992-1998 yıllarını kapsayan 7 yıllık verilerini kullanan Goddard vd. (2004) bankaların özsermaye karlılığı ile bankaya özgü finansal değişkenler arasındaki ilişkiyi dinamik panel tekniğiyle incelemiştir. Tüm bankaların yer aldığı modelden elde edilen ampirik bulgular geçmiş dönem karlılık, banka sermayesi ve bilanço dışı faaliyetler/toplam aktifler değişkenlerinin anlamlı içsel değişkenler olduğunu göstermektedir. Bulgular ülkeler bazında değerlendirildiğinde, her bir ülke bankacılık sektörü için özsermaye karlılığının belirleyicileri farklılık göstermektedir.

3.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Reel sektör firmaları gibi bankaların da belli bir faaliyet dönemi içerisinde göstermiş oldukları performans sadece mikro açıdan (çalışanlar, banka yöneticileri, pay sahipleri vs.) değil makro açıdan (ekonomik büyüme, enflasyon, işsizlik vs.) da son derece büyük önem taşımaktadır. Diğer gelişmekte olan ekonomilerde olduğu gibi Türk ekonomisinde de finansal sistem içerisindeki önemi ve payı dikkate alındığında bankalar finansal aracılık sürecinde fon transfer mekanizması gibi hareket ederek finansal sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesine ve istikrarına katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar.

Son zamanlarda hem uluslararası düzeyde hem de ulusal düzeyde yaşanan krizler ve özellikle, dış kaynaklı ekonomik saldırılar; bankaların ve bankaların yapmış oldukları faaliyetlerin bir ülke ekonomisi için ne denli önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, finansal aracılık sürecinde kredi ve likidite riski başta olmak üzere birçok riske maruz kalan bankalar, bir taraftan kârlılık düzeylerini arttırmaya çalışmakta diğer taraftan da maruz kaldıkları riskleri etkin bir şekilde yöneterek en aza indirmeye çalışmaktadırlar.

Bu çalışmada Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının önemli karlılık göstergelerinden olan varlık kârlılığı üzerinde etkili olan bankalara özgü finansal değişkenlerin (banka yaşı, banka ölçeği, mevduat büyümesi, kredi-mevduat oranı, sermaye yeterlilik oranı, finansal varlık oranı, özel karşılık oranı, kredilendirme düzeyi, net ücret ve komisyon gelirleri ve personel giderleri) tespit edilmesi amaçlanmıştır. Karlılık önemli bir performans göstergesidir. Karlılığın artmasına katkı sağlayan ya da azalmasına yol açan faktörleri tespit etmek hem finansal sistem içinde büyük bir paya sahip olan bankaların faaliyetlerinin sürekliliği açısından hem de ekonomideki diğer birimler açısından büyük önem arz etmektedir.

Çalışmada mevduat bankalarının karlılığını etkileyen içsel değişkenler hem tüm örneklem bazında hem de yerli ve yabancı bankalar bazında ayrı ayrı değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Makroekonomik değişkenler üzerinde banka yönetiminin kontrolünün olmaması nedeniyle bu çalışmada sadece bankalara özgü içsel faktörler dikkate

alınmıştır. Ayrıca, bu çalışmada kredi-mevduat oranı ile karlılık arasındaki ilişkinin doğrusal olup olmadığı test edilerek ulusal literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

3.3. Çalışmanın Veri Seti ve Kısıtları

Panel veri metodolojisinin kullanıldığı bu çalışmada, 2008 küresel finansal krizi sonrasında 2009-2017 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye’de faaliyette bulunan 23 mevduat bankasının yıllık frekanstaki finansal verileri analize dâhil edilmiştir. Banka düzeyindeki finansal veriler dengeli panel (balanced panel) özelliği taşımaktadır. Banka düzeyindeki finansal değişkenler Türkiye bankalar Birliği (TBB) resmi web sayfasından temin edilmiştir. Bu çalışmada veri setine dahil edilen mevduat bankaları Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 3.1’de görüldüğü gibi 23 mevduat bankasının 11’i yerli 12’si ise yabancı mevduat bankasıdır. Türkiye’de faaliyette bulunan mevduat bankalarının kârlılığını etki eden banka düzeyindeki faktörleri tespit etmek amacı ile yapılan bu çalışmada Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna bünyesindeki mevduat bankaları ve şube düzeyinde faaliyette bulunan yabancı bankalar çalışma kapsamından çıkarılmıştır.

Tablo 3.1: Çalışmada Yer Alan Mevduat Bankaları

Mevduat bankası	Mülkiyet yapısı
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Kamu sermayeli
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Kamu sermayeli
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Kamu sermayeli
Akbank T.A.Ş.	Özel sermayeli
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Özel sermayeli
Türkiye İş Bankası A.Ş.	Özel sermayeli
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Özel sermayeli
Turkish Bank A.Ş.	Özel sermayeli
Şekerbank T.A.Ş.	Özel sermayeli
Fibabanka A.Ş.	Özel sermayeli
Anadolubank A.Ş.	Özel sermayeli
Alternatifbank A.Ş.	Yabancı sermayeli
Arap Türk Bankası A.Ş.	Yabancı sermayeli
Burgan Bank A.Ş.	Yabancı sermayeli
Citibank A.Ş.	Yabancı sermayeli
Denizbank A.Ş.	Yabancı sermayeli
Deutsche Bank A.Ş.	Yabancı sermayeli
HSBC Bank A.Ş.	Yabancı sermayeli
ICBC Turkey Bank A.Ş.	Yabancı sermayeli
ING Bank A.Ş.	Yabancı sermayeli
QNB Finansbank A.Ş.	Yabancı sermayeli
Turkland Bank A.Ş.	Yabancı sermayeli
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Yabancı sermayeli

Çalışma kapsamında incelenen mevduat bankalarına ilişkin özet istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum değer, maksimum değer, çarpıklık katsayısı, basıklık katsayısı, Jarque-Bera istatistiği ve gözlem sayısı) Tablo 3.2’de sunulmuştur. Tablo 3.2’ye göre incelenen dönemde mevduat bankalarının varlıkların karlılığının (VK) ortalaması yaklaşık %1.3’tür

Tablo 3.2: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (Tüm Bankalar)

Değişken	Ortalama	Std. Spm.	Minimum	Maksimum	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera	N
VK	.0124872	.0102121	-.016606	.08027	1.448791	12.82302	904.656(0.000)	207
Ln(yaş)	3.771921	.7770317	2.30259	5.32301	.2024666	2.051387	45.0198(0.000)	207
Ln(aktif)	16.93891	1.721712	13.70543	19.88919	-.0997816	1.805746	367.298(0.000)	207
MB	.2186544	.4398261	-.81295	5.104132	7.387047	77.57504	8932.51(0.000)	207
MKO	1.026567	.3193428	.09418	2.87254	1.000124	9.211627	3421.74(0.000)	207
MKO2	1.155328	.8051651	.00887	8.25151	4.275263	34.02487	152.391(0.000)	207
SYO	.174749	.0533468	.1257	.50719	3.763179	21.44117	2128.58(0.000)	207
FV	.1761469	.10341	.0061	.58036	1.557483	5.822323	97.1479(0.000)	207
ÖK	.0272796	.0212587	0	.17813	2.906339	17.59469	43.2227(0.000)	207
KD	.5993328	.1375013	.0361	.84716	-1.357576	4.972505	26.6009(0.000)	207
NÜKG	.0093876	.0054873	-.00175	.03478	.7980595	4.569628	9.17564(0.001)	207
PG	.0136039	.005257	.00574	.02961	.8709218	3.223935	12.6449(0.002)	207

Not: Tabloda kullanılan kısaltmalara ilişkin açıklamalar Tablo 3.5’te verilmiştir. Jarque-Bera testinde sıfır hipotezi “seri normal dağılıma sahiptir” şeklinde kurulmaktadır.

Çalışmada yer alan yerli bankalara ilişkin özet istatistikler Tablo 3.3’te sunulmuştur. Türk bankacılık sektöründeki yerli bankaların incelenen dönem itibariyle ortalama varlık karlılıkları yaklaşık %1.3’dir

Tablo 3.3: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (Yerli Bankalar)

Değişken	Ortalama	Medyan	Std. Sp.	Minimum	Maksimum	Çarpıklık	Jarque-Bera	N
VK	.0133488	.013761	.0080905	-.016606	.03142	-.7345025	31.3102(0.000)	99
Ln (yaş)	3.956226	4.17439	.7214785	2.30259	5.03695	-.7645434	3514.17(0.000)	99
Ln (aktif)	17.55169	18.25552	1.806621	13.70543	19.88919	-.7766736	30.7090(0.000)	99
MB	.1926338	.177783	.2117451	-.156682	1.73303	4.291908	9.21238(0.009)	99
MKO	.9767608	1.01948	.1849854	.37273	1.1986	-1.231941	16.1875(0.000)	99
MKO2	.9879358	1.03935	.3224168	.13893	1.43664	-.7427209	164.054(0.000)	99
SYO	.1620381	.15157	.0344661	.13077	.32086	2.619455	33.0750(0.000)	99
FV	.1805534	.16331	.1095059	.0061	.57005	1.184736	43.9845(0.000)	99
ÖK	.0235562	.02167	.0123762	.00224	.0607	.9106526	2.42657(0.297)	99
KD	.6237634	.64575	.1095871	.22739	.84716	-1.254933	16.3757(0.000)	99
NÜKG	.0081439	.00799	.0043707	.0012	.02225	.3530394	10.4318(0.005)	99
PG	.0122587	.01053	.0051396	.00574	.02645	.9920587	11.4745(0.003)	99

Not: Tabloda kullanılan kısaltmalara ilişkin açıklamalar Tablo 3.5’te verilmiştir. Jarque-Bera testinde sıfır hipotezi “seri normal dağılıma sahiptir” şeklinde kurulmaktadır.

Çalışmaya dahil edilen yabancı mevduat bankalarına ait özet istatistikler Tablo 4'te sunulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde yabancı mevduat bankalarının ortalama varlık karlılığı %1.2'dir. Bu istatistikler göstermektedir ki incelenen dönemde yerli mevduat bankalarının ortalama varlık karlılıkları yabancı bankalarinkinden daha yüksektir.

Tablo 3.4: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (Yabancı Bankalar)

Değişken	Ortalama	Std. Sp.	Minimum	Maksimum	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera	N
VK	.0116974	.0118114	-.014633	.08027	2.129854	13.37752	566.377(0.000)	108
Ln (yaş)	3.602975	.7908399	2.48491	5.32301	1.008576	2.904011	49.9864(0.000)	108
Ln (aktif)	16.37719	1.432378	13.78075	19.60005	.383973	2.204457	66.6130(0.000)	108
MB	.2425066	.5746001	-.81295	5.104132	6.087715	49.98642	1591.79(0.000)	108
MKO	1.072224	.4007424	.09418	2.87254	.817465	6.483017	1045.49(0.000)	108
MKO2	1.308772	1.050339	.00887	8.25151	3.337456	20.58298	164.054(0.000)	108
SYO	.1864007	.0640662	.1257	.50719	3.43037	16.61108	513.272(0.000)	108
FV	.1721075	.0978283	.04558	.58036	1.996906	7.552524	4.04681(0.000)	108
ÖK	.0306928	.0265556	0	.17813	2.489691	12.44812	15.8518(0.000)	108
KD	.576938	.1560192	.0361	.78909	-1.176166	4.046814	16.7463(0.000)	108
NÜKG	.0105277	.0061426	-.00175	.03478	.7061763	4.235962	14.8511(0.000)	108
PG	.0148369	.0050796	.00701	.02961	.941411	3.419563	5.50445(0.063)	108

Not: Tabloda kullanılan kısaltmalara ilişkin açıklamalar Tablo 3.5'te verilmiştir. Jarque-Bera testinde sıfır hipotezi "seri normal dağılıma sahiptir" şeklinde kurulmaktadır.

3.4. Ekonometrik Model

Çalışmada literatürdeki önceki çalışmalar izlenerek mevduat bankalarının karlılığına etki eden içsel faktörleri belirlemek amacıyla aşağıda denklem 1'de gösterilen modeller oluşturulmuştur:

$$\text{Varlık karlılığı}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{bankaya özgü değişkenler}_{it} + \theta_t + \mu_i + \epsilon_{it} \quad (1)$$

$i = 1, 2, \dots, 23$ mevduat bankaları ve $t = 2009, 2010, \dots, 2017$

β_0 sabit terim

θ_t bankalara göre değişmeyen zaman etkileri

μ_i zamana göre değişmeyen bankalara özgü gözlenemeyen etkiler

ϵ_{it} hata terimi

Modellerde yer alan bankaların karlılık göstergeleri ve bankalara özgü değişkenler Tablo 3.5'te gösterilmektedir.

Tablo 3.5: Çalışmada Yer Alan Değişkenler

Değişkenler	Hesaplama Biçimi	Beklenen Etki
Karlılık değişkenleri		
Varlık karlılığı (VK)	Net dönem karı (zararı)/toplam varlıklar	
Bankaya özgü değişkenler		
Banka yaşı (Ln(yaş))	2009- Kuruluş yılı	+
Banka ölçeği (Ln(aktif))	Toplam varlıkların doğal logaritması	+/-
Mevduat büyüme (MB)	$\frac{((\text{Mevduat}_t - \text{Mevduat}_{t-1}))}{\text{Mevduat}_{t-1}}$	+/-
Kredi-Mevduat Oranı (MKO)	Kredi ve alacaklar/toplam mevduat	+
Kredi-Mevduat Oranı ² (MKO) ²	(Kredi ve alacaklar/toplam mevduat) ²	-
Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO)	Toplam sermaye/risk ağırlıklı unsurlar	+/-
Finansal varlıklar (FV)	Finansal varlıklar/ toplam varlıklar	+
Özel karşılıklar (ÖK)	Özel karşılıklar/kredi ve alacaklar	+/-
Kredilendirme düzeyi (KD)	Kredi ve alacaklar/toplam varlıklar	+/-
Net ücret ve komisyon gelirleri (NÜKG)	Net ücret ve komisyon gelirleri/toplam varlıklar	+
Personel giderleri (PG)	Personel giderleri/ toplam varlıklar	-

3.4.1. Banka Düzeyinde Değişkenler ve Hipotezlerin Geliştirilmesi

Banka yaşı: Bankaların sektörde faaliyette bulunduğu sürenin artması onların bir yandan finansal piyasalara ilişkin deneyim ve tecrübelerini diğer yandan da güvenilirliklerini arttırabilir. Bu durumda bankaların yaşı ile karlılık performansı arasında olumlu bir ilişki olması beklenebilir.

Banka ölçeği: Bu değişken sigorta banka karlılığı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde açıklayıcı değişken olarak kullanılmaktadır. Ölçek ve kapsam ekonomileri teorisine göre artan banka ölçeği ile maliyetler azalacağından karlılığın bu durumdan olumlu yönde etkilenebileceği öne sürülmektedir. Ayrıca küçük ölçekli banlara kıyasla büyük ölçekli bankalar gelir portföylerini çeşitlendirerek maruz kaldıkları riskleri minimize etme olanağına sahiptirler. Dolayısıyla bu durumdan dolayı da büyük ölçekli bankaların daha yüksek düzeyde kâr üretmeleri beklenebilir. Bununla beraber artan ölçek nedeniyle aşırı büyüyen bankaların yönetimi ile ilgili çeşitli sorunlar ölçek etkisizliğine yol açabilir ve bu durum karlılığı olumsuz yönde etkileyebilir (Trujillo-Ponce 2013; Chronopoulos vd. 2015; Yao vd. 2018).

Mevduat büyüme: Banka yönetiminin yatırımlarına ilişkin risk alma derecesinin bir ölçüsü olan bu değişken ile banka karlılığı arasında teorik olarak pozitif yönde bir

ilişki beklenebilir. Çünkü iş hacmindeki artış karlılığa olumlu yönde yansiyabilir. Ancak, sektördeki yüksek büyüme oranı rakip banka sayısını arttırarak bankaların karlılığını olumsuz yönde etkileyebileceği de unutulmamalıdır (Işık vd. 2018).

Kredi-mevduat oranı: Bu değişkenin artması geleneksel bankacılık çerçevesinde bankaların faiz gelirlerini arttırması beklenebilir. Ancak kredi taleplerinin toplanan mevduatlardan karşılanamaması bankalarının maliyetlerinin artmasına dolayısıyla da karlılığının azalmasına neden olabilir (Işık 2017; Işık vd. 2017; Aydemir vd. 2018).

Sermaye yeterlilik oranı: Sermaye yapısı güçlü olan bankaların fonlama maliyeti daha düşük olacağından güçlü sermaye yapısı karlılığın artmasına katkı sağlayabilir. Bununla beraber artan sermaye riski azaltacağından karlılığın azalmasına yol açabilir (Gülhan ve Uzunlar 2011; Chronopoulos vd. 2015; Yao vd. 2018).

Finansal varlıklar: Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların finansal varlıkları çoğunlukla devlet iç borçlanma senetlerinden oluşmaktadır. Bu tür yatırımların artmasının kârlılığı pozitif yönde etkilemesi beklenebilir (Gülhan ve Uzunlar 2011).

Özel karşılıklar: Bankaların takibe düşen kredilerinin artmasının bir sonucu olarak bu tür kredilere ayrılacak karşılıkları da artmaktadır. Bu durumda banka bilançolarının bozulması nedeniyle artan kredi riski, bankaların karlılığını olumsuz yönde etkileyebilir. Ancak etkin bir şekilde yönetilen kredi riskinin müşteriler yansıtılması sonucunda bu değişken ile banka karlılığı arasında pozitif bir ilişki de beklenebilir (Taşkın 2011; Aydemir ve Güloğlu 2017).

Kredilendirme düzeyi: Bankaların müşterilerine kullandırdıkları kredilerden aldıkları faiz bankaların en önemli gelir kaynağıdır. Sonuçta kredilerin etkin bir şekilde yönetilmesi karlılık düzeyini arttırabilir. Ancak kredilerin etkin bir şekilde yönetilememesi bankaların kredi riskini arttıracığından karlılık düzeyi bu durumdan olumsuz yönde etkilebilir (Taşkın 2011; Sevim ve Eyüboğlu 2016; Yao vd. 2018).

Net ücret ve komisyon gelirleri: Mevduat bankalarının temel gelir kaynağı geleneksel kredilendirme faaliyetleri neticesinde elde ettikleri faiz gelirleridir. Ancak son zamanlarda sektördeki artan rekabete bağlı olarak, faiz marjlarının azalması bankaları faiz dışı gelir yaratan faaliyetlere yönlendirmiştir. Dolayısıyla, bankalara gelir portföylerini çeşitlendirme imkanı veren bu değişkenin banka karlılığı üzerindeki beklenen etkisinin teorik olarak pozitif olması beklenebilir (Okuyan ve Karataş 2017; Nisar vd. 2018).

Personel giderleri: Bu değişken literatürde yoğun bir şekilde kullanılan banka karlılığının önemli belirleyicilerinden biridir. Teorik olarak bankaların en önemli faaliyet giderlerinin başında gelen personel maliyetlerin artması banka karlılığı üzerinde ters yönde etkiye yol açabilir (Taşkın 2011; Fungáčová ve Poghosyan 2011; Gülhan ve Uzunlar 2011; Okuyan ve Karataş 2017).

3.4.2. Model Seçimi Çoklu Doğrusal Bağlantı ve Durağanlık Analizi

Literatür incelemesinden de görüldüğü üzere panel veri analizi bankacılık sektörü ile ilgili yapılan uygulamalı çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Panel veri analizi kapsamında temel olarak kullanılan iki tür model bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla tesadüfi etkiler ve sabit etkiler modelleridir. Tesadüfi etkiler modelinde bağımsız değişkenler ile birim etkiler arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı varsayılmaktadır. Bu durumda yani bağımsız değişkenler ile birim etkiler arasında herhangi bir ilişki yoksa bu tahminci model parametrelerini sapmasız ve tutarlı bir şekilde tahmin edebilmektedir. Ancak, modelde birim etkilerin var olması ve modelin bağımlı değişkenlerini etkilemesi durumunda, tesadüfi etkiler modeli kullanılarak yapılan tahminler geçerliliğini kaybetmektedir. Dolayısıyla bu durumda birim etkilerin olduğu modelin tahmin edilmesinde sabit etkiler tahmincisinin kullanılması daha uygun olmaktadır. Çalışmada sabit etkiler ve tesadüfi etkiler tahmincileri arasında tercih yapabilmek için Hausman (1978) testi kullanılmıştır. Bu testte sıfır hipotezi “birim etkiler modeldeki diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisizdir” şeklinde kurulmaktadır (Tatoğlu 2016). Diğer yandan, oluşturulan karlılık modellerinde otokorelasyon (sıfır hipotezi: modelde otokorelasyon yoktur) ve değişen varyans (sıfır hipotezi: modelde değişen varyans yoktur) sorunlarının varlığı Motifine Bhargava et al. Durbin-Watson

testi, Baltagi-Wu LBI testi ve Greene (2008) testleri ile araştırılmıştır. Bu sorunların birinin ya da ikisinin de karşılaşıldığı modellerde “dirençli standart hatalar” rapor edilmiştir.

Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenlere ilişkin çoklu doğrusal bağlantının araştırılmasında Spearman korelasyon analizinden ve varyans büyütme faktörü (VIF) analizinden faydalanılmıştır. Her iki analizden elde edilen sonuçlar Tablo 3.6, 3.7 ve 3.8’de sunulmaktadır. Tüm bankalara ilişkin sonuçlar incelendiğinde değişkenler arasında önemli derecede korelasyonlar olduğu görülmektedir. Korelasyon matrisindeki en yüksek korelasyon katsayısı -0.72 ’dir. *Gujarati ve Porter (2009)*’e göre korelasyon katsayılarının 0.80 ’i aşmaması çoklu doğrusal bağlantı sorununun regresyon analizi için önemli bir sorun teşkil etmediğini göstermektedir. Ayrıca değişkenlere ilişkin VIF değerleri 4.86 ile 1.23 arasında değişmektedir. *Gujarati (2003)*’e göre çoklu doğrusal bağlantı sorunundan bahsedebilmek için VIF değerlerinin 10 ’dan büyük olması gerekmektedir. Hem korelasyon katsayıları hem de VIF katsayılarına ilişkin bulgular bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorununa yol açacak düzeyde ilişki olmadığına işaret etmektedir.

Tablo 3.6: Korelasyon Matrisi ve VIF Katsayıları (Tüm Bankalar)

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	VIF
(1)Ln(yaş)	1										1.78
(2)Ln(aktif)	.35*	1									4.74
(3)MB	-.05	-.13	1								1.23
(4)KMO	-.20*	.06	-.18*	1							1.83
(5)SYO	.21*	-.42*	.22*	-.25*	1						2.77
(6)FV	.42*	.19*	-.05	-.17	.37*	1					1.87
(7)ÖK	.04	.07	-.19*	-.23*	-.10	.07	1				1.70
(8)KD	-.43*	-.23*	-.17	.51*	-.72*	-.55*	-.07	1			4.86
(9)NÜKG	.11	.10	.08	.05	.31*	.29*	.08	-.26*	1		1.79
(10)PG	-.44*	-.63*	-.10	-.06	.07	-.20*	.37*	.08	.14	1	4.23

Not: *** %1 önem seviyesinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

Yerli bankalar açısından sonuçlar değerlendirildiğinde korelasyon matrisinde bulunan en yüksek korelasyon katsayısı kredilendirme düzeyi değişkeni ve kredi-mevduat oranı değişkenleri arasında hesaplanmış olup 0.76 ’dır. Tablo 3.7’nin son sütununda görüldüğü gibi her bir değişken için hesaplanan VIF değerleri 5.98 ile 1.22 arasında değişmektedir. Her iki analiz sonucunda ulaşılan bulgular göstermektedir ki

bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorununa yol açacak düzeyde ilişki olmadığına işaret etmektedir.

Tablo 3.7: Korelasyon Matrisi ve VIF Katsayıları (Yerli Bankalar)

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	VIF
(1)Ln(yaş)	1										3.41
(2)Ln(varlıklar)	.71*	1									5.98
(3)MB	-.21	-.10	1								2.81
(4)KMO	-.07	.22	.15	1							3.86
(5)SYO	-.19	-.42*	.14	-.65*	1						2.18
(6)FV	.54*	.48*	-.19	-.56*	.13	1					4.19
(7)ÖK	.17	.18	-.22	-.18	-.01	.31*	1				1.56
(8)KD	-.26*	-.01	.30*	.76*	-.72*	-.64*	-.25	1			4.39
(9)NÜKG	.29*	.30*	-.12	.24	-.19	.18	.36*	.08	1		1.97
(10)PG	-.64*	-.72*	-.07	-.10	.25	-.33*	.01	.09	.08	1	1.22

Not: *** %1 önem seviyesinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 3.8'deki Korelasyon ve VIF Katsayıları yabancı bankalar açısından incelendiğinde VIF katsayılarının 5.36 ile 1.34 arasında değerler aldığı bununla beraber hesaplanan en yüksek korelasyon katsayısının ise -0.70 olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.8: Korelasyon Matrisi ve VIF Katsayıları (Yabancı Bankalar)

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	VIF
(1)Ln(yaş)	1										2.07
(2)Ln(varlıklar)	-.22	1									3.84
(3)MB	.01	-.16	1								1.34
(4)KMO	-.22*	.09	-.25*	1							1.90
(5)SYO	.49	-.39*	.27*	-.22	1						2.83
(6)FV	.33*	-.19	-.00	-.00	.57*	1					1.94
(7)ÖK	.05	.14	-.21	-.28*	-.19	-.03	1				2.62
(8)KD	-.64*	.36*	-.27	.46*	-.70*	-.54*	.02	1			5.36
(9)NÜKG	.11	.10	.11	-.04	.43*	.42*	-.05	-.38*	1		2.57
(10)PG	-.21*	-.37*	-.15	-.11	-.11	-.07	.52*	.16	.10	1	4.29

Not: *** %1 önem seviyesinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

Panel veri analizinde değişkenlere ilişkin durağanlığın sınanmasına başlamadan evvel değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının bulunup bulunmadığının test edilmesi tahmin sonuçlarının sapmasız ve tutarlı olması açısından büyük önem taşımaktadır. Literatürde N ve T durumları göz önüne alınarak değişkenler için çeşitli yatay kesit bağımlılığı testleri geliştirilmiştir. Bu çalışmada N (23)>T(9) durumu için yatay kesit bağımlılığı sınamasında Pesaran (2004) CD testi kullanılmıştır. Her üç banka örnekleme için Pesaran (2004) CD testi sonuçları Tablo 3.9'da sunulmaktadır.

Tablo 3.9: Değişken Bazında Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Değişken	Tüm bankalar		Yerli bankalar		Yabancı bankalar	
	CD-istatistiği	p-değeri	CD-istatistiği	p-değeri	CD-istatistiği	p-değeri
VK	6.613	0.000	1.368	0.086	0.477	0.317
Ln(yaş)	0.513	0.304	0.283	0.389	4.396	0.000
Ln(aktif)	1.472	0.070	0.473	0.318	-0.689	0.245
MB	-1.168	0.121	1.560	0.059	-1.544	0.061
KMO	1.220	0.111	-0.260	0.397	4.122	0.000
KMO ²	1.363	0.086	-0.271	0.393	-0.872	0.192
SYO	0.392	0.392	-1.415	0.079	0.402	0.344
FV	0.568	0.285	-1.141	0.127	1.756	0.040
ÖK	-0.624	0.266	1.021	0.154	-0.285	0.388
KD	0.481	0.315	0.068	0.473	-0.505	0.307
NÜKG	-1.701	0.044	0.691	0.245	-0.976	0.165
PG	-0.020	0.492	2.985	0.001	1.087	0.139

Not: Yatay kesit bağımlılığı testinde Ho hipotezi “yatay kesitler arasında bağımlılık bulunmamaktadır” şeklinde kurulmaktadır.

Değişken bazında yatay kesit bağımlılığı (bankalar arası korelasyon) testine ilişkin sonuçlar incelendiğinde, **tüm bankalardan** oluşan örnekleme VK ve NÜKG değişkenleri için yatay kesit bağımlılığı probleminin ($p < 0.05$) söz konusu olduğu ifade edilebilir. Yani panelde bir bankaya gelen şoktan diğer bankalarda etkilenmektedir. Bununla beraber diğer değişkenlere ilişkin olasılık değeri 0.05’ten büyük olduğundan bu değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı problemi içermediği ifade edilebilir. Yatay kesit bağımlılığına ait sonuçlar yerli ve yabancı bankalar açısından incelendiğinde, yerli [yabancı] bankalar için PG [Ln(yaş), KMO ve FV] değişkenlerinin yatay kesit bağımlılığı sorunu içerdiği görülmektedir. Sonuç olarak yapılacak panel birim kök analizinde yatay kesit bağımlılığı problemi olan değişkenler için “ikinci nesil panel birim kök analizleri”, yatay kesit bağımlılığı sorunu taşımayan değişkenler için ise “birinci nesil panel birim kök analizleri” kullanılacaktır.

Çalışmada yatay kesit bağımlılığı sorunu olan değişkenler için kesitsel bağımlılığı dikkate alan ve Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CIPS panel birim kök testi kullanılmıştır. Tüm testler “*sabitli*” ve “*sabitli ve trendli*” modeller çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. 23 bankanın bulunduğu tüm bankalar örnekleme için VK değişkeni seviyede durağan yani $I(0)$ bulunmuştur. Bununla beraber NÜKG değişkeninin ise birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.10: Pesaran CIPS İkinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları
(Tüm Bankalar)

Değişken	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
	CIPS-istatistiği	CIPS-istatistiği
VK	-2.604***	-2.942**
NÜKG	-1.784	-2.377
D(NÜKG)	-2.639***	-3.388**

Not: D işareti değişkenin birinci farkının alındığını göstermektedir. Sabitli model için kritik değerler: -2.22(0.10), -2.37(0.05) ve -2.66(0.01). Sabitli ve trendli model için kritik değerler: -2.76(0.10), -2.92(0.05) ve -3.21(0.01). Birim kök testinde Ho hipotezi “yatay kesitler birim kök içerir” şeklinde kurulmaktadır. *** simgesi %1 önem düzeyinde, ** simgesi ise %5 önem düzeyinde sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Yerli banka örnekleme için yatay kesit bağımlılığı sorunu tespit edilen değişkenler için birim kök testi sonuçlarına bakıldığında PG değişkenin düzeyde durağan olmadığı diğer bir ifade ile birinci farkı alındığında durağan hale geldiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.11: Pesaran CIPS İkinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları
(Yerli Bankalar)

Değişken	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
	CIPS-istatistiği	CIPS-istatistiği
PG	-1.966	-2.374
D(PG)	-2.750***	-2.930**

Not: D işareti değişkenin birinci farkının alındığını göstermektedir. Sabitli model için kritik değerler: -2.22(0.10), -2.37(0.05) ve -2.66(0.01). Sabitli ve trendli model için kritik değerler: -2.76(0.10), -2.92(0.05) ve -3.21(0.01). Birim kök testinde Ho hipotezi “yatay kesitler birim kök içerir” şeklinde kurulmaktadır. *** simgesi %1 önem düzeyinde, ** simgesi ise %5 önem düzeyinde sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Yabancı bankalardan oluşan örnekleme için kesitsel bağımlılığın tespit edildiği değişkenler açısından birim kök testi sonuçları incelendiğinde; Ln(yaş), KMO ve FV değişkenlerinin ilk farkı alındığında durağan oldukları belirlenmiştir.

Tablo 3.12: Pesaran CIPS İkinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları
(Yabancı Bankalar)

Değişken	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
	CIPS-istatistiği	CIPS-istatistiği
Ln(yaş)	-1.318	-2.096
D(Ln(yaş))	-2.946***	-3.255***
KMO	-2.132	-1.325
D(KMO)	-4.101***	-3.782***
FV	-2.167	-2.562
D(FV)	-3.122***	-3.723***

Not: D işareti değişkenin birinci farkının alındığını göstermektedir. Sabitli model için kritik değerler: -2.22 (0.10), -2.37 (0.05) ve -2.66 (0.01). Sabitli ve trendli model için kritik değerler: -2.76 (0.10), -2.92 (0.05) ve -3.21 (0.01). Birim kök testinde H_0 hipotezi “yatay kesitler birim kök içerir” şeklinde kurulmaktadır. *** simgesi %1 önem düzeyinde, ** simgesi ise %5 önem düzeyinde sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Çalışmada yapılan yatay kesit bağımlılığı analizinin ardından yatay kesit bağımlılığı problemi taşımayan değişkenler için değişken bazında “homojenlik/heterojenlik testleri” yapılarak bu değişkenler için hangi birinci nesil panel birim kök testinin gerçekleştirileceğine karar verilmektedir. Diğer bir ifade ile birinci nesil panel birim kök testleri yatay kesitlerin birbirinden bağımsız olduğu varsayımına yani birimler arasında ilişki olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla, değişkenlerin homojen ya da heterojen bir yapıya sahip olup olmadıklarının test edilmesi seçilecek birinci nesil panel birim kök testleri açısından önem taşımaktadır.

Tüm bankalar örneğinde her bir değişken açısından yapılan homojenite testlerine ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde; Ln(aktif), MB, FV ve PG değişkenleri için hesaplanan istatistiklerin olasılık değerleri kritik değerden (0.05) küçük olduğundan bu değişkenlerin homojen yapıya sahip olmadıkları yani **heterojen** yapıya sahip oldukları ifade edilebilir. Bununla beraber diğer değişkenler açısından sonuçlar incelendiğinde, bu değişkenlerin heterojen olmayan yapıya sahip oldukları yani **homojen** oldukları görülmektedir. Dolayısıyla, tüm bankalardan oluşan örneklem için Ln(aktif), MB, FV ve PG değişkenlerinin durağan olup olmadıklarını sınarken “yatay kesit bağımsızlığını” ve “heterojen yapıyı” baz alan Im, Pesaran ve Shin-IPS (2003) birinci nesil panel birim kök testi, Ln(yaş), KMO, KMO2, SYO, ÖK ve KD değişkenlerinin durağanlığının analizinde ise “yatay kesit bağımsızlığını” ve “homojen yapıyı” baz alan Levin, Lin ve Chu-LLC (2002) birinci nesil panel birim kök testi kullanılacaktır.

Tablo 3.13: Değişken Bazında Homojenite Test Sonuçları (Tüm Bankalar)

Değişken	Delta_tilde	Olasılık Değeri	Düzeltilmiş_Delta_tilde	Olasılık Değeri
VK	1.217	0.105	1.317	0.091
Ln(yaş)	1.151	0.129	1.441	0.076
Ln(aktif)	2.258	0.010	2.339	0.009
MB	1.811	0.039	2.133	0.012
KMO	0.712	0.265	1.211	0.133
KMO ²	1.123	0.109	1.325	0.089
SYO	0.730	0.236	1.110	0.121
FV	2.965	0.001	3.871	0.000
ÖK	0.321	0.366	0.398	0.317
KD	-0.812	0.801	-0.899	0.872
NÜKG	0.516	0.297	0.611	0.231
PG	3.201	0.001	3.600	0.000

Not: Homojenite testinde Ho hipotezi “homojenlik vardır” şeklinde kurulmaktadır.

Yerli bankalar örnekleme için gerçekleştirilen homojenite testleri sonuçları incelendiğinde; Ln(yaş), Ln(aktif), KMO, FV, NÜKG gibi değişkenlerin **heterojen** bir yapıya sahip oldukları ancak diğer değişkenlerin homojen bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Sonuç olarak **heterojen (homojen)** bulunan değişkenler için yatay kesit bağımsızlığını ve heterojenliği dikkate alan birim kök testlerinden IPS (LLC) birinci nesil panel birim kök testi kullanılacaktır.

Tablo 3.14: Değişken Bazında Homojenite Test Sonuçları (Yerli Bankalar)

Değişken	Delta_tilde	Olasılık Değeri	Düzeltilmiş_Delta_tilde	Olasılık Değeri
VK	1.108	0.112	1.220	0.129
Ln(yaş)	2.976	0.001	3.137	0.000
Ln(aktif)	4.123	0.000	4.566	0.000
MB	0.570	0.286	0.624	0.228
KMO	3.117	0.000	3.517	0.000
KMO ²	1.196	0.114	1.368	0.088
SYO	0.218	0.397	0.360	0.331
FV	2.941	0.002	3.602	0.000
ÖK	1.315	0.090	1.515	0.063
KD	1.101	0.099	1.573	0.083
NÜKG	3.287	0.000	3.661	0.000
PG	-0.549	0.708	-0.672	0.749

Not: Homojenite testinde Ho hipotezi “homojenlik vardır” şeklinde kurulmaktadır.

Yabancı bankalardan oluşan alt örneklem için yapılan homojenite analizlerine ilişkin bulgular dikkate alındığında; MB, SYO, KD, NÜKG ve PG değişkenleri için **heterojen** bununla beraber VK, Ln(aktif), KMO² ve ÖK değişkenleri için homojenlik durumunun geçerli olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla, **heterojen (homojen)** yapıya sahip olan değişkenler açısından hem yatay kesit bağımsızlığını hem

de heterojenliği esas alan IPS (LLC) birinci nesil panel birim kök testi ile durağanlık sınaması gerçekleştirilecektir.

Tablo 3.15: Değişken Bazında Homojenite Test Sonuçları (Yabancı Bankalar)

Değişken	Delta tilde	Olasılık Değeri	Düzeltilmiş Delta tilde	Olasılık Değeri
VK	0.711	0.245	0.978	0.191
Ln(yaş)	1.250	0.105	1.610	0.081
Ln(aktif)	0.481	0.361	0.711	0.218
MB	3.162	0.000	3.582	0.000
KMO	3.000	0.000	3.308	0.000
KMO ²	1.098	0.168	1.413	0.092
SYO	3.118	0.000	3.622	0.000
FV	3.589	0.000	4.011	0.000
ÖK	0.758	0.223	0.971	0.188
KD	2.952	0.001	3.448	0.000
NÜKG	1.830	0.041	2.670	0.003
PG	3.611	0.000	3.818	0.000

Not: Homojenite testinde Ho hipotezi “homojenlik vardır” şeklinde kurulmaktadır.

Tüm bankalara ilişkin olarak I. nesil panel birim kök testi sonuçları Tablo 3.16’da sunulmaktadır. Kesitsel bağımsızlığın ve heterojen yapının söz konusu olduğu tespit edilen Ln(aktif), MB, FV ve PG değişkenlerinin durağanlık (birim kök) analizi IPS (2003) testiyle araştırılırken, kesitsel bağımsızlığa ve homojen yapıya sahip olan Ln(yaş), KMO, KMO², SYO, ÖK ve KD gibi değişkenlerinin birim kök analizi ise LLC (2002) testi ile araştırılmıştır. Bu testlere ilişkin sonuçlara göre Ln(yaş), MB, KMO, KMO², SYO, ÖK ve KD değişkenleri düzeyde durağanken Ln(aktif) ve FV değişkenleri ilk farkları alındığında durağanlaşmışlardır.

Tablo 3.16: I. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Tüm Bankalar)

	IPS W-istatistiği		LLC t- istatistiği	
	Trendsiz	Trendli	Trendsiz	Trendli
VK				
Ln(yaş)			-45.4083***	-4.4149***
Ln(aktif)	-0.6346	-3.8123***		
D(Ln(aktif))	-5.1585***	-46.9972***		
MB	-6.9022***	-7.0479***		
KMO			-11.6993***	-6.9920***
KMO ²			-15.0278***	-17.2721***
SYO			-5.0103***	-8.0714***
FV	-7.9847***	-0.5252		
D(FV)	-2.4885***	-2.3464***		
ÖK			-7.5155***	-11.5314***
KD			-7.2802***	-2.9355***
NÜKG				
PG	-4.8328***	-4.1180***		

Not: Birim kök testleri için H₀ hipotezi “değişken durağan değildir” şeklinde kurulmaktadır. ***p<0,01 ve **p<0,05.

Tablo 3.17’de yerli bankalardan oluşan örneklem açısından I. nesil panel birim kök testi sonuçları rapor edilmiştir. Kesitsel bağımsızlığın ve heterojen yapının söz konusu olduğu tespit edilen Ln(yaş), Ln(aktif), KMO, FV ve NÜKG değişkenlerinin durağanlık analizi IPS (2003) testiyle incelenirken, kesitsel bağımsızlığa ve homojen yapıya sahip olan VK, MB, KMO², SYO, ÖK ve KD değişkenlerinin birim kök analizi ise LLC (2002) testi ile araştırılmıştır. Bu testlere ilişkin sonuçlara göre VK, Ln(yaş), MB, KMO², SYO, ÖK, KD ve NÜKG değişkenleri düzeyde durağanken Ln(aktif), KMO ve FV değişkenleri ilk farkları alındığında durağan hale gelmiştir.

Tablo 3.17: I. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Yerli Bankalar)

	IPS W-istatistiği		LLC t- istatistiği	
	Trendsiz	Trendli	Trendsiz	Trendli
VK			-10.7226***	-29.1102***
Ln(yaş)	-12.9026***	-2.5235		
Ln(aktif)	-0.5534	-3.8940***		
D(Ln(aktif))	-5.9563***	-69.0100***		
MB			-8.2385***	-16.6917***
KMO	-2.5005***	1.8660		
D(KMO)	-7.6157***	-11.4651***		
MKO ²			-6.3529***	-2.7410***
SYO			-5.6499***	-10.7428***
FV	-3.5384***	-1.3288		
D(FV)	-6.4617***	-4.6001***		
ÖK			-7.5558***	-11.2645***
KD			-6.5633***	-15.4302***
NÜKG	-2.5078***	-1.7460**		
PG				

Not: Birim kök testleri için H_0 hipotezi “değişken durağan değildir” şeklinde kurulmaktadır. ***p<0,01 ve **p<0,05.

Yabancı bankalar için I. nesil panel birim kök testi sonuçları Tablo 3.18’de rapor edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı olmayan ancak heterojen yapıya sahip MB, SYO, KD, NÜKG ve PG değişkenleri için durağanlık sınaması IPS (2003) testiyle araştırılacaktır. Bununla beraber, yatay kesit bağımlılığı olmayan ancak homojen yapıya sahip VK, Ln(aktif), SYO, KMO² ve ÖK değişkenleri için durağanlık sınaması LLC (2002) testiyle incelenecektir. IPS ve LLC birim kök testlere ilişkin sonuçlar SYO değişkeni dışındaki diğer değişkenlerin düzey halleriyle durağan olduklarını göstermektedir.

Tablo 3.18: I. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Yabancı Bankalar)

	IPS W-istatistiği		LLC t- istatistiği	
	Trendsiz	Trendli	Trendsiz	Trendli
VK			-3.6145***	-4.9075***
Ln(yaş)				
Ln(aktif)			-4.7901***	-15.5126***
MB	-4.6317***	-1.7618**		
KMO				
KMO ²			-17.5331***	-17.6331***
SYO	-0.6427	-1.0385		
D(SYO)	-4.2886***	-6.3291***		
FV				
ÖK			-2.3249**	-5.7200***
KD	-2.4503***	-4.9200***		
NÜKG	-2.3593***	-2.9634***		
PG	-5.6470***	-1.9258**		

Not: Birim kök testleri için H_0 hipotezi “değişken durağan değildir” şeklinde kurulmaktadır. *** $p < 0,01$ ve ** $p < 0,05$.

3.4.3. Tahmin Sonuçları

Varlıkların karlılığının bağımlı değişken olarak kullanıldığı panel regresyon modellerine ilişkin tahmin sonuçları Tablo 3.7’de sunulmuştur. Tablo 3.7’nin ikinci sütununda tüm bankalar için regresyon sonuçları rapor edilirken, üçüncü ve dördüncü sütunlarda sırasıyla yerli bankalar ve yabancı bankalar için tahmin sonuçları sunulmuştur. Sonuçlar genel olarak değişken bazında incelendiğinde, sadece yerli bankalar örnekleminde banka yaşı ile varlık karlılığı arasında %1 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuç yerli bankaların artan yaşının varlık karlılığına olumlu yönde katkıda bulunduğu işaret etmektedir. Ancak bu bulgu diğer iki örneklem için geçerli değildir.

Banka ölçeğinin tahmin edilen katsayısı incelendiğinde, bu değişken sadece tüm bankalar için negatif ve anlamlı bulunmuştur. Artan banka ölçeğinin azalan karlılıkla ilişkili olduğunu gösteren bu sonuca göre örnekleme yer alan bankalar için ölçek ekonomilerinden bahsetmek mümkün değildir. Banka ölçeği değişkenine ait tahmin edilen katsayısı ne yerli bankalar ne de yabancı bankalar örneklemlerinde anlamlı bulunmuştur.

Mevduat büyüme oranı sadece yabancı bankaların yer aldığı örnekleme %10 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu mevduat büyüme oranı yüksek olan

bankaların diğer bankalarla karşılaştırıldığında daha düşük varlık karlılığına sahip olduklarını göstermektedir.

Hem yerli bankaların oluşturduğu örneklem hem de yabancı banka örneklemini dikkate alındığında, bulgularımız, kredi-mevduat oranı ile varlık karlılığı arasında anlamlı pozitif bir ilişki ve kredi-mevduat oranı² ile karlılık arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla bu durumda Türkiye'deki mevduat bankalarının karlılığı ile kredi-mevduat oranı arasında ters U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişkiden bahsedilebilir. Daha açık bir ifade ile banka karlılığı belirli bir seviyeye kadar kredi-mevduat oranındaki artıştan pozitif yönde etkilenmekte ancak belli bir seviyeden sonra kredi-mevduat oranındaki artıştan negatif yönde etkilenmektedir.

Sermaye yeterlilik oranına ilişkin tahmin edilen katsayılar analizde kullanılan tüm bankalar ve yabancı bankalar açısından pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Ancak yerli bankalar için bu katsayı pozitif olmasına rağmen anlamlı değildir. Dolayısıyla bu sonuca göre sermaye yeterlilik düzeyi yüksek olan bankaların sermaye yeterlilik düzeyi düşük olan bankalara kıyasla daha karlı olduklarından bahsetmek mümkündür.

Finansal varlık oranına ilişkin tahmin edilen katsayılar dikkate alındığında bu değişken ile varlık karlılığı arasında yerli bankalar örnekleminde negatif ve %10 önem düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu finansal varlıklara daha fazla yatırım yapan bankaların inceleme altına alınan dönemde diğer bankalara kıyasla daha az karlı olduklarını göstermektedir.

Literatürde kredi riskinin bir ölçüsü olarak kullanılan özel karşılıkların toplam kredi ve alacaklara oranı değişkeni ile varlık karlılığı arasında her üç banka örneklemini için anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuç incelenen dönemde kredi riski ölçüsü ile karlılık arasında önemli bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır.

Kredilendirme düzeyi değişkenine ait tahmin edilen katsayılara göre tüm bankaların oluşturduğu örnekleminde bu değişken ile varlık karlılığı arasında pozitif yönde ve oldukça kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuç toplam varlıklarına oranla kredi ve alacakları daha fazla olan bankaların diğer bankalara kıyasla daha karlı olduklarını göstermektedir.

Çalışmada bankaların gelir çeşitlendirmenin bir ölçüsü olarak kullanılan net ücret ve komisyon gelirlerine ait tahmin edilen katsayı incelendiğinde, bu değişkenin varlık karlılığı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu gözlenmektedir. Bu sonuç sadece yabancı bankaların yer aldığı örneklem için geçerlidir. Dolayısıyla bu bulgu gelir çeşitlendirmenin performansa olumlu yönde yansıdığını iddia eden hipotezle uyusmaktadır.

Tablo 3.19: Varlıkların Karlılığına İlişkin Tahmin Sonuçları

	Bağımlı Değişken: Varlık Karlılığı		
	Tüm bankalar	Yerli bankalar	Yabancı bankalar
	Katsayı (Robust std. hata)	Katsayı (Robust std. hata)	Katsayı (Robust std. hata)
Banka yaşı	-.1686145 (.2811548)	.0465419*** (.011111)	-.0929255 (.0634636)
Banka ölçeği	-.0092519*** (.002707)	.0142423 (.0148557)	-.0011248 (.0011952)
Mevduat büyüme	-.0025095 (.0016521)	-.0102275 (.0108429)	-.0046436* (.0026384)
Kredi-mevduat oranı	.0159553 (.0127265)	.0135108* (.0065947)	.0103136* (.0051823)
Kredi-mevduat oranı ²	-.0039589 (.0026998)	-.0165894* (.0083918)	-.0035989** (.0017647)
Sermaye yeterlilik oranı	.0873455*** (.0276141)	0830348 (.05207)	.0801885*** (.0267548)
Finansal varlıklar	.0043718 (.0091185)	-.0444902* (.0214953)	.0194021 (.0121839)
Özel karşılıklar	-.0276252 (.0515406)	.1441667 (.0992632)	-.0256531 (.0616276)
Kredilendirme düzeyi	.0195956** (.0092858)	.0095231 (.0226875)	-.0083361 (.0112913)
Net ücret ve komisyon gelirleri	.6730412 (.5052156)	-.1270487 (.2101511)	.993998*** (.2225104)
Personel giderleri	-.7436663*** (.2476014)	-.2199 (.6649129)	-1.29617*** (.4305857)
Sabit terim	.1469765*** (.0427452)	-.2283668*** (.0562088)	.0329485 (.0199811)
Hausman testi	71.69***	34.53***	30.50***
Green değişen varyans testi	2076.75***	12.18	251.76***
Modified Bhargava et al.	1.5235209<2	1.4850896<2	1.3873024<2
Durbin-Watson testi			
Baltagi-Wu LBI testi	1.6192017<2	1.7819363<2	1.6729916<2
F-değeri	45.15***	5.77***	7.72***
R ²	0.3111	0.3319	0.4749
Banka	23	11	12
Gözlem	184	88	96
Tahminci	Sabit etkiler	Sabit etkiler	Sabit etkiler

Not: Parantez içindeki değerler ilgili katsayılara ait standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10. Regresyon modellerine zaman ve banka etkileri ilave edilmesine rağmen bu değişkenlere ait katsayılar raporlanmamıştır. Otokorelasyon sınaması Modified Bhargava et al. Durbin-Watson ve Baltagi-Wu LBI testleri aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

Beklendiği gibi personel giderlerine ait tahmin edilen katsayı her üç örnekleme de negatiftir. Tüm bankaların bulunduğu örneklemin yanı sıra yabancı banka örnekleminde de anlamlı olan bu değişen artan personel giderlerinin azalan varlık karlılığı ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Model seçilirken sabit ve tesadüfî etkiler tahmincileri arasında tercih yapabilmek için Hausman (1978) testi kullanılmıştır. Testin hipotezi “birim etkiler, modeldeki diğer bağımsız değişkenlerle ilişkisizdir” şeklinde kurulmaktadır (Tatoğlu 2016). Analiz sonuçlarına göre; üç örnekleme de anlamlılık seviyesi %1’dir ve değişkenlerin birim etkilerle ilişkisi olmadığı saptanmış, sabit etkiler modeli kullanılmasına karar verilmiştir. Oluşturulan modelde otokorelasyon olup olmadığının analizi için Motifine Bhargava et al. Durbin-Watson testi ve Baltagi-Wu LBI testi kullanılırken, sıfır hipotezi: modelde otokorelasyon yoktur şeklinde oluşturulmuştur. Analizlerin sonuç değerlerinin ikiden küçük olması nedeniyle hem tüm bankalar hem de yerli ve yabancı bankalar örnekleminde otokorelasyon bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Değişen varyans sorunlarının varlığı Greene (2008) testi ile araştırılmış, sıfır hipotezi: modelde değişen varyans yoktur şeklindedir. Bu sorunların birinin ya da ikisinin de birlikte karşılaşıldığı modellerde “dirençli standart hatalar” rapor edilmiştir. Modelin f istatistikleri hem tüm bankalar hem de yerli ve yabancı bankalar örnekleminde kurulan modellerin geçerliliğini kanıtlamaktadır. Ayrıca r kare değerlerimize göre bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki olumlu ya da olumsuz değişiklikleri açıklama güçleri hem tüm bankalar hem de yerli ve yabancı bankalar açısından sırası ile; %31, %33 ve %47’dir.

Analiz kapsamında her üç banka örneklemini için incelenen banka düzeyindeki bağımsız değişkenlerin varlık karlılığını etkileme yönü aşağıdaki tabloda özet olarak sunulmaktadır.

Tablo 3.20: Varlıkların Karlılığı Modelinin Katsayılarına İlişkin Özet Sonuçlar

	Bağımlı Değişken: Varlık Karlılığı		
	Tüm bankalar	Yerli bankalar	Yabancı bankalar
	Katsayı	Katsayı	Katsayı
Banka yaşı	(x)	(+)	(x)
Banka ölçeği	(-)	(x)	(x)
Mevduat büyüme	(x)	(x)	(-)
Kredi-mevduat oranı	(x)	(+)	(+)
Kredi-mevduat oranı ²	(x)	(-)	(-)
Sermaye yeterlilik oranı	(+)	(x)	(+)
Finansal varlıklar	(x)	(-)	(x)
Özel karşılıklar	(x)	(x)	(x)
Kredilendirme düzeyi	(+)	(x)	(x)
Net ücret ve komisyon gelirleri	(x)	(x)	(+)
Personel giderleri	(-)	(x)	(-)

Not: (+) sembolü değişkenler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu, (-) sembolü değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu, (x) sembolü ise değişkenler arasında ilişki olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 20’de görülebileceği gibi; banka yaşı değişkeni ile karlılık arasında tüm bankalar düzeyinde bir ilişki tespit edilemezken, yerli bankalar düzeyinde pozitif yönlü bir ilişki vardır. Yabancı bankalarda ise ilişki tespit edilememiştir. Banka ölçeği değişkeni; tüm bankalar düzeyinde negatif bir ilişki içerisindeyken, yerli ve yabancı bankalar düzeyinde etkisizdir. Mevduat büyüme oranı değişkeni yalnızca yabancı bankalar düzeyinde ve negatif ilişkilidir. *Kredi-mevduat oranı; yerli ve yabancı bankalar düzeyinde pozitif yönlü ilişkide iken, kredi-mevduat oranının karesi alınarak incelediğimiz doğrusal olmayan ilişki, yerli ve yabancı banka düzeyinde negatiftir. Daha açık bir ifade ile; kredi-mevduat oranı bir noktaya kadar banka karlılığını pozitif yönlü olarak etkilerken, belirli bir noktadan sonra olumsuz etki ettiği görülmektedir.* Sermaye yeterlilik oranı sektörü ve yabancı bankaların karlılığını olumlu etkilerken, yerli bankalar ile bir ilişki tespit edilememiştir. Finansal varlıklar ise yerli bankaların karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Özel karşılıkların karlılık üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Kredilendirme düzeyi tüm sektör düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Net ücret ve komisyon giderleri değişkeni yabancı bankalar düzeyinde karlılığı olumlu yönde etkilerken, personel giderlerinin tüm sektör ve yabancı bankalar düzeyinde karlılık üzerinde negatif ve anlamlı ilişkisi mevcut olduğu da tespit edilmiştir.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ

Türk finansal sistemi içinde portföy yönetim şirketleri, sigorta şirketleri, emeklilik yatırım fonları vs. gibi şirketlerin sayısı son yıllarda artış gösterse de bankalar finansal sektör içinde hala önemini korumaya devam etmektedir. Bununla beraber bankalar bir yandan karlılıklarını ve performanslarını arttırmaya çalışırken bir yandan da sistematik (döviz kuru riski, faiz oranı riski vs.) ya da sistematik olmayan (likidite riski, operasyonlardan kaynaklanan risk, kredilere ilişkin üstlenilen riskler v.s.) birçok riske maruz kalmaktadırlar. Karlılık bankalar açısından önemli performans göstergelerinden biridir. Bankaların karlılık düzeyinin yeterli olması finansal aracılık sürecinin daha etkin bir şekilde işlemesine, sektörün istikrarının devamlılığına ve dış şoklara karşı bankaların daha dayanıklı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Bununla beraber bankacılık sektörünün karlılığının istenen düzeyde olması reel sektörün ihtiyaç duyduğu fonların zamanında ve istenilen miktarda karşılanmasına olanak sağlayarak bir taraftan sanayileşmenin hız kazanmasına diğer taraftan da ekonomik büyümeye destek sağlamaktadır ancak sektörün karlılık düzeyinin düşük ya da yetersiz olması ülke ekonomisi içinde çeşitli sorunlara (ekonomik büyümenin yavaşlaması, işsizlik ve enflasyonun artması vs.) neden olabilmektedir. Ayrıca, son yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal krizler bankaların yapmış oldukları faaliyetlerin ve bu faaliyetlerinin sonuçlarının bir ülke ekonomisi için ne denli önemli olduğunu tekrar gündeme getirmiştir.

Bu çalışmanın literatüre yapmasını beklediğimiz katkı; mevduat bankalarının karlılığını etkileyen içsel değişkenlerin hem tüm örneklem bazında hem de yerli ve yabancı bankalar bazında ayrı ayrı değerlendirilmeye tabi tutularak, bankaların kendi operasyonel faaliyetlerinin karlılıkları üzerindeki etkileri ölçülmeye çalışılması, ayrıca,

kredi-mevduat oranı ile karlılık arasındaki ilişkinin doğrusal olup olmadığı da test edilerek ulusal literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının karlılık performansını (varlık kârlılığı) etkileyen bankalara özgü çeşitli içsel faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 2009-2017 yıllarını kapsayan dönemde sektörde faaliyet gösteren 23 mevduat bankası analiz kapsamında inceleme altına alınmıştır. Çalışmada klasik panel veri regresyon tekniğinden faydalanılarak bankaların varlık karlılığının mikro belirleyicileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tahmin sonuçları örnekleme bulunan tüm mevduat bankaları açısından değerlendirildiğinde; banka ölçeği, sermaye yeterlilik oranı, kredilendirme düzeyi ve personel giderleri gibi içsel değişkenler bankaların varlık karlılıklarının önemli belirleyicileri arasında olduğu ifade edilebilir. Daha açık bir ifade ile, varlık karlılığı değişkeni; banka ölçeği, kredilendirme düzeyi ve personel giderleri ile negatif yönde ilişkili iken sermaye yeterlilik oranı ile pozitif yönde ilişkilidir.

Analiz sonuçları yerli mevduat bankaları açısından incelendiğinde, yerli mevduat bankalarının varlık karlılığı; banka yaşı, kredi-mevduat oranı, finansal varlık oranı gibi değişkenlerden anlamlı bir şekilde etkilenmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse yerli mevduat bankalarının varlık karlılığı banka yaşından negatif yönde ancak finansal varlık oranından pozitif yönde etkilenmektedir. Çalışmada ayrıca mevduat-kredi oranı ile varlık karlılığı arasında doğrusal olmayan ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç artan kredi taleplerini karşılama noktasında toplanan mevduatların yetersiz olduğunu ve uluslararası finansal piyasalara başvurulduğunu göstermektedir.

Panel veri analizinden elde edilen bulgular analize dahil edilen yabancı bankalar açısından ele alındığında, bankaların varlık karlılığının ana belirleyicilerinin sırasıyla mevduatlardaki büyüme, mevduat-kredi oranı, sermaye yeterlilik oranı, net ücret ve komisyon gelirleri ve personel giderleri gibi içsel değişkenler olduğu tespit edilmiştir. Yerli bankalar örnekleminde ulaşılan sonuçları destekler nitelikte yabancı bankalar örnekleminde de mevduat-kredi oranı ile varlık karlılığı arasındaki doğrusal olmayan

bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç artan mevduat-kredi oranının belli bir noktaya kadar varlık karlılığını arttırdığını ancak bu noktadan sonra varlık karlılığını azalttığını göstermektedir. Dolayısıyla örneklemedeki hem yerli hem de yabancı bankaların toplanan mevduatlarla kredi taleplerini karşılayamadıklarını ve kredi ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına yurtdışı piyasalardan borçlandıklarına işaret etmektedir.

Gerçekleştirilen panel veri analizi neticesinde ulaşılan bulgular Bumin (2009), Demirhan (2010), Alp vd. (2010), Gülhan ve Uzunlar (2011), Fungáčová ve Poghosyan (2011), Trujillo-Ponce (2013), Nassar vd. (2014), Lipunga (2014), Güneş (2015), Sevim ve Eyüboğlu (2016), Reis vd. (2016), Menicucci ve Paolucci (2016), Islam ve Nishiyama (2016), Garcia ve Guerreiro (2016), Işık vd. (2017), Işık (2017), Okuyan ve Karataş (2017), Karakuş vd. (2017), Nisar vd. (2018), Yao (2018), Aydemir ve Güloğlu (2017) ve Aydemir vd. (2018) tarafından yapılan çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Bununla beraber bu çalışmada ulaşılan bulgular literatürdeki bazı çalışmaların bulguları ile örtüşmemektedir. Bu farklılığın temel nedenleri arasında söz konusu çalışmalarda kullanılan farklı analiz yöntemleri, analiz dönemleri, verilerin frekansları ve analizin yapıldığı ülkelerin kendine has koşulları sayılabilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında Türk bankacılık sektörünün karlılığına ilişkin bazı öneriler geliştirmek mümkündür. Özellikle yerli bankaların karlılık oranlarının banka yaşından olumlu şekilde etkilenirken, portföylerinde buldukları finansal varlıklardan olumsuz yönde etkiledikleri görülmektedir. Banka yaşı arttıkça ortaya çıkan tecrübenin banka yönetimine yansımalarının banka karlılığını olumsuz etkilediğini bu sonuç ortaya koymaktadır. Yerli bankalarımızın portföylerinde buldukları riski az DİBS'ler yerine kaynaklarını daha karlı yönlendirmeleri gerektiği önerisini getirmek mümkündür. Türk bankacılık sektörünün banka ölçeği ve personel giderleri kalemlerinden negatif yönlü etkilenmesi nedeni ile personel yönetimini daha etkin hale getirirken, varlık büyümesini ölçek ekonomisinden optimum şekilde yararlanabilmek için atıl kalmayacak şekilde yönetmesi gerektiği görülmektedir. Likidite riski değişkeni olarak modellediğimiz kredilendirme düzeyi oranının ve sermaye yeterlilik oranının karlılığı olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Likidite planlamasının optimum şekilde gerçekleşmesinin karlılık maksimizasyonunu

sağlayacağını söylemek mümkündür. Ayrıca sağlam bir sermaye yapısının da oluşturulup korunması sektörün güvenilir ve karlı olması anlamına gelecektir. Yabancı bankalar açısından net ücret ve komisyon gelirlerinin karlılığa olumlu etkisinin olması nedeniyle, bu değişken ile karlılıkları arasında ilişki tespit edilemeyen Türk bankalarının gelir çeşitlendirmelerini arttırarak, daha çeşitli kalemlerden kar elde etmelerinin karlılıklarını daha yüksek noktalara taşıyabileceği görülmektedir. Son olarak bu çalışmanın da odak noktasını oluşturan kredi-mevduat oranı ile karlılık arasında hem yerli hem de yabancı bankalar açısından varlığı tespit edilen doğrusal olmayan ilişkiden yola çıkarak; bankaların kredileri karşılamak noktasında likidite yönetimlerini ve kredi politikalarını geliştirmeleri gerektiği, kredi taleplerine cevap veremedikleri noktada başvurmuş oldukları yabancı kaynakların karlılıkları üzerinde yapmış olduğu olumsuz etki nedeni ile görülmektedir. Kredi mevduat oranının karlılık ile arasındaki doğrusal olmayan ilişki bu oranın bir noktaya kadar karlılığı arttırıcı fakat bir noktadan sonra yabancı kaynak nedeni ile karlılığı azaltıcı etkisini ortaya koymuş olup, iyi yönetilmesi gerektiği görülmektedir.

Bu çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. Öncelikle bu çalışma 2008 küresel finansal krizinden sonraki dönemi kapsamaması çalışmanın ilk kısıtıdır. Ayrıca katılım bankalarının, kalkınma ve yatırım bankalarının, şube düzeyinde faaliyette bulunan yabancı bankaların ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna bünyesindeki mevduat bankalarının çalışmanın kapsamından çıkarılması çalışmanın bir diğer kısıtıdır. Çalışmada makro ekonomik göstergelerin kullanılmaması da çalışmanın önemli kısıtlarından birisidir.

Bankaların karlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesine yönelik gelecekte yapılacak çalışmalarda makroekonomik değişkenlerin analize dahil edilmesi, analiz edilen dönem genişletilmesi ve farklı frekansta veriler kullanılması çalışmayı detaylandırabilir. Bunun yanı sıra finansal değişkenlerin içsellik durumunu dikkate alan dinamik panel veri analiz yöntemi ve banka düzeyinde farklı açıklayıcı değişkenler (banka istikrarı, fonlama riski, bilanço dışı yükümlülükler vs.) kullanılarak analizin kapsamı genişletilebilir ve bankaların karlılık performansını etkileyen faktörler daha detaylı bir şekilde araştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Adusei, Michael (2015). "Bank Profitability: Insights from the Rural Banking Industry in Ghana", *Cogent Economics & Finance*, 3(1), 1078270.
- Akkaya, C. Göktuğ ve Demireli, Erhan (2010). "Analitik Hiyerarşi Süreci ile Kredi Derecelendirme Analizi Üzerine Bir Model Önerisi". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(1):319-335
- Aktaş, Metin ve Avcı, Tunahan (2017) "Katılım Bankacılığının Performansı Üzerinde Etkili Olan Finansal Oranlar", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(4):882-900
- Akyazı, Haydar (2008). "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) Önemsiz Bağımsızlığı". *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari İlimler Fakültesi Dergisi* 22(2):81-99.
- Alacahan, Nur ve Akarsu, Yağmur (2017). "Türkiye Dış Ticaretinde Döviz Kuru Belirsizliği". *Journal of Awareness*, 2(3S):331-348.
- Almazari, A. Ahmad (2014). "Impact of Internal Factors on Bank Profitability: Comparative Study Between Saudi Arabia And Jordan". *Journal of Applied Finance and Banking* 4(1):125-140.
- Aloğlu, T. Ziya (2005). "Bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler ve bankacılık krizler üzerindeki etkileri". TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara. 39.
- Alp, Ali ve Ban, Ünsal ve Demirgüneş, Kartal ve Kılıç, Saim (2010). "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın İçsel Belirleyicileri", *İMKB Dergisi* 12(46):1-13.

- Altay, N. Oğuzhan (2016). Banka ve Bankacılık. Ed: N.O Altay, C.C.Küçüközmen, M.ural, E.Demireli. Ankara: Akademi Consunlting & Training. 6.
- Apak, Sudi (2006) "2006 Yılı Başında Türk Bankacılık Sektörü". *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 31:25-32.
- Arabacı, Havva (2018). "Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi". Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi 2(1):25-42.
- Ata, H. Ali (2009). "Kriz sonrası Türkiye'de mevduat bankaları karlılığına etki eden faktörler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 10(2):137-151.
- Aydemir, Resul ve Guloglu, Bülent (2017). "How do banks determine their spreads under credit and liquidity risks during business cycles?". *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money* 46:147-157.
- Aydemir, Resul ve Övenç, Gökhan ve Koyuncu, Adem (2018). "Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Mevduat Oranı, Çekirdek Dışı Yükümlülükler ve Kârlılık: Dinamik Panel Modelinden Bulgular", *Ege Akademik Bakış Dergisi* 18(3):495-506.
- Aydın, Nurhan (2004). Sermaye Piyasaları Ve Finansal Kurumlar. Ed: N.Aydın. Anadolu Üniversitesi Yayınları:231
- Babuşcu, Şenol ve Hazar, Adalet (2016). Genel Bankacılık Bilgileri. Ankara: Akademi Yayınları. 95.
- Balaylar, A. Nilgün (2017). "Türkiye'de Finansal Serbestleşme Döneminin Mevduat Bankaları Fon Kaynak ve Kullanımları Üzerine Etkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(4):566-567
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2008). ABD Mortgage krizi. Çalışma Tebliği, Sayı: 3, İstanbul: BDDK.

- Bapat, Dhananjay (2017). “Profitability drivers for Indian banks: a dynamic panel data analysis”, *Eurasian Business Review* 8:437–451.
- BDDK (2010), “Sorularla Basel III”, Ankara: BDDK Risk Yönetimi Daire Raporu, Aralık 2010, [http:// www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf](http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf) (02.01.2011), s.4
- BDDK (2012). Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-17.htm>, Erişim Tarihi: 28.12.2018
- BDDK. (30/05/2005) “Basel-II’ye Geçiş İlişkin Yol Haritası” (Taslak) http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/30052005_sunum.pdf
- Bilgili, S. Emine (2012). 2000 ve 2001 Krizleri Sonrasında Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma Olayı. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 40.
- Bucevska, Vesna ve Hadzi M. Branka (2017). “The Determinants of Profitability in the Banking Industry: Empirical Research on Selected Balkan Countries”. *Eastern European Economics* 55(2):146-167.
- Bumin, Mete (2009). “Türk bankacılık sektörünün karlılık analizi: 2002-2008”. *Maliye Finans Yazıları* 23(84):39-60.
- Büberkökü, Önder (2016). Banka Hisselerinin Zamanla Değişen Toplam Riskinin Sistemik ve Sistemik Olmayan Risk Bileşenlerine Ayrılması: AR (p)-DCC-GARCH (p, q) Modeline Dayalı Bir Analiz. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)* 3(1):35-54.
- Chronopoulos, K. Dimitris ve Liu, Hong ve McMillan, J. Fiona ve Wilson, O. John (2015). “The dynamics of US bank profitability”. *The European Journal of Finance* 21(5):426-443.

- Cimat, Ali ve Taş, Mahir (2004). “Türkiye’de ve Dünyada Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Mevzuat Dergisi*(80):1.
- Coşkun, A. Özge (2015). 2001 ve 2008 krizlerinin Türk bankacılık sektörüne etkilerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü. 57-59.
- Çağan, Nami (1976). “Bankaların Vergi Yükümlülükleri ve Vergi Sorumlulukları”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 33(1-4):21-47
- Çanakçı, Mehmet ve Tunalı, Halil (2018). “İslami Bankacılık Sektöründe Likidite Riski Unsurlarını Belirleyen Esaslar”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)* 10(18):90-119.
- Çelik, Serkan (2017). “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Basel Etkisi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi*:11
- Çelik, Sibel ve Akarım, D. Yasemin (2012). “Likidite Riski Yönetimi: Panel Veri Analizi ile İMKB Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13(1):2
- Demirhan, Dilek (2010). “Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Finansal Yapıya İlişkin Kararlarının Karlılık Üzerine Etkileri”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (45):157-168.
- Dilley, K. Deborah (2012). *Essentials of Banking*. John Wiley & Sons.11
- Dinçer, Ahmet (2006). “Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler”, Devlet planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi Yayın No: 2697, Ankara, Sf.98.

- Dumičić, Mirna ve Rizdak, Tomislav (2013). “Determinants of banks’ net interest margins in Central and Eastern Europe”. *Financial theory and practice*, 37(1):1-30.
- Ekenel, M. Senem (2009). “Bankacılıkta risk yönetimi ve Türk bankacılık sektörü’ündeki uygulamaları”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi 4-60
- Engin, Büşra (2007). “1994-2004 Döneminde Döviz Kuru Volatilitésinin Türk Tekstil ve Konfeksiyon İhracatı ve Karlılığı Üzerindeki Etkileri”. *Sosyal Bilimler Dergisi* (1):53-64.
- Erdem Ekrem ve Tuğcu Can Tansel (Temmuz 2013). “Bankacılık ve Kredi Ortamı”. (Ed. Ekrem Erdem). *Bankalarda Kredi Yönetimi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2531. Eskişehir 2013, 2.Baskı, s.2-25
- Erdoğan, Meltem (2008). “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20:1-20.
- Ertürk, Hakan (2010). “Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Risk Yönetimi”. *Denetim*, (4), 62-70.
- Fungáčová, Zuzana ve Poghosyan, Tigran (2011). “Determinants of bank interest margins in Russia: Does bank ownership matter?”. *Economic systems* 35(4):481-495.
- Garcia, M. T. Maria ve Guerreiro, J.P.S.Martins (2016). “Internal and external determinants of banks’ profitability: The Portuguese case”, *Journal of Economic Studies* 43(1):90-107.
- Gediz, Demet ve Sağın, Abdüsselam (2015). “Merkez Bankası Bağımsızlığı Kavramı”. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi* 2(2):95-112.

- Genç, Tolga (2015). 2001 Sonrası Türkiye’de Bankacılık Sektörü. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Girginer, Nuray (2008). “Ticari Kredi Taleplerinin Değerlendirmesine Çok Kriterli Yaklaşım: Özel ve Devlet Bankası Karşılaştırması”. Muhasebe ve Finansman Dergisi (37):132-142.
- Goddard, John ve Molyneux, Phil ve Wilson, O. John (2004), “The profitability of European banks: A cross-sectional and dynamic panel analysis”. The Manchester School:72(3):363-381.
- Görüş, Ş. Muhammed ve Özgür, Önder (2016). “Determinants of Islamic Bank Profitability in Turkey Bank Specific Factor Analysis,” Sakarya İktisat Dergisi 5(2):1-13..
- Greene, H. William (2008). “Econometric Analysis, Sixth Edition”, New York University, New Jersey.
- Gujarati, Damodar (2003). *Basic Econometrics*, New York: McGraw Hill Book Co.
- Gujarati, N. Damodar ve Porter, C. Dawn (2009). “Basic Econometrics (Fifth Edition)”, New York: The McGraw-Hill Companies.
- Guluzade, Sabir (2016). “Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Kullanılan Modeller”. Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (BAFAD) 3(1):1-6.
- Gül, B. Aydın (2017). “Türk Bankacılık Sisteminde Konut Kredileri: İpotek Teminatlı Menkul Kıymet ve İpoteğe Dayalı Menkul Kıymet Uygulamaları”. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi 9(16):39-58.
- Gülhan, Ünal ve Uzunlar, Evcan (2011). “Bankacılık sektöründe kârlılığın etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörüne yönelik bir uygulama”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 341-368.

- Gümüş, Sefer (2014). Bankacılıkta müşteri ilişkileri yönetimi. İstanbul:Hiperlink Eğitim Yayınları. 266
- Gündoğdu, Aysel (2016). Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri. Ankara: Nobel Kitabevi:370
- Güneş, Nizamülmülk (2015). “Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(3):265-282.
- Hamdi, Helmi ve Hakimi, Abdelaziz ve Zaghoudi, Khemais (2017). “Diversification, bank performance and risk: have Tunisian banks adopted the new business model?”. Financial Innovation 3(1):22.
- Hao, Xiaoling ve Han (2014). “Songqiao Measurement and Control of Operational Risk of Banking Industry based on Complex Network”. Journal of Software, 9(4): 820-828.
- Harris, D. Richard ve Tzavalis, Elias (1999). “Inference for unit roots in dynamic panels where the time dimension is fixed”. Journal of Econometrics 91(2):201-226.
- Hausman, A. Jerry (1978). “Specification tests in econometrics”, Econometrica, 46(6), 1251-1271.
- Hazar, Adalet ve Babuşcu, şenol (2017). Bankacılığa Giriş. Temel Bankacılık Bilgileri,, Ankara: Akademi Consulting&Training. 45.
- Hazar, Adalet ve Babuşcu, şenol ve Tekindal, A. Mustafa ve KÖKSAL, M. Oğuz (2018). “Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Rasyosunu Belirleyen Risklerin Analizi”. International Journal of Economic & Administrative Studies, (20):136

Heffernan, A. Shelagh ve Fu, Xiaoqing (2010). “Determinants of Financial Performance in Chinese Banking”. *Applied Financial Economics* 20(20):1585- 1600.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c26b0d081aa87.15922093, Erişim Tarihi:28.12.2018

Im, K., Pesaran, H., & Shin, Y. (2003). Testing For Unit Roots in Heterogeneous Panels, *Journal of Econometrics*, 115, 53-74.

Isik, Özcan (2017). “Internal determinants of profitability of state, private and foreign owned commercial banks operating in Turkey. *Journal of Economics*”, *Finance and Accounting* 4(3):342-353.

Islam, M. Shahidul ve Nishiyama, S. Ichi (2016). “The Determinants of Bank Profitability: Dynamic Panel Evidence from South Asian Countries”. *Journal of Applied Finance and Banking* 6(3):77-93.

Işık, Özcan ve Yalman, N. İlkay ve Koşaroğlu, Ş. Merve (2017). “Türkiye’de Mevduat Bankalarının Kârlılığını Etkileyen Faktörler”, *İşletme Araştırmaları Dergisi* 9(1):362-380.

Isik, Özcan ve Belke, Murat (2017). “An Empirical Analysis of the Determinants of Net Interest Margins of Turkish Listed Banks: Panel Data Evidence from Post-Crisis Era.” *Sosyoekonomi* 25(34):227-245.

Işık, Özcan ve Koşaroğlu, Ş.Merve ve Demirci, Ayhan (2018). “The Impact of Size and Growth Decisions on Turkish Banks’ Profitability”, *International Journal of Economics and Financial Issues* 8(1):21-29

İbiş, Emre (2013). 2001 krizi: Türk bankacılık sektörü üzerine etkileri. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. 34

- İslamoğlu, Mehmet ve Kayhan, Fatih (2013). “Türk Faktoring Sektöründe Finansman ve Nakit Yönetiminin Yapısı: Kümülatif Nakit Akış Modeli Önerisi”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9(2):171-187
- Kahveci, E., Ekşi, İ. H., ve Kaya, Z. (2016). Türkiye'deki Mevduat Bankalarında Sermaye-Karlılık İlişkisi: 2002-2014 Yılları Arası Panel Veri Uygulama, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Nisan 2016/12:447-461
- Karaçor, Zeynep (2007). “Öğrenen Ekonomi Türkiye”. Çizgi Yayınevi, Konya, Sf. 169–170.
- Karakuş, Rifat ve Küçük, Y. Şeyma (2016). “Katılım Bankalarında Karlılığın Belirleyicileri: Türkiye Örneği İçin Bir Panel Veri Analizi”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9(2):119-133.
- Karakuş, Rifat ve Zor, İsrail ve Küçük, Y. Şeyma (2017). “Ticari Bankalarda Karlılığın İçsel Belirleyicileri: Yerli Ve Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırma Analizi”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 62:379-398.
- Küçükbay, Füsün (2017). “Banka Kârlılığını Etkileyen Faktörler: Avrupa Birliği Bankaları Ve Türk Bankaları Arasında Karşılaştırma”, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 24(1):137-149.
- Külahi, A. Ezgi ve Tiryaki, Göksel ve YILMAZ, Ahmet (2013). “Türkiye’de Basel I, II Ve III Kurallarına Uyum Süreci”. *Öneri Dergisi* 10(40):185-200.
- Levin, Andrew ve Lin, Chien-fu ve Chu, C.S. James (2002). “Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic And Finite Sample Properties”, *Journal of Econometrics* 108:1–24.

Lipunga, M. Andrew (2014). "Determinants of profitability of listed commercial banks in developing countries: evidence from Malawi". *Research Journal of Finance and Accounting* 5(6):41-49.

M&L, <https://www.ml.com.tr/about-services.html>

Machiraju, H. R (2008). *Modern Commercial Banking*. New Age International. 48-49

Mandacı, E. Pınar (2003). "Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5(1):67-84

Menicucci, Elisa ve Paolucci, Guido (2016). "The Determinants of Bank Profitability: Empirical Evidence From European Banking Sector", *Journal of Financial Reporting and Accounting* 14(1):86-115.

Mishkin, S. Frederic (2011). *Para, Bankacılık ve Finansal Piyasalar İktisadı*. Çev: N.Engin. İstanbul: Akademi Kitabevi. 223.

Nassar, K.Ben ve Martinez, Edder ve Pineda, Anabel (2014). "Determinants of Banks' Net Interest Margins in Honduras", *International Monetary Fund Working Paper* No:14-163.

Nisar, Shoaib vd. (2018). "The Impact of Revenue Diversification on Bank Profitability and Stability: Empirical Evidence from South Asian Countries", *International Journal of Financial Studies* 6(2):40.

OECD (2000). *Vergisel Amaçlarla Bankalardan Bilgi Alınması Olanaklarının Artırılması*. Çev: Maliye Bakanlığı. 5.

Okuyan, H. Aydın ve Karataş, Yasemin (2017). "Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi", *Ege Akademik Bakış Dergisi* 17(3):395-406

- Ozgun, Onder ve Gorus, S. Muhammed (2016). “Determinants of deposit bank profitability: evidence from Turkey”. *Journal of Applied Economics and Business Research* 6(3):218-231.
- Özbuçan, Ahmet (2011). “Türkiye’de Finansal Krizler ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması: 1994 ve 2001 Krizlerinin Karşılaştırılması”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Özdemir, Çağlar (2018). Gelir ve Servet Dağılımı Politikasına Giriş.4.
- Özkan, Nasif ve Gökhan, Işıl (2016). “İslami Bankalarda Kredi Riskini Belirleyen Faktörler: Panel Veri Analizi ile Türkiye’de Katılım Bankacılığı Üzerine Ampirik Bir Uygulama”. *Maliye ve Finans Yazıları*, (105): 153-176.
- Öztürk, Nazım (2011). Para Banka Kredi. Bursa: Ekin Yayınları.90
- Pesaran, Hashem (2004). “General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels”, *Cambridge Working Papers in Economics Working Paper*, 435.
- Pesaran, Hashem ve Yamagata, Takashi (2008), “Testing Slope Homogeneity in Large Panels”, *Journal of Econometrics*, 142, 50–93.
- Pesaran, Hashem (2007). “A Simple Panel Unit Root Test In The Presence Of Cross Section Dependence”, *Journal of Applied Econometrics* 22 (2):265–312.
- Parasız, İlker (2011). Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık. Bursa: Ezgi Kitabevi. 24
- Pişkinoğlu, Arzu, “Operasyonel Risk Yönetiminde Yaşanan Gelişmeler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (Kasım-Aralık 2003), No: 33, s. 44
- Reis, Ş. Gül ve Kılıç, Yunus ve Buğan, M. Fatih (2016). “Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 72:21-36.

- Saif-Alyousf, vd. (2017). "Profitability of Saudi Commercial Banks: A Comparative Evaluation between Domestic and Foreign Banks using Capital Adequacy, Asset Quality, Management Quality, Earning Ability and Liquidity Parameters". *International Journal of Economics and Financial Issues* 7(2):477-484.
- Sarak, Efkân (2006), Türkiye'de Yaşanan 2000 Yılı Ekonomik Krizi ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Sarıtaş, Hakan ve Saray, Cengiz (2012). "Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Analizi". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11:23-37.
- Sayım Ferhat ve ER Selami (2009). "Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk". Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bilimsel Yayın Organı Çatı Dergisi. Yıl: 4, Sayı: 22, Temmuz-Ağustos-Eylül 2009, s.7-17.
- Sayım, Ferhat ve Aydın, Volkan (2011). "Hizmet Sektörü Özellikleri ve Sistematik Olmayan Risklerin Sektör Menkul Kıymetleri ile Etkileşimine Dair Teorik Bir Çalışma". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 29:245-262.
- Selçuk, Hasan ve Tunay K. Batu (2014). Ticari Banka Yönetiminin Temelleri. Ankara: Nobel Yayınevi. 7-8
- Sevim, Uğur ve Eyüboğlu, Kemal (2016). "Ticari Banka Performansının İçsel Belirleyicileri: Borsa İstanbul Örneği", *Dogus University Journal* 17(2):211-223.
- Sufian, Fadzlan ve Habibullah, S. Muzafar (2009). "Bank Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability: Empirical Evidence From The China Banking Sector". *Frontiers of Economics in China* 4(2):274-291.
- T.C. Maliye Bakanlığı.(2011). Yıllık Ekonomik Rapor 2011: 1-2.

- Takan, Mehmet ve Boyacıoğlu, Acar, Melek (Kasım 2011). Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem. Nobel Akademik Yayıncılık. 4.Baskı.
- Takan, Mehmet ve Boyacıoğlu, Acar, Melek (2011). Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yöntem. Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık. 84.
- Taner, Berna ve Akkaya, G. Cenk (2005). “Finansal Danışmanlık: İşletme Düzeyindeki Sorunların Çözümüne Doğru Bütüncül Bir Yaklaşım”. Muhasebe ve Finansman Dergisi (25):30-40.
- Taşkın, F. Dilvin (2011). “Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler”, Ege Akademik Bakış 11(2):289-298.
- Tatoğlu, Y. Ferda (2012). “İleri Panel Veri Analizi: Stata Uygulamalı”, Beta Yayınları, İstanbul.
- Tatoğlu, Y. Ferda (2016). “Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı”, Genişletilmiş 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- TBB (2014). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. İstanbul. 273
- TBB (2018). Banka Şube Çalışan Raporu. İstanbul
- TBB, (2016). Basel III Likidite Düzenlemeleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörünün Likidite Riskinin Ölçülmesi ve Modellemesi, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7418/Basel_III_Likidite_Duzenlemeleri_-320.pdf, Erişim Tarihi:28.12.2018
- TCMB (2010), “Finansal İstikrar Raporu”, Finansal İstikrar, Aralık 2010, Sayı:11, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin11.pdf, (21.01.2011), s.58.

Titko, Jelena ve Skvarciany, Viktorija ve Jurevičienė, Daiva (2015). “Drivers of Bank Profitability: Case of Latvia and Lithuania”. *Intellectual Economics* 9(2):120-129.

TKBB, <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu> Erişim Tarihi: 23.11.2018

Toraman, Cengiz ve Ata, H. Ali ve Buğan, M. Fatih (2015). “Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 16(2):301-310.

Trujillo-Ponce, Antonio (2013), “What determines the profitability of banks? Evidence from Spain”. *Accounting and Finance* 53(2):561-586.

Türkiye Bankalar Birliği. (2011). Bankalarımız 2010, İstanbul, TBB.

Türkiye Bankalar Birliği. (2012). Bankalarımız 2011, İstanbul, TBB.syf:4

Türkiye Bankalar Birliği. (2013). Bankalarımız 2012, İstanbul, TBB.syf:4

Türkiye Bankalar Birliği. (2014). Bankalarımız 2013, İstanbul, TBB.syf:9-10

Türkiye Bankalar Birliği. (2015). Bankalarımız 2014, İstanbul, TBB.syf:13

Türkiye Bankalar Birliği. (2016). Bankalarımız 2015, İstanbul, TBB.syf:11

Türkiye Bankalar Birliği. (2017). Bankalarımız 2016, İstanbul, TBB.syf:18

Türkiye Bankalar Birliği. (2018). Bankalarımız 2017, İstanbul, TBB.syf:14

Ural, Mert (2016). Bankalar ve Bankacılık Sektörü. Ed: N.O Altay, C.C.Küçüközmen, M. Ural, E. Demireli. Ankara: Akademi Consunlting & Training. 57.

- Ünal, Orhan ve Altın, Hakan (2010). “Döviz Kur Riski ile Şirket Değeri Arasındaki İlişkinin İMKB Otomotiv Sektöründe Analizi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (26):1
- Vurucu, Mehmet ve Arı, M. Ufuk (2017). *A’dan Z’ye Bankacılık Yasal Mevzuat-Organizasyon-Fonlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 21.
- Yao, Hongxing ve Haris, Muhammed ve Tariq, Gulzara (2018). “Profitability Determinants of Financial Institutions: Evidence from Banks in Pakistan”. *International Journal of Financial Studies* 6(2):53.
- Yavuz, E. Asuman ve Babuşçu, Şenol (2018). “Türk Bankacılık Sektöründe Penetrasyon; İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık Ürünlerindeki Penetrasyonun Analizi”. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2(1):24-57.
- Yazıcı, Mehmet (2011). *Bankacılığa Giriş*. İstanbul: Beta Yayınevi. 1.
- Yetiz, Filiz (2016), “Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Nisan, 9/2:107
- Yıldırım, Oğuz (2017). *Türk Bankacılık Sistemi*. Ankara: Seçkin Kitabevi. 33-38
- Yılmaz, Ensar; Gülsün Gürkan Yay ve Turan Yay (2001), *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası
- Yüksel, Serhat ve Zengin, Sinemis (2017). “Influencing Factors of Net Interest Margin in Turkish Banking Sector”. *International Journal of Economics and Financial Issues* 7(1):178-191.
- Yüksel, Serhat vd. (2018). “Determinants of Profitability in the Banking Sector: An Analysis of Post-Soviet Countries”. *Economies* 6(3):41.

ÖZ GEÇMİŞ

SERKAN ÇELİK

ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

E-Posta Adresi : srkn.clk@hotmail.com

Telefon (İş) : 2884128457-5719

Telefon (Cep) : 5069771907

Faks : 2884128459

Adres : Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu Kepirtepe Mevkii 39750 Lüleburgaz/Kırklareli

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans: ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/BANKACILIK VE FİNANS (YL) (TEZLİ) 2016

Tez adı: Banka Karlılığına Etki Eden Mikro Değişkenler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma Tez Danışmanı:(FERUDUN KAYA)

Önlisans : İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ AKÇADAĞ MESLEK YÜKSEKOKULU / İKTİSADİ VE İDARİ PROGRAMLAR BÖLÜMÜ / İŞLETME PROG. 2013 - 11/Haziran/2013

Lisans : İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ TİCARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ/BANKACILIK VE FİNANS BÖLÜMÜ/BANKACILIK VE FİNANS PR. (TAM BURSLU) 2006 - 29/Haziran/2010

Görevler : ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ / UYGULAMALI BİLİMLER YÜKSEKOKULU/BANKACILIK VE

FİNANS BÖLÜMÜ/BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
2016

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler :

ÇELİK SERKAN (2017). BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ VE BASEL ETKİSİ. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi, 1(1) (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4422886)

C. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler:

C2. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:

Katılım Bankacılığı, Bölüm adı: (Gözde Finansman Aracı Sukuk) (2017)., ÇELİK SERKAN, KAYA FERUDUN, BETA, Editör:Ferudun KAYA, Basım sayısı:1, Türkçe(Ders Kitabı), (Yayın No: 4422915)

Editörlük

1. Finans Ekonomi Sosyal Araştırmalar Dergisi (TR DİZİN), Dergi, Yrd. Editör, Dergipark

Üniversite Dışı Deneyim

- 2011-2014 **Finans Uzmanı** - Mynet.com/Medyauru.com/Lift Medya, Muhasebe Finans Departmanı Uzmanı, (Ticari (Özel))
- 1993-2003 **İşletmeci** - Restaurant, Aile İşletmesi Restaurant İşletmeciliği, (Ticari (Özel))

Sertifika

1. Verini Kap Thon'la Değer Kat, İdeathon etkinliği kapsamında Ekonometri eğitimi, İğneada, Sertifika, 07.09.2018 -16.10.2018 (Ulusal)